

The Project Gutenberg EBook of Vand- og stenhoejsplanter en vejledning for havevenner, by G.N. Brandt (red.)

Copyright laws are changing all over the world. Be sure to check the copyright laws for your country before downloading or redistributing this or any other Project Gutenberg eBook.

This header should be the first thing seen when viewing this Project Gutenberg file. Please do not remove it. Do not change or edit the header without written permission.

Please read the "legal small print," and other information about the eBook and Project Gutenberg at the bottom of this file. Included is important information about your specific rights and restrictions in how the file may be used. You can also find out about how to make a donation to Project Gutenberg, and how to get involved.

****Welcome To The World of Free Plain Vanilla Electronic Texts****

****eBooks Readable By Both Humans and By Computers, Since 1971****

*******These eBooks Were Prepared By Thousands of Volunteers!*******

Title: Vand- og stenhoejsplanter en vejledning for havevenner

Author: G.N. Brandt (red.)

Release Date: November, 2005 [EBook #9264]
[Yes, we are more than one year ahead of schedule]
[This file was first posted on September 16, 2003]

Edition: 11

Language: Danish

Character set encoding: ISO Latin-1

***** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK VAND- OG STENHOEJSPLANTER EN *****

Produced by Miranda van de Heijning, Steen Christensen, Janet Kino and the PG Online Distributed Proofreaders.

VAND- OG STENHØSPLANTER EN VEJLEDNING FOR HAVEVENNER

MED BIDRAG AF

Overgartner _Jens K. Jørgensen_

Botanisk gartner _Axel Lange_

Havebrugskandidat _Andreas Madsen_

UNDER REDAKTION AF

G. N. Brandt

[Denne tekst er baseret på udgaven udgivet i København, 1917]

INDHOLDSFORTEGNELSE

VAND- OG STENHØSPLANTERNES ANVENDELSE

VAND- OG MOSEPLANTERNES KULTUR af _Jens K. Jørgensen_

STENHØSPLANTERNES KULTUR af _Axel Lange_

DEN DANSKE FLORAS VAND- OG STENHØSPLANTER af _Andreas Madsen_

UDVALG AF VAND- OG MOSEPLANTER af _Axel Lange_

UDVALG AF STENHØSPLANTER af _Axel Lange_

[Illustration: Fig. 1. Plantning af Vand- og Moseplanter langs en Bæ i en engelsk Have.]

[Illustration: Fig. 2. Yndefuld Beplantning af en Stibred. (Kolding Planteskole).]

VAND- OG STENHØSPLANTERNES ANVENDELSE

Det kan synes urimeligt at samle netop disse to Samfund af Haveplanter i eet Bind. Ingen botanisk, hverken systematisk eller biologisk Lighed knytter dem sammen, ingen gartnerisk Kulturmethode, ingen fæles Vækstbetingelser, tværtimod, de stiller diametralt modsatte Krav til Livet; det fysiske Milieu, der er Væst og Trivsel for den ene Part, er Død og Fordær for den anden. Det, disse Planter har tilfæles, og som berettiger til at behandle dem i samme Bind er det, at de mellem Havefolk har de samme Venner. Man kan væ sikker paa, at den, der dyrker og samler paa Vandplanter, ogsaa er interesseret i Stenhjlsplanter og omvendt. Disse to Slags Planter stiller nemlig lidt sædige Krav til deres Dyrkere og Beundrere, ikke alene hvad det rent gartnerisk-tekniske angaar, men navnlig med Hensyn til Evne til at forstaa de levende Planters sædige Skønhed. Det disse ofte ikke sædig anseelige Planter byder paa er nemlig ikke saa meget en Skønhed i Former og Farver, men snarere den Skønhed, der ligger i selve Væsten. Det er Skønheden i det vegetative Liv, der er fæles for disse to Grupper, hvad enten den viser sig i Vandplanternes overdaadige Frodighed eller i en lille graa Sedums energiske Kamp om Pladsen paa Stenens Solside. Det er langt fra alle Blomstervenner, der har Sans for denne Side af Sagen; for mange ivrige Beundrere af Blomsterpragt er Plantelivets egentlige Skønhed en lukket Bog, og de ser kun Ukrudt, hvor de rigtige Plantevenner ser Værdier, som de ikke Insker at bytte med et helt Udstillingsvindue af Pragtblomster. I enhver Plantes Væst indeholdes en Fortælling. Hos nogle af de pragtfuldeste f. Eks. Azalea, Amaryllis, Georginer, Pelargonier og mange andre er denne Væstens Fortælling ret triviell og kedelig, men hos Vand- og Stenhjlsplanterne er den derimod ualmindelig mangfoldig og morsom. Denne fæles Egenskab, denne fæles Karakter, der gfr, at Vand- og Stenhjlsplanterne har de samme Venner, gfr ogsaa, at de maa anvendes paa samme Maade, nemlig saadan, at de specielle Skønhedsværdier, som disse Planter rummer, kommer til deres Ret.

[Illustration: Fig. 3, Stenhjlsplanter i lige Bede belagte med Faxekalkstensskæver. Smaa-græsset mellem Fliserne er kommen i lfbet af 3 Aar. (Hellerup Strandpark).]

[Illustration: Fig. 4. Engelsk Hus med urimeligt overplantet Fliseterrasse. Selvsaaede Planter, som mellem Fliserne paa Fig. 3 er tilstrækkelig "Fugeplantering" i saadanne Tilfælde.]

Der er, som alle ved, to stærkt afvigende, for ikke at sige helt modsatte Maader at anvende Planter paa, to Maader, som man med et Par gamle og daarligt dækkende Navne har kaldt den "arkitektoniske" og den "landskabelige". Det, der karakteriserer disse to Bepantningsmaader, er hverken noget egentligt arkitektonisk eller noget landskabeligt, derimod snarere det, at Plantningen i det ene Tilfælde skal have Karakteren af det _plantede_, i det andet af det _voksede_. Som typisk for Planter, der bedst behandles paa den første Maade, kan nævnes Roser, ikke mindst stammede, Tulipaner, Stokroser og næsten alle Slags

Udplantningsplanter, og som typiske for det modsatte Beplantningsprincip kan man tage alle--bogstaveligt talt alle--Vand- og Stenhjlsplanter. Ingen af dem egner sig til at staa paa Rad, de maa absolut anvendes "landskabeligt". Dermed menes ikke, at de ikke kan anvendes i regelmæssige, arkitektoniske Havepartier; men selve Plantningen maa ikke være regelmæssig, den maa under alle Omstændigheder forblive "naturlig".

[Illustration: Fig. 5. Vadestene over et beplantet Vandhul.]

Rammen om Plantninger behøver ingenlunde at være landskabelig; tværtimod er den Brydning, mellem Natur og Kunst, mellem organisk og uorganisk, mellem løst og fast, blødt og haardt, mellem vokset og bygget, som opstaar ved Blanding af Architektur og naturlig Plantning er et af den moderne engelske Havekunsts om ikke mest kunstneriske saa dog mest populære Virkemidler, der ikvrigt nu ofte anvendes udover enhver fornuftig Græse. Se Figur 4.

[Illustration: Fig. 6. Flade Træsten mellem Pudeplanter er praktisk og forlener Stenpartiet med en yderligere Charme.]

Naar man skal angive, hvorledes Vand- og Stenhjlsplanterne skal anvendes for at komme til deres Ret, maa man altsaa henviser til den landskabelige Plantning, til den, der til en vis Grad efterligner den naturlige Voksemaade, som den eneste mulige, og man maa tilføj, at det at plante paa den Maade kan ikke læses af en Bog; Billeder kan hjælpe lidt, hvorfor der ogsaa er samlet saa mange, maaske overfladisk betragtet ensartede Billeder af naturlige Plantninger i denne Bog. Skriftlige Angivelser duer ikke. Vil man indfange noget af Naturens Ynde i sin Have, maa man selv ud og se, hvorledes Planterne træges om Pladsen ude i det fri og saa plante derefter. Det er heller ikke saa svært, hvis der da ikke stilles for store Fordringer. Naar man kender sine Planter og deres Behov grundigt, saaledes at der vælges dem velegnede Pladser, saa trives de og finder sig til Rette mellem hverandre; det uligevægtige Præg forsvinder og afløses af den eftertragede, men direkte uefterlignelige Naturlighed. De Fejl, der hefter ved den menneskelige Del af Arbejdet: Plantningen, dækkes og udsones ret snart af den ufejlbarlige Ynde, der følger med Naturens Del af Arbejdet: Væksten.

[Illustration: Fig. 7. En "Grøft" i en Have ved Kbhn. Plantet i Maj, fotograferet i August s. A.]

Det er betydeligt svære at forme Rammen, selve det Haveparti, hvor man vil dyrke Vand- og Stenhjlsplanter. Her faar man nemlig ikke saa hurtig og saa afgørende en Hjælp af Væksten; paa dette Punkt vil de menneskelige Fejltagelser ikke saa let kunne dækkes.

Der kan imidlertid lige saa lidt som ved Plantningen gives nogen almindelig Forskrift, ja, endnu mindre, eftersom Planterne og

deres Egenskaber dog uforandret er de samme, medens næsten hver Plet Have har sine sædige Forhold, der maa tages i Betragtning. En Ting maa man bestemt fraraade, nemlig Forsøget paa uden virkelig dygtig Hjælp at forme noget egentligt arkitektonisk Arrangement. Forf. har aldrig set nogen Amatør slippe godt derfra. Vil man lave sig et Bassin, der skal være til Pryd i Haven, saa maa man ogsaa bekoste kunstnerisk Bistand og smukt Materiale i fagmæssig Udførelse; thi et Bassin har ikke det naturlige Kædes Bredder, hvis Plantevækst kan være en dækkende Kædelighedens Kaabe over Formenes Synder.

[Illustration: Fig. 8. Snit af "Griften" Fig. 7. Bredden foroven er ca. 4 Meter.]

Derfor vil den Haveven, der selv vil være med at forme sin Have- og for saadanne er denne Bog skrevet--i Reglen staa sig ved til sin Samling af Vand- og Stenhjælsplanter at vælge et landskabeligt Arrangement ikke alene, hvad der som næsten er selvfølgelig, af selve Beplantningen, men ogsaa af Rammen derom, af selve den paagældende Del af Haven. Dette er imidlertid vanskeligt at realisere tilfredsstillende. Opgaven, der stilles, er i Virkeligheden den samme næsten ulselige, der stilles Musæumsmanden, der skal bringe alle sine Skatte til deres Ret og dog sige at faa et tiltalende Hele ud deraf, og Resultatet er da ogsaa i Reglen det samme: Genstandenes respektive Planternes Mangfoldighed skaber den Uro og Smaatskaarenhed, der i lige Grad kendetegner Musæumsstuen og det lille Vand- eller Stenhjælsparti sammenlignet med Tingenes eller Planternes naturlige Opholdssteder. Selv de bedst arrangerede mindre Havepartier af denne Art savner--hvad enhver vil kunne overbevise sig om ved at gennemse denne Bogs Billeder--den simple Ro og Skønhed, som præger Naturen og ofte ogsaa større Anlæg med faa Plantearter. Interessen for selve Havens Udformning og Interessen for Planter, især naar den lægger sig for Dagen som Samlermani, er og bliver modstridende. Dette Modsætningsforhold kan ikke hæves; men naar Amatøren kender det og er klar derover, kan der dog gøres en hel Del for at skaffe lidt Ro i Planternes Ordning og i Havepartiets Udformning.

Positive Angivelser af, hvorledes Vand- eller Stenhjælspartiet skal udformes og indføres i Haveplanen kan ikke gives; her gælder det samme Raad som vedrørende Tilplantningen: Gaa ud og se dig om, ikke saa gerne i Naboens Have, men ude i det fri, se hvordan et lille Vandhul i en Eng er formet, eller hvordan de bevoksede Bredder af en Bæk ser ud, og form saa Haven over en eller anden Idø. Det gælder blot om at holde sig Opgaven klar; denne er ikke at efterligne Naturen, men--i vort Tilfælde--at skaffe naturlignende Voksepladser til Planterne, for at disse kan trives og faa Lejlighed til at udfolde deres Vækstevindommeligheder.

Læsere vil maaske bebrejde Forf., at han i en Artikel med Overskrift: Vand- og Stenhjælsplanternes Anvendelse kun giver det Raad at danne Haven og beplante den efter Naturens Forbillede,

og ellers overlader den skuffede Haveamatr til sit eget Studium af Naturen, kun udrustet med de negative Oplysninger, at Opgaven er vanskelig, og at der ikke kan gives almindelige Regler for dens Løsning.

[Illustration: Fig. 9. Beplantet Kampestensdige, ca. 1 Meter højt. (Brostrøms Planteskole, Viborg)]

Til Imdegaelse af en saadan Bebrejdelse skal nedenfor anføres et Par "lette Eksempler" paa Udformning af et Vand- og Moseplanteparti og paa en Anvendelse af Stenhjvsplanter, et Par Eksempler, der selv om de naturligvis ikke direkte blr overflres til andre Forhold end de, hvorunder de er skabte, dog maaske kan hjælpe en og anden Haveven lidt paa Gled.

Ved samme Lejlighed kan der maaske slaas til Lyd for en af Forf.s Yndlingstanker, nemlig Anvendelsen af "Kulturlandskabet" som Motiv, som Forbillede for Udformningen af visse Dele af Haven.

[Illustration: Fig. 10. Dige af Smaa Sten i en Have ved Kbhn. Et Aar efter Tilplantningen.]

Enhver landskabelig Beplantningsplan har sit Forbillede, og gennem mange Aar har det udelukkende været den rene, vanskeligt efterlignelige Natur, der har ydet saadanne. Man har her overset det, man kunde kalde "Kulturlandskabet" og væsentligt kun beskæftiget sig med den "rigtige" Naturs Skønhed, som man efterlignede i haabets Iver. Vor Generation ser anderledes derpaa; den søger at bevare Kristianshavns Vold og kan ikke rigtig forstaa, at vore Fædre byttede Voldenes og Voldgravenes pragtfulde Kulturlandskab med Østeds parkens Efterligning af "rigtig" Natur; og den kommende Generation vil rimeligvis bebrejde os, at Fædrenes alløkransede, solfyldte Græsletter blev skaaret op til brede Vejkurver og Smaakrat for at danne et "Landskab". I 1700 Tallet saa man netop en stor Vædi i Sporet af Kultur midt i Naturen, ogsaa i den imiterede. Gravskrifterne, Eremiterterne, Ruinerne, Schærierne o.s.v. var skabt af denne Fløelse. Og man havde ganske Ret. Sporet af Menneskets Haand giver kun Naturen endnu en Charme. Og det er kun rimeligt at benytte den i landskabelige Havepartier. Enhver kan se, at Vadestenen paa Fig. 5 og Træestenen Fig. 6 netop fortæller Vædien af de ellers rent landskabelige Anlæg betydeligt. Det samme kan en Planke over en Bæ, eller en Stente i et Hegn gjere. Man kan imidlertid gaa et Skridt videre og under visse Forhold bruge selve Menneskeværket som Motiv for Havens Udformning d.v.s. man kan f. Eks. under tilstrækkelig store Forhold--skabe Voldgraven og Kanalen for at give Plads til deres sædige Vegetation; eller man kan efterligne og idealisere den vilde uklippede Hæ, saaledes som den hegner de fynske Biveje og deri faa plantet en Del af vore nye smukke Buske, som det ellers er besværligt at finde fornuftig Plads til i arkitektoniske saavel som i landskabelige Havepartier. Man kan--for at naa tilbage til vort Emne--til Vand- og Sumpplanterne bruge Engrenden eller

Grfften og til Stenhjlsplanterne det gamle danske _Stendige_ som Beplantningsmotiv.

[Illustration: Fig. 11. Snit af et Dige som det paa Fig. 9 og 10 viste paa flad Grund og ved terrasseret Grund.]

Den Grfft, som Fig. 7 og 8 viser, er ca. 4 m bred foroven og er stbt i let armeret Beton. Den er egentlig kun et langagtigt Bassin med stillestaaende Vand, og naar der i Enderne er indstbt et 18 Tommers Drærtr, er det kun en Variation af det gamle landskabsgartneriske Kneb, der skjulte Havegangens eller Stens Afslutning; der skal altid ~~væ~~ lidt tilovers til Fantasien. Disse mtrke, klige Huller har forlrigt vist sig at ~~væ~~ yndede Opholdssteder for Guldfiskene. Sknt Forf. ikke har ~~sæ~~gt Kendskab til disse, skal dog her til Fordel for dem, der har endnu mindre, meddeles, at Fiskene ikke maa ~~sæ~~es ud, flr Vandet gennem ~~læ~~gere Henstaaen er blevet helt bltd. Frisk Kommunevand er ligefrem Gift for dem. Hvis man ikke kan overvintre disse Fisk i et koldt Drivhus, kan de til Nld overvintre i en ~~Kæ~~le; men de har dog sikkert bedst i at blive ude; men i saa Fald maa man naturligvis paase, at Vandet ikke bundfryser. Dette forhindrer man bedst ved, naar det er frosset en god Tomme, da at ~~dæ~~kke Isen med Lfv eller Tang og maaske yderligere ved at tmmme noget Vand af, saaledes at der dannes et isolerende Luftlag mellem Isen og Vandet. En Vaage maa naturligvis daglig befries for Is.

[Illustration: Fig. 12. Hjt Stendige af smaa Kampesten.]

Vandplanterne plantes, som Tegningen viser, mellem Cementmuren og ~~Bræ~~devæggen, og enkelte plantes i Kasser nede i Vandet. Det ~~gæ~~lder om at have Plantepladser med forskellig Vandstand efter de enkelte Arters Krav. Mosebedene, som man ellers ofte danner saaledes, at de kan oversvlmmes med Vand fra el tilsttdende Bassin, faar her ved denne Grfft deres Fugtighed fra nedden gennem de lse Mursten. Moseplanterne kommer derved til at staa med ~~Tæ~~rne i Vand, hvad der passer dem bedst. Ved samme Anordning opnaas ogsaa Plantepladser af lidt forskellig Karakter. Mursten, ~~Bræ~~der og Beton ~~dæ~~kes let af Vegetationen. Det samme ~~gæ~~lder de ~~Bræ~~destumper og Sten, som man maa anbringe for i Begyndelsen at holde paa den ~~stæ~~kt skraanende Jord; senere ~~væ~~er Rdderne et Net, der snart skal holde den fra at skride. ~~Væ~~sten hos Vand- og Moseplanter er i det Hele overordentlig hurtig; den afbildede Grfft blev saaledes plantet sidst i Maj, og Billedet er taget i August samme Aar. Med Hensyn til Udffrelsen skal man ~~væ~~ forsigtig med at stole paa ~~Tæ~~heden af andet end god Beton med ordentligt Pudslag i selve Vandbeholderen; Mosebedenes ~~Væ~~gge kan derimod nok ~~væ~~ af ringere Beton uden Puds, idet ~~Tæ~~heden her jo ikke er saa nldvendig, end ikke altid Inskelig. Der maa forudses Overflb, idet en Regnperiode paa Grund af Grfften Form ellers lader Vandet stige for meget. Vandtilffrslen maa ~~væ~~ bekvem, da ikke alene Vandfladen fordamper meget Vand, men ogsaa de store graadige Planter paa Grfften Sider

tæer utroligt af Vandbeholdningen. Bunden kan naturligvis dannes af Broplægning, der lbes ud med tynd Cement, men er da udsat for at knæke. De meget anbefalede Arrangementer med det Ler er set mislykkede til den Grad og saa ofte, at man til et mindre Anlæg ligefrem maa fraraade dem.

[Illustration: Fig. 13. Beplantet Kalkstensmur ved Knuthenborg.]

* * * * *

[Illustration: Fig. 14. Detail af Muren Fig. 13. andet Aar efter Tilplantningen.]

For et Par Aar siden gjorde Forf. i Bogen "Stauder" opmærksom paa Stendiget som Stenhj. Naar undtages Bornholm findes der jo i Virkeligheden ikke andre naturlige danske Forbilleder for Vokseplads til Stenhj'splanter, og der findes da heller ikke væsentlig andre Sten end de runde Kampesten, hvoraf ingen Stenhave let lader sig danne. Den klippeagtige, lagvise, i Reglen skraatstillede, geologiske Ordning af Stenene, der med sine stadig genopdukkende, ensartede Skraalinier bringer Sammenhæng mellem Stenene og lidt Ro i det Hele, kan jo ikke efterlignes med vore runde Kampesten. I Stedet for--svarende til Vandet--at væ den ensartede Baggrund, der overalt flæs igennem, det beroligende Bindeled mellem Blomsternes brogede, mangeformede Mylder, saa virker vore Kampesten netop spredende ved deres Uensartethed i Farve og Form og Mangel paa Sammenhæng. Der skal i hvert Fald en svæøelse til at faa andet end Uro ud deraf. Vor Skønhedssans er jo ikke saa udviklet som Japanernes, der i de enkelte Stenes Variationer i Farve og Form ser lige saa meget, som vi i de enkelte Planters tilsvarende Variationer.

[Illustration: Fig. 15. Beplantet lav Murstensmur.]

Derfor anbefales Kampestensdiget til Amatirens Forslg. Det smukke Billede Fig. 9 viser et Dige i Udkanten af en Lund. Det blev bygget i 1910. Planterne blev plantet samtidig, hvad der er nrdvendigt, naar det drejer sig om saa store Sten. Fig. 10 viser, hvorledes man kan hjælpe sig med ret smaa Sten. Det vedfjede Snit viser, hvorledes Stenene sæes; det er ganske lige til. For at Regnvandet ikke skal lbe af, men snarere fanges ind i Jordkænen, sæes Stenene lidt paa skraa, og saaledes at Fugerne fanger Vandet. Stenene skal dels af Hensyn til Udseendet og dels for at opnaa stlrre Modstandsdygtighed overfor Frostangreb helst ligge ned, og enkelte blr stikkes dybt ind i Jordkænen, hvad der ogsaa vanskeliggtr Frostens at llsne Stensæningen. Muldjorden blr stampes meget tæ og ved Plantningen maa Planterne stikkes langt ind; de skal nok finde ud, naar de blot skimter Lyset.

[Illustration: Fig. 16. Beplantet hj Murstensmur.]

Billederne Fig. 13 og 14 viser en beplantet Mur i Knuthenborg Park og Fig. 15 og 16 viser Beplantningen af Murstensmure (uden Mirtel). I Princippet er det naturligvis det samme som Diget; kun at man skal sikre sig end mere mod Frost. De allerbedste Plantemure dannes af flade Klippesten, der f. Eks. i Sverrig kan anvendes uden alt for store Omkostninger; men det har jo mindre Interesse for en dansk Amatør.

[Illustration: Fig. 17. Vandplanter dyrkede i en Balje i en Have i Brønshøj.]

Man maa nu ikke tro, at Dyrkningen af Vand- og Stenhjlsplanter kun er for Velhavere. I Virkeligheden gør den ringe Plads, som disse Planter kan nøjes med, dem netop til den lille Haves Planter. Et lille Stykke Mur er der Plads til i enhver Have, og lidt Vand kan i Reglen ogsaa skaffes med lidt Opfindsomhed. Det mest beundringsværdige, Forf. har set i den Retning, er den lille Have i Brønshøj, hvor de to Billeder Fig. 17 og 18 er tagne. Det hele bestaar af et Par gamle, nedgravede Baljer med nogle Sten omkring. Og i denne Slat Vand dyrker Ejeren en hel Flora af danske Vandplanter, derunder, som det ses, Aakander og Dunhammer. Guldfisk mangler selvfølgelig ikke. Disse bliver flyttede ind i en Kæde og lever i en Tiliter-flaske om Vinteren, og hvert Aar den 1ste April sat ud igen. Derimod bliver Planterne ude, de dør aldrig, men bundfryser hver Vinter. Baade Fisk og Planter trives brilliant.

[Illustration: Fig. 18. En Aakande i Blomst i en Balje i en Have i Brønshøj.]

[Illustration: Fra en engelsk Villahave, der med Rette er berømt som noget af det smukkeste, der i nyere Tid er frembragt paa dette Omraade. Kanalen er ca. 50 ctm, bred.]

Man fristes saa ofte, navnlig siden de dyre Vand- og Stenhaver med Bassiner, Fliser o.s.v. er komne paa Moden, til at anse det hele for et Pengesplørgsmaal; men denne lille Have i Brønshøj, der er lavet ganske uden Udgift, viser Sagen, som den er: Ejers Interesse er det eneste væsentlige, og Pengene kan kun delvis og kun for et Stykke Tid gøre denne den vigtigste Faktor undvædig. En Have, og da ganske sædvanlig en Vand- eller Stenhave er ikke som et Spisestueelement, som man kan lade tegne, udføre og stille op, og derved er det færdigt. En Have er aldrig færdig, den er et levende Væsen, der kræver sin Beskytters stadige Aarvaagenhed og stadige Arbejde. Er man ikke sikker paa at kunne yde et saadant, skal man ikke af Begejstring for de smukke Billeder i Studio og i de engelske Havebøger, som man snart ser i ethvert Hjem, lade sig forlede til større Anlæg, end man kan magte, thi:

"... such gardens are not made
By singing "Oh, how beautiful!" and sitting in the shade."
G. N. B.

[Illustration: Fra Havebrugsskolen Vilvordes Dam.]

[Illustration: Fig. 19. Kanalen i Haven ved Orebygaard. Langs Kanten er plantet forskellige Irisarter.]

VAND- OG MOSEPLANTERNES KULTUR

af _Jens K. Jørgensen_.

Før der kan tales om disse Planters Kultur og Anvendelse i haven, vil det være nødvendigt at sige nogle få Ord om deres Fremtræden ude i den fri Natur. Kun ved at drage Lære af, hvad man der har for Øje, kan man gøre sig Haab om at skabe noget endnu pragtfuldere end det, Naturen selv er i Stand til at frembringe. Man maa gaa i Lære hos Naturen og have Øjet aabent for dens sædne Skønhed og Luner, uden dette arbejder man forgæves.

[Illustration: Fig. 20. Regelmæssigt Bassin, kantet af Dianthus cæsius. Billedet er taget ved et af H. M. Dronningens besøg i Det kgl. danske Haveselskabs Have.]

Stiger man nu at komme til Klarhed over det Spørgsmaal: hvori bestaar det Trylleri, der hviler over den blomstrende Eng, den stille Aa, der bugtende sig frem mellem Pile og Ellekrat langsomt glider mod Havet, det sorte, stillestaaende Vand i gamle, bundløse Tårvegrave, den flade Støbred med sin hviskende Skov af Tagrør og Dunhammer eller det smilende Kæmed sine Smaaler af Star og Siv og Pindsvineknop, saa ser man, at der over dem alle trods al Forskel er noget, der er fælles, noget yndigt, blidt og samtidig hemmelighedsfuldt og dragende. Og det er ikke saa underligt, thi selv et ganske lille Vandhul kan være som en hel lille Verden. Nede i Vandet mellem saaomme, fine Planter bevæger sig saaomme Dyr, lydløst glider de ud og ind i de glasgrønne, hemmelighedsfulde Skove. Hen over Vandfladen løber travle Insekter i hurtigt Jag og forvandler den blanke Flade til et bløgende Moirø, og fra Bred til Bred farer som sitrende Lysstraaler skinnende Guldsmede og staaublaa Nymfer, der af og til afbrydes i deres sorgløse Elskovsleg af forslugne Karusser. Der er et myldrende Liv baade over og under Vandet, der er Kamp og Elskov, Skønhed og Livsglade, Død og Undergang, det er en hel Verden, der lever og lider. Men naar Solen gaar til Hvile, naar Mosekonen i den lyse Sommernat brygger sin koglende Drik, der dufter af Mynte og Mjødurt, og Skarntydernes hvide Blomsterfraade lyser gennem Taagen, naar St. Hans-ormen med sin Lygte søger efter sin Elskede i den vildsomme Skov af Græs og Blomster, mens Nattergalen synger, da blotter Engen sin Sjø viser sig i hele

sin tryllende Pragt for den, der tør gaa ind i Taagen.

[Illustration: Fig. 21. Bassin uden Plantning--en engelsk Have.]

Ethvert andet Blomsterarrangement, selv det største og smukkeste, er og bliver aldrig andet end en Samling Blomster, men Vandhaven er som en hel lille Verden, og det er dette, der er Aarsag til, at den virker mere levende og rigt end nogen anden Del af Haven. Og saa den Yppighed, der er over alle Vandplanter, den saftige Friskhed og næsten tropiske Frodighed, der ellers er saa sjælden i vor Flora. Ja, selv naar Havens andre Blomster er ved at opgive Ævred og staa trætte og tørstige i den brændende Sommersol, saa svulmer alle Vandhavens Blomster af Sundhed og Velvære. Det er, som der staar i Folkevisen: "Den Sommer og den Eng saa vel kunne sammen".

De regelmæssige Bassiner.

[Illustration: Fig. 22. Dammene i Villa d'Este's Have.]

I de gamle, regelmæssige Haver spillede Vandet en stor Rolle, og de legende Springvand, de brusende Kaskader og stille Damme og Kanaler har sikkert været disse Havers største Tiltrækning, uden hvilke de trods deres Statuer, Livvæk og kunstigt klippede Træer vilde have gjort et saare dødt og kedeligt indtryk. Vandet i de gamle Haver havde det Formaal at bringe Liv og Dybde ind i Anlægget; de stille Bassiner og Kanaler skulde virke som et Spejl, hvori Himlen og den omgivende Herlighed kunde spejle sig. Disse gamle Haver har dog sikkert, da de var nye, ikke virket næst saa imponerende, som de Rester, vi har tilbage af disse storslaaede Anlæg, lader formode.

I den moderne Have, hvor den gamle Havekunst er ligesom vendt tilbage i rigere og mere levende Former, spiller Vandet atter en stor Rolle men ikke som et Spejl, der henter sit Indhold fra Omgivelserne, men i sig selv rummende de dejligste Blomster, ikke et uvirkeligt Spejlbillede men et levende Maleri.

[Illustration: Fig. 23. Bassin i Villa "Rosenhøj"s Have i Vedbæk. (Havearchitekt E. Erstad-Jørgensen).]

Det er Nutidens Krav om Blomsterpragt, der har skabt dette Arrangement, og denne ny Smagsretning har fundet rigelig Næring ved Indførselen af en Mængde dejlige Vandplanter, samtidig med at den har aabnet vore Øjne for mange af vore vilde Planters Skønhed og Anvendelighed. Det var dog sædvanlig Fremkomsten af de pragtfulde Aakandehybrider, der henledede Opmærksomheden paa Vandplanterne. Disse er mellem Vandplanterne, hvad Roserne er mellem Havens kvirle Blomster, deres Skønhed er saa iøjnefaldende, at mange Blomsterelskere lod grave Bassiner og indrettede sig Vandhaver alene for at komme i Besiddelse af disse

pragfulde Planter. Det kan heller ikke nægtes, at hele Vandhavens Ivrige Plantearrangement, hvor smukt dette end kan være, hvor rigt, hvor yppigt, hvor fint og yndefuldt, er det dog kun som en Indfatning om de dejlige Aakander. Men de klæder hinanden godt, ved Siden af Aakandernes tunge, pompøse Pragt bliver alle de andre Engens fine Blomster endnu finere og mere gratilse, og som de samler sig der langs Bredden: Forglemmigej og Ranunkler, Spiræa og Iris, Bukkeblad og Trælekroner, Hjertegræs og Engblommer, danner de en vidunderlig Ramme om et vidunderligt Billede.

De regelmæssige Vandbassiner i de gamle Haver er undertiden stensatte, tætte med Kalk eller Blaaler, kun sjældent murede. Som Regel er de kun udgravede og tætte med et Lag Ler, der saa atter er dækket med et Lag Jord eller Grus, og hvor Jorden ikke er alt for lts og Beliggenheden alt for uheldig, vil et saadant primitivt Bassin som Regel kunne holde Vandet uden alt for stor Tilførsel. Men det bør dog altid have baade et Tilløb og et Afløb, thi selv om en ensartet Vandstand ikke er absolut nødvendig, saa er det dog uheldigt, naar denne varierer alt for stærkt.

[Illustration: Fig. 24. Aakandebassin i Villa "Birkeborg"s Have i Skodsborg. (Havearchitekt E. Erstad-Jørgensen).]

Ved Anlægget af nye Vandbassiner vil man som Regel stibe disse af Cement, det vil være det sikreste, og ved Indlæg af Jerntraad og Rundjern behøver Stiblaget ikke at være overdrevent tykt. Er Bunden nogenlunde tæt og Bassinet meget stort, kan man ligesom i de gamle Vandbassiner nøjes med at stibe Siderne eller mure dem op af Klinker, dække Bunden med et Lag Blaaler og oven paa dette lægge Grus eller Brolægning.

Et Bassin, som anlægges til Vandplanter, bør altid ligge i fuld Sol. I Skygge vil man som Regel ingen Glæde have af Vandplanter, Vandet er her for koldt, Planterne faar en svag og sygelig Vækst, og et saadant Bassin vil i Reglen ogsaa være smukkest uden Planter.

[Illustration: Fig. 25. Aakandebassin i et Stenhjlsanlæg.]

[Illustration: Fig. 26. Aakandebassin, omgivet af beplantede Flisegange og Støttemure.]

I nyanlagte Bassiner er det lettest at foretage Beplantningen, inden man lukker Vandet ind. Hvis man vil tilplante hele Bassinet, dækker man Bunden med ca. 30 cm god, fed Markjord, blandet med gammel Kogldning. Vandplanter er meget graadige, man kan uden Skade give dem ligesaa megen Gldning som Jord. Plantningen foregaar paa den Maade, at man breder Planternes Rdder ud over Jorden, dækker dem med et nyt Lag Jord og trykker denne godt fast. Naar det hele er tilplantet, dækkes Jorden med et Lag groft Grus, og Vandet slippes forsigtigt ind. Som Regel

vil man dog ikke have hele Bassinet overvokset, og man planter da forskellige Planter i Kasser og anbringer dem paa de Steder, man synes mest passende. Kasserne til Skeblad, Rumex, Iris og Sldgræ behøver ikke at være ret store, disse Planter kræver ikke saa megen Næring for at udvikle sig, og de behøver kun at have nogle faa cm Vand over sig. Men Aakanderne kan man ikke spise af med saa lidt. De kan nok vokse og blomstre i smaa Beholdere, men skal de blive rigtig pragtfulde, kræver de megen Næring.

Plantekasserne maa helst være ca. 1 Meter i Kvadrat og 50 cm dybe, og der maa helst være 30--50 cm Vand over Planterne. I saadanne Kasser og i kraftig Jord, der hvert Aar delvis maa fornyes, vil Aakanderne kunne udvikle sig ligesaa frodigt, som om de var frit udplantede. Om de hvirge Vandplanters Kultur er der ikke meget at sige, naar de dyrkes i Beholdere. De kræve som allerede sagt ikke næsaa megen Næring som Aakanderne, men kan ellers plantes i samme Jord som disse. Gammel udluftet Dyndjord er fortrinlig til Vandplanter, men det er kun sjældent, at man har denne til Raadighed, og at plante i det raa Dynd er der intet vundet ved, saa er en fornuftig Blanding af Jord og Gldning langt bedre.

[Illustration: Fig. 27. Bassin paa en Fliseterrasse i en engelsk Have.]

Hvorledes man skal arrangere Planterne i et Vandbassin, derom er det vanskeligt at sige noget bestemt. Som Regel maa de ikke staa alt for regelmæssigt, men dette maa rette sig efter Forholdene, og der kan ikke gives bestemte Regler.

Der findes en hel Del forskellige tropiske og subtropiske Vandplanter, som i Sommertiden kan flyttes fra Drivhuset ud paa Friland, som f. Eks. Pontederia, Cyperus, Canna og flere af de tropiske Nymphæer, men som Regel har man kun ringe Glæde af dette Eksperiment, og man maa helst holde sig til de virkelige Frilands-Vandplanter, sædlig da disse er fuldt saa klnne som de tropiske, og disse let vantrives og faar et blegt og sygeligt Udseende, der kun daarligt harmonerer med de frodige Omgivelser.

[Illustration: Fig. 28. Naturlig Randbeplantning om Dammen i Det kgl. danske Haveselskabs Have.]

Som nogle af de smukkeste Vandplanter til Dekoration af Vandbassiner kan nævnes, foruden Aakanderne, Almindelig Skeblad (Alisma plantago). Iris sibirica med Varieteter, den japanske Iris (I. Kämpferi) og den almindelige gule Iris (I. pseudacorus). Blaagraa Siv (Juncus glaucus) og enkelte Stargræsser danner smukke, dekorative Tuer, som, naar de anbringes frit og naturligt, virker overordentlig dekorativt, naar de spejler sig i det blanke, stillestaaende Vand. Alle disse Planter er meget haardføre og kan taale at staa uden Vand i Vintertiden, medens Aakanderne helst maa staa under Vand hele Vinteren. Ogsaa de smukke Eng-Kabelejer (Caltha palustris) kan danne nydelige Smaater, enten alene eller sammen med Iris, Vand-skræppe (Rumex

hydrolapathum) eller Star (Carex), og de virker navnlig i Foraarstiden overordentlig oplivende med de saftige, grønne Blade og skinnende, gule Blomster.

Er Bassinet stort, saaledes at der er Plads til Smaater, der kan hæ sig op over Vandfladen, da kan disse tilplantes med Astilber, Spiræ, Trollius og flere andre Sumpplanter, og man faar et langt rigere Blomsterflor, men disse Planter er ikke saa klne efter Afblomstringen som de tidligere nænte.

[Illustration: Fig. 29. Bredden af en Bæ i Kolding Planteskole, den oprindelige i og for sig smukke Vegetation, der nu har maattet vige for den Fig. 2 viste. En Sammenligning af de 2 Billeder, der er tagne omtrent fra samme Sted, giver et Begreb om Arbejdet ved den Art planning.]

Alle de Planter, der skal bruges i disse regelmæssige Bassiner, maa dog helst have et sirligt og ordentligt Udseende ogsaa efter Afblomstringen, og Planningen paa saadanne Steder maa derfor helst indskræke sig til nogle faa Planter, hos hvilke disse Egenskaber er fremherskende, og man skal helst vælge Planter, der ikke forlanger at plantes over Vandet. Det er smukkeste, naar dette kan undgaas, navnlig i det flade, regelrette Bassin. Langs Bassinets Kant kan der plantes forskellige Pudeplanter eller Moseplanter, og det afhæger udelukkende af dettes form og Beliggenhed, hvad der er det rigtigste og smukkeste.

[Illustration: Fig. 30. Hægepil, det mest karakteristiske Træil Plantning ved Bredden af en Dam.]

I gamle Bassiner vil det ofte være nødvendigt at plante, medens de er fyldte med Vand. Dette udføres da paa den Maade, at man efter at have undersøgt Dybden laver nogle Plantekasser af passende Dimensioner, anbringer dem saa næsom muligt ved Vandkanten, fylder dem med Jord, planter dem til og dækker Overfladen med Grus eller Smaasten, sæker dem ned i Vandet saa varsomt som muligt og langsomt og forsigtigt flaaer dem under Vandet hen til det Sted, hvor de skal anbringes. Aakanderne kan plantes paa samme Maade, men er der Dynd eller naturlig Jordbund i Bassinet, maa de helst plantes i store, flade Plantekurve, saaledes at Rødderne frit kan brede sig i Stbunden. Er der meget Dynd, vokser Aakanderne forbavsende frodigt og kræer ingen Gldning, men i Bassiner, der ikke kan tmmes, vil det være vanskeligt at holde dem i frodig Væst, naar de er plantede i Kasser, og man ikke kan komme til at plante dem om og tilfne dem ny Næng.

[Illustration: Fig. 31. Heracleum (Bjtrneklo), ved sin Forkædighed for fugtig Vokseplads og ved sit Ydre en udmærket Stbredsplante.]

Det naturlige Vandparti.

Medens man ved Anlæget af det regelrette Bassin er bundet af arkitektoniske Hensyn og ogsaa ved Beplantningen maa tage disse i Betragtning, har man ved Anlæget af det naturlige Vandparti anderledes frie Hæder, og det er egentlig først under denne Form, og naar tillige Omgivelserne er smukke og harmoniske, at Vandhaven kan udfolde al sin daarende Rigdom og Blomsterpragt. Først her kan man fremtrylle noget af den samme Stemning, som der møder en ude i Naturen, og som gør denne saa rig og fængslende. Intet Sted i Haven kommer man Naturen saa næsom i Vandhaven, intet Sted er der en Rigdom, Liv og Frodighed som her. Ikke engang Stenhjæn med sin Vrimmel af fine, yndige Bjergplanter kan maale sig med Vandhavens saftige Pragt og Frodighed.

[Illustration: Fig. 32. Petasites japonicus, japansk Hestehov, Stbredsplante til halvskyggede, fugtige, endog sure og sumpede Steder.]

Ser man nu paa de Vandpartier, Damme, Smaaster og Kanaler, der findes i saa mange af vore Haver, saa forbavsnes man over den Mangel paa Vegetation, der udmærker disse. Den samme velholdte, aandsforladte Kedsommelighed, der ofte præger vore Haver, breder sig fra de friserede Plæer, de nyfejede Gange og velrevne Busketter ud over den indholdsløse Vandflade, og dog har vi Forbilleder nok ude i Naturen, og de fleste Mennesker med en Smule Skønhedssans er næppe i Tvivl om, hvad der er smukkest. Det er vor ulykkelige Trang til at skulle bringe Orden i alle Ting, der fører os paa Afveje. Alt for megen Orden, alt for megen Sirlighed kan forjage baade Skønhed og Hygge fra en Have, men den behøver ikke at gøre det. Den forstaaende, omsorgsfulde Haand efterlader sig intet Spor, det er kun den uforstaaende, tankeløse Haand, der sætter Mærker, bringer Forstyrrelse og Uorden i Naturens Væk. Den forstaaende Haand tjener Naturen, hjælper de svage, uden at skade de stærke, giver enhver sit og bruger aldrig Vold.

[Illustration: Fig. 33. Gunnera. Pragtfuld, men køn, solkæ Stbredsplante.]

Ved Anlæget af en Vandhave kan der være mange forskellige Hensyn, der gør sig gældende. Lettest slipper man fra Arbejdet, naar der i Haven findes et naturligt Vandparti, et Engdrag, eller der blot er et lavtliggende, fugtigt Sted, der kan anvendes. Ikke alene letter dette Arbejdet betydeligt og giver lettere det hele Arrangement et naturligt Præg, men det har ogsaa andre Fortrin fremfor det ved Kunst frembragte Vandanlæg. Vandhavens hele Form maa selvfølgelig rette sig efter de lokale Forhold og være i Harmoni med sine Omgivelser. Er det en Dam paa en lavtliggende, flad Græslette eller Plæe, vil det være rettest ikke at give den en alt for uregelmæssig Form eller en alt for urolig

Beplantning, men slige at frembringe noget af den samme Fred og Ynde, som der saa ofte er over et Kæller et Vandhul, saadan som man ofte træffer dette ude i Naturen paa lave, fugtige Enge.

[Illustration: Fig. 34. Petasites japonicus i Vandkanten, bagved persiske Syrener. (Knuthenborg Park).]

Ude i Vandet kan man plante Aakander og hen imod Bredderne enkelte Tuer af Star og Iris, Brudelys (*Butomus umbellatus*) og Siv. Langs Bredden kan der vokse Vand-Calla (*Calla palustris*), Fredlits (*Lysimachia nummularia*), Engblomme, Trælekroner (*Lychnis flos cuculi*), Forglemmigej, Abeblomst (*Mimulus*), Kabbeleje (*Caltha palustris*), Engkarse (*Cardamine pratensis*), Bukkeblad (*Menyanthes trifoliata*), Ranunkler og hvad man ellers ude i Naturen ser vokse paa lignende Steder. For Plantningen maa Jorden langs Bredden være rensed for fleraarigt Ukrudt, og er der Grønsvæ vil det være klogest at afgrave det hverste Spadestik i 1/2-1 Meters Brede og fylde Udgravningen med god, ren Muldjord. Heri planter man saa de ovennævnte Planter og andre, der ynder et fugtigt Voksested. Alle disse Planter blandes ved Plantningen mellem hverandre uden Plan og Orden, og faar de Lov til at vokse, som de lyster, vil de i Løbet af et Par Aar danne den dejligste Stred.

[Illustration: Fig. 35. *Rudbeckia maxima*, ligesom *R. nitida* og *R. laciniata* udmærket Stredsplante under store Forhold.]

[Illustration: Fig. 36. *Gynerium argenteum*, Pampasgræs, pragtfuld Stredsplante, der maa stilles frit for at komme til sin Ret, og maa dækkes omhyggeligt, da den ikke taaler megen Fugtighed i Vintertiden.]

En saadan Stred maa helst virke som en fin, lav Brænne af Blomster om Vandspejlet med de pragtfulde Aakander og de fine, lette Tuer af Siv og Star. Plejen af en saadan Stred vil, naar den først er tilvokset, kun bestaa deri, at man, naar Planterne om Efteraaret er visnede, afskærer dem nogle faa Centimeter over Jorden og dækker dem med et Lag velforraadnet, gammel Gødning og saa for Resten lader dem skitte sig selv og kæmpe om Pladsen. Enkelte Planter vil efter nogle Aars Forløb gaa til Grunde, men andre vil fylde deres Plads, og Bevoksningen vil med Aarene blive tættere og tættere. Bliver Plantningen efter nogle Aars Forløb gennemvokset af Græs og Ukrudt, er der intet andet at gøre end at fjerne det hele, tage Planterne op, rense dem omhyggeligt for Græs og Ukrudt, tilføre ny Jord og plante paa ny.

[Illustration: Fig. 37. *Ligularia macrophylla*, en pragtfuld Plante med store graablaa "Kaalblade" og gule Blomster, udmærket til Stred.]

Dersom Vandhøven skal anlægges langs en Bælt, der bugter sig frem mellem Sten og stejle Skrænter, da kan man ved Hjælp af

Dæmninger og smaa Udvidelser skabe noget meget smukt, og Beplantningen kan her ~~væ~~ ganske anderledes righoldig og overdaadig end ved Stbredden. Men dersom en saadan ~~Bæ~~ anlægges ved Kunst, maa man ~~væ~~ forsigtig og ikke gøre det alt for vidtløftigt. Disse arrangerede Vandfald og Drypstenshuler af Cement er ikke klnne, dog kan en smuk og frodig Bevoksning blde paa mange Smagtlsheder. Er det en lige Grfft eller Kanal, man skal beplante, vil der, naar denne da ellers er i Harmoni med sine Omgivelser, ikke ~~væ~~ nogen Grund til at ~~æ~~dre dens Form, en lige Grfft kan beplantes meget smukt og virke ligesaa naturligt og selvfflgeligt som den mest kunstfædigt slyngede ~~Bæ~~.

[Illustration: Fig. 38. Dammen i Det kgl. danske Haveselskabs Have med bagved liggende Stenparti.]

Er man fuldstædig frit stillet og kan anlæge sin Vandhave, hvor man har Lyst, da ~~væ~~er man en Plads med smukke, hyggelige Omgivelser, hvor der er Sol og Læ og her giver man saa Vandhaven den Form og Udstræning, som Forholdene tillader. Kan den forenes med Stenhjlsanlæget, er det en stor Fordel, de to Ting klæder hinanden godt og hrer ganske naturligt sammen. Selve Udgravningen til Vandet giver man en saa naturlig og fri Form som muligt, der maa gerne ~~væ~~ lidt Japaneseri med i Spillet. Det samme gælder ved Udformningen af Bredderne. Ved Anlæget af disse maa man bestandig have de Planter i Tanke, som man vil skaffe Plads til, og sge at berede disse saa gunstige Voksevilkkaar som muligt.

Der maa ~~væ~~ ganske flade, lavtliggende Steder til den smukke, fyltdblomstrede Engkarse, *Cardamine pratensis* fl. pl., den fine, yndige ~~Træ~~lekrone, *Lychnis flos cuculi* fl. pl., den dobbelte Kabbeleje, *Caltha palustris* fl. pl., de smukke, storblomstrede Varieteter af Engforglemmigej, *Myosotis palustris* Graf Waldersee, og den nydelige, rigtblomstrende, broncefarvede Abeblomst, *Mimulus luteus cupreus*, og enkelte andre.

[Illustration: Fig. 39. Engelsk Vand- og Stenhave. "... Der maa gerne ~~væ~~ lidt Japaneseri med i Spillet..."]

Paa lidt hjere liggende Terrain vil der ~~væ~~ den ideelle Plads for de to pragtfulde Primuler, *P. japonica* og *P. pulverulenta*. Disse to dejlige Planter, som man kun sjædent har Glæde af paa Stauderabatter, kan her udvikle sig til en Størrelse og Pragt, som er aldeles forbavsende. Ogsaa flere andre Primuler som *P. sikkimensis*, *P. frondosa*, *P. denticulata* og *P. cashmiriana* viser sig her at ~~væ~~ i Besiddelse af en Livskraft, som man ikke havde tiltroet dem. Ja, selv den lille yndige *Primula farinosa*, som ellers vanskeligt lader sig flytte ind ude fra Engen, kan trives. Det vil dog ~~væ~~ heldigt, om man kan give disse Planter noget Tørvejord, men absolut ndvendigt er det ikke. I det hele er Vandplanterne ikke fordringsfulde med Hensyn til Jorden. Har de blot den rette Grad af Fugtighed og Sol, er de som Regel fornøjede.

[Illustration: Fig. 40. Naturlig Plantning, fotograferet ca. 2 Maaneder efter Plantningen. Kun Brudelysene i Forgrunden er ældre. (Fra Kolding Planteskole).]

Saaledes arbejder man videre. Paa et endnu hjere liggende Terrain skaffer man Plads til Engblommer, Spirær, Astilber og en Mængde andre Planter. Mange Planter vil uden at være egentlige Moseplanter trives langt bedre paa en saadan fugtig Vokseplads end paa Stauderabatten, hvor de let kommer til at lide af Vandmangel. Saadanne Planter som f. Eks. Senecio, Ligularia, Staudephlox, Efteraarsasters, Rudbeckia, Helenium, Solidago, Eupatorium, Hemerocallis. Funkia og flere andre trives godt paa en saadan fugtig Vokseplads og fjær sig smukt og naturligt ind i Ensembleet.

[Illustration: Fig. 41. Blomsterkædet i Det kgl. danske Haveselskabs Have, set fra Stenhjæn.]

Samtidigt med at man udformer Terrainet og derved slær at skabe Voksepladser til de forskellige Planter, maa man ogsaa betænke, hvorledes disse vil præsentere sig paa det Sted, man har tiltækt dem. Store, imponerende Planter som Gunnera, Funkia og Senecio maa helst kunne ses paa Afstand og spejlende sig i Vandet, smaa, fine Blomster maa kunne ses ganske tæved.

Gangene maa slynge sig som naturlige Stier, snart maa man være helt nede ved Vandet og i Stand til at se ud over dette, snart maa de hje frodige Planter lukke sig om en og spærre Udsigten. Alt som man vandrer fremad ad de smalle, bugtede Stier, maa Billederne skifte og aabenbare nye Skønheder og nye Overraskelser. Hertil er det blgedede Terrain saa vel skikket foruden det, at det tillige skaffer Plads til en Mængde hyst forskellige Planter baade Stauder og blomstrende Buske, hvad der er en stor Fordel, thi Vandhavens Omgivelser kan ikke blive for rige og overdaadige, og alt hvad der er af store, pragtfulde Stauder, som det ellers kan være vanskeligt at faa anbragte, kan her finde Anvendelse. Denne fri Plantning omkring Vandhaven kan være meget smuk, og det er en taknemmelig Maade at arrangere Stauder paa.

Ude i Vandet, der helst maa have en Dybde af 1 Meter eller lidt mindre, laver man langs Bredderne smaa Øer og Halvøer, som beplantes med Siv, Iris, Pilblad (Sagittaria), Brudelys og Star. Ud fra Bredden breder sig Bukkeblad, Vandfrølike (Hottonia palustris), Ranunkler og den vilde Calla. Er der Plads til større Øer, som kan hæve sig over Vandfladen, kan man paa disse plante Astilbe, Spirær og flere andre Planter. Saadanne Øer dannes af Træasser, der naar op til Vandfladen, disse fyldes med Jord, og der bygges videre over Vandet ved Hjælp af Natursten. Mellem disse plantes Fredlæs, Vandsnerre (Galium palustre). Aabelomst eller lignende, indtil man er naaet ca. 1/2 Meter over Vandet, lavere nede maa Spirærne og Astilberne ikke gerne staa.

Dette beror dog noget paa Jordens Beskaffenhed, paa Tirvejord taaler de mere Fugtighed end i almindelig Havejord. Kun Spiræulmaria, almindelig Mjødurt, taaler mere Fugtighed, den kan trives helt nede ved Vandet, den fyldtblomstrede Varietet er meget smuk og fortjener Opmærksomhed.

[Illustration: Fig. 42. Til venstre i Vandet Brudelys (Butomus), til højre oppe paa Land Funkia, en udmærket Strebredsplante. (Fra Kolding Planteskole).]

Spiræerne og Astilberne hører til vore smukkeste og mest anvendelige Strebredsplanter. Der er i det hele taget kun faa Planter, der overgaar de nye Astilbehybrider i Skønhed, og ingen af vore Stauder overgaar Spiræerne i Finhed og Gracie, sædlig langs en Strebred er de umistelige. Af Iris er det sædlig vor almindelige gule Iris (I. pseudacorus), den sibiriske Iris (I. sibirica) med sine Varieteter og den japanske Iris (I. Kämpferi), der egner sig til Plantning paa fugtige Steder. De trives alle 3 bedst langs Strebreden, lige i Vandkanten, men de kan dog ogsaa taale at staa med nogle faa cm Vand over sig. De to førstnævnte er meget nøjsomme og villigtvoksende, de japanske er mere lunefulde, de kræver megen Næring og synes her i Landet at trives bedst i Tirvejord, men man ser dem dog ogsaa vokse og blomstre i Lerjord eller sandet Dynd, men som sagt er de ligesaa lunefulde, som de er skønne. Ogsaa de smukke Iris ochroleuca holder af Fugtighed, men det er en Misforstaaelse, naar man tror, at Iris germanica, de almindelige Haveiris, ynder Fugtighed, disse trives bedst paa en tør og solbeskinnede Vokseplads.

Som allerede sagt er Vandplanternes Kultur meget enkelt og ligefrem. Har man fundet den rette Vokseplads, hvor de befinder sig vel og præsterer sig smukt, har man i Sommertiden kun at fjerne de visne Blade og Blomster og saa for Resten se til og glæde sig over Frodigheden og Blomsterpragten. Naar Efteraaret kommer, og Herligheden er forbi, afskæres ligesom i Staudehaven de visne Dele, og Jorden mellem Planterne dækkes med et Lag gammel Gødning. Der vil kun sjældent være Plads til at lægge Jorden mellem Planterne, men det er heller ikke nødvendigt, den hele Bred skal jo helst danne et sammenhængende Virvar af Blomster og Blade.

[Illustration: Fig. 43. Lille, rigt beplantet Dam i Professor Arnold Krog's Villahave paa Frederiksberg.]

Af praktiske Grunde vil det være heldigt mellem Planterne langs Strebreden at anbringe nogle flade Sten, de saakaldte Træsten, ligesom det ogsaa kan være heldigt at kantsætte Gangene med en Række Natursten. Alle disse Sten giver let den nyanlagte Vandhave et uroligt og broget Udseende, men de er næsten nødvendige, og saa snart Planterne vokser til, skjules de af disse. At store, smukke Natursten klæder en Vandhave og forøger Strebreddernes Skønhed meget, er saa selvfølgelig, at det næppe behøver at nævnes.

[Illustration: Fig. 44. Dam med en Mængde forskellige Planter. I Forgrunden Gunnera. (Fra Carl V. Lange's Gartneri, Frederikssund).]

Om Aakanderne er det allerede tidligere bemærket, at de, naar de er frit udplantede, ikke kræver nogen sædlig Pleje, især hvor Stambunden er dyndet og nærsrig. Bestaar den derimod af Ler eller Sand, vil det være nødvendigt at tilføre dem ny Næring. Dette foregaar lettest paa den Maade, at man i Vintertiden, naar Vandet er tilfrosset, hugger Hul paa Isen og væder et Par Trillebrulfulde gammel Gødning ned i Vandet over Planterne. Man kan ogsaa lade Gødningen blive liggende oven paa Isen; naar denne trer bort, vil Gødningen synke til Bunds og komme Planterne til gode. Naesten alle Aakandehybriderne er fuldstændig haardføre, og man behøver ikke at frygte, at de skal tage Skade af Kulden, selv om Vandet bundfryser, men man maa dog helst regne med, at de skal have 1/2-1 Meter Vand over sig.

[Illustration: Fig. 45. Aakander i Knuthenborg Park. Billedet er taget 1 Aar efter Plantningen.]

Angaaende de mange forskellige Vandplanter, der udbydes, da maa man være varsom og ikke plante, hvad man ikke kender. Der findes blandt dem mange slemme Ukrudtsplanter, og kan Ugræsset være besværligt oppe paa Landjorden, saa er det ti Gange værre ude i Vandet. Saadanne Planter som Potamogeton, Elodea, Myriophyllum og flere andre skal man ikke plante. Af Undervandsplanterne er det egentlig kun Kребseklo (*Stratiotes aloides*), der fortjener at dyrkes. Den er smuk og let at holde i Ave. Algerne og Undervandsplanterne er Aakandernes værste Fjender, og skal Aakanderne udvikle sig smukt, maa man søge at beskytte dem mod disse. Selv en saa smuk Plante som *Limnanthemum nymphoides* maa man vogte sig for, den kan forvandle den smukkeste St til en hæligh Ukrudtsmark.

Ogsaa saadanne Planter, som breder sig stærkt ved udløbene skal man vogte sig for at plante f. Eks. Tagrør, Dunhammer, Støgræs, Padderokke og flere andre med krybende Rodstok. I mindre Bassiner, hvor man er Herre over Vegetationen, har det mindre at sige, men under store Forhold skal man være varsom med disse Planter, der kan blive yderst besværlige at slaas med. Tagrør er dog den skikkeligste af disse. Selv om den breder sig meget stærkt ved Udløbene, er den let at begræse eller udrydde, thi den taaler ikke at miste Toppen, medens den er i Vækst. Hvis man derfor i Sommertiden slaar den af med en Le, dør den bort.

Det er allerede sagt, at det er Yppigheden, Frodigheden, der er Vandhavens største Charme, men at denne maa holdes i Ave af forstaaende Hænder, der tager varsomt og blødt paa Engens bløde Blomster. Vandhaven kan hurtigt forvandles til et forslømt Vildnis, men man kan ogsaa jage Alferne bort med alt for megen "Kultur" og Orden.

[Illustration: Fra Dammen i Det kgl. danske Haveselskabs Have.]

[Illustration: Fig. 46. Stenhøj bygget som kunstigt Klippeparti.
(Friar Park i England).]

STENHØSPLANTERNES KULTUR

af Axel Lange.

Enhver, der har fæledes i Bjægene, strejft gennem de alpine Enge, gennem Mosedragene, over Stenur, klatret op ad Fjælvege, vandret op til Isbræden eller vandret over Bræen og naaet de om Sommeren snefri Bjægtinder, vil hjem med sig bringe et uudsletteligt Indtryk af Bjægenes herlige Flora. Næsten alle Vegne, hvor man fæles, mæder man de prægtigste Blomster, og alle eller næsten alle er de af saa rene Farver, som man sjældent ser dem i Lavlandet. Høje af Væst er Planterne ikke, men det er netop det fortryllende ved dem, thi selve Blomstens Størrelse staar ikke tilbage for Blomsterne fra Slettelandene; man behøver blot at tæke paa en Alpeplante, som den i Haver almindelig dyrkede Gentiana acaulis, hvis Skud ikke er mere end faa Centimeter høje, men hvis Blomster er ca. 6 cm lange og 3 cm i Diameter, paa den lille Alpe-Valmue, der næppe bliver over 10 cm høj, men har Blomster større end vor Kille-Valmue eller endelig mindes den bekendteste af alle Alpeplanter: Edelweiss, hvis ubetydelige Blomsterkurve er omgivne af snehvidfildede Blade, en straalende Stjerne flere Centimeter i Diameter, baaret af en ikke stort højere Stængel og springende lige ud fra Klippen, for at danne sig blot et ringe Begreb om Alpefloraens Herlighed.

Det er derfor intet Under, at Menneskene, som søger at samle Planter fra alle Jordens Egne i deres Haver: Tropernes Palmer og Orchideer, Kaplandets Lyngarter, Himalayas Alperoser, Mexikos Kaktus, Nordamerikas Træer, Østasiens Chrysanthemum, for blot at nævne nogle faa Eksempler, ogsaa prøver at bringe Højlandsbeoerne ned i Slettelandets Haver. Der har i de to sidste Menneskealdre været en stedse stigende Interesse blandt Havevenner for Dyrkningen af Alpeplanter, men aabenbart har man alt tidligt haft de mest iøjnefaldende i Kultur. E. Wocke skriver angaaende Spørgsmaalet, om hvor gammel denne Gren af Havebruget er, følgende: "Hvem har først dyrket Alpeplanter i Haver, først haft dem i Kultur? Det er vanskeligt at sige. Bjæbeoerne har uden Tvivl givet Stødet dertil, idet de i deres Haver har indplantet deres Yndlinge blandt Fjællets Planter, som spillede en Rolle i deres, daglige Liv saavel som i

deres Poesi. Efterhaanden har Dalbeboerne da ogsaa faaet Lyst til at dyrke Fjeldplanter i deres Haver og har hentet dem enten fra Bjaegboernes Haver eller fra de naturlige Voksesteder. Klosterhaverne har her sikkert spillet en Rolle. A. Kerner fortæller saaledes, hvordan han i 1846 i Klosterhaven i Lilienfeld i Østrig paa en ganske lille Plads saa den herligste lille Alpeflora, som han Dagen forud havde beundret i Højfjeldene. I sidste Halvdel af det 19de Aarhundrede har Alpeplanterne faaet sig et nyt Hjem i de engelske Haver og derfra har Dyrkningen bredt sig ud i stedse videre Kredse."

Naar man vilde dyrke Planter fra Bjaegegnene her nede i Lavlandene laa det snublende nært sig at give dem Forhold at vokse under, som kunde ligne dem, de fandt i deres Hjemstavn, og da det var Bjaegplanter, maatte de naturligvis have Sten at vokse imellem, ligesaa naturligt faldt det, at Planterne maatte sættes paa Forhøjninger og ikke paa flad Jord.

Denne Opfattelse er selvfølgelig rigtig, saalænge der tales om det nødvendige i at give Planterne naturlige Forhold at vokse under, men saa snart man derefter konstruerer sin Høj til Stenhjysplanter som en ganske simpel Jordbunke: kuppelformet eller kegleformet,--naar det kommer lidt videre med halvmaaneformet eller S-formet Grundflade--og bestaaende af almindelig Havejord belagt med eller rettere besat med Sten, der strutter ud i Luften med den spidse Ende, saa er man ganske paa Vildspor. Forholdene hvorunder Planterne vokser i Naturen er saa forskelligartede, at der for at kunne skaffes dem blot tilnærmelsesvis naturlige Kaar maa lægges langt mere ind i Konstruktionen af Stenhjysen, end der saadanligvis sker. Men herom mere senere.

Alpeplanternes Voksekaar i deres Hjemstavn.

En Ekskursion i Bjaegene vil for dem, som ikke flr har faaet det der, som Regel byde paa Overraskelser. Sikkert de fleste vil forbauses over at træffe saa udstrakte Arealer, hvor Fjeldet ikke viser sig i Overfladen, men er dækket af et Muldlag tæt bevokset med Planter. Selv om vi ser bort fra de lavere Dele af Bjaegene, som dækkes af Livskov og Granskov--med den for disse Skove egne Undervegetation--maaske af og til afbrudt af en aaben Højslette med Landsbyer, Agre, Moser og Enge, og kun betragter den højere Del af Fjeldene, da vil vi ogsaa der paa vor Vandring opefter, ikke bestandig træffe paa Stengrund. Aartusinders Vind og Vejr har virket paa Fjeldet og omskabt den oprindelige, ganske nøgne Stenmasse til et for Plantevæksten beboeligt Sted. I hver en Revne paa Stenfjeldet er Vandet trængt ind. Frosten har virket og sprængt store og smaa Stykker af Fjeldet, Gletscherne har langsomt, men sikkert skuret mod det faste Fjeld og malet Overfladen til Grus, Sand og Stenmel. Rindende Vand har flrt de

fine Dele med sig ned ad Bjæget for senere at aflejre dem igen paa fladere Partier. Her har saa været gode Betingelser for Plantevækst, da der fra de højere liggende Steder tilførtes Fugtighed; og var der først en begyndende Plantevækst, bedredes Betingelserne for en større Bevoksning stadig. Paa saadanne Steder har da kunnet opstaa Moser og Enge. Rigeligere eller ringere Tilførsel af Vand og kraftig eller ubetydelig Nedbør har givet fugtigere eller tørre Enge. Vegetationen ligner i mange Maader den i Lavlandets Enge, den er tæt der er talrige Græsser, Orchisarter, ja mange Arter er fælles; man vil dog som Regel finde Planterne lavere bl.a. af den Grund, at det Vand, der overrisler Engen er meget koldt og derfor hæmmer Højdevæksten. Men Klippesiderne er jo ogsaa bevoksede med Planter, her tæt der mere spredt; hvorledes opstaa her Betingelser for Plantevækst? Ser vi, her i Lavlandet noget tilsvarende? Ja, paa en Maade. Ser vi ikke hyppigt Tegltage med gulgrønne Pletter af Laver, som senere afløses af smaa Mospuder, der maaske igen afgiver Fodfæste for en Huslig, en Stenurt eller en lille Græstue; ser vi ikke Stenene i Stengælderne og de store Rullesten ude i Heden bevoksede med Laver og Mosser? Ligesaa gaar Udviklingen for sig i Fjeldet, men her er Overgangen fra Mosvegetation til den højere Plantebevoksning maaske noget hurtigere, fordi der fra højere Dele af Bjæget siver Fugtighed ned. Og i hver lille Revne, som fremkommer i Klippevæggen, selv om denne er nok saa stejl, er der Udsigt til at en Plante kan fæste Bo. Der behøves blot, at Vinden eller rindende Vand skal føre et Frø hen til et saadant gunstigt Sted, saa at det kan spire dør og sende sine Rødder ind i Klipperevnen. Støv tilført andetsteds fra har samlet sig i Revnen og afgiver Jordbund for den spirende Plante.

De Planter, som vokser i Revner og Spalter paa Klippevæggene har jo meget afvigende Kaar fra Planterne i Slettelandet. Rødderne, som her kan brede sig vidt ud til alle Sider, maa hist nøjes med at brede sig i det Rum, som Klipperevnen giver, de bliver derfor ganske fladt vifteformige. Man kunde være tilbøjelig til at tro, at en Plante, der voksede paa en saadan Klippevæg, snart maatte komme til at mangle Vand. Dette er dog ret sjældent Tilfældet. Ofte siver der bestandigt fra højere Steder Vand ned langs Klippens Sider, trækker ind i de fineste Sprækker og nærer Sugerødderne, og udebliver denne Tilførsel af Mangel paa Nedbør, eller fordi Sneen højere oppe er smeltet bort, saa virker den kraftige Dug om Natten dog forfriskende paa Planten. Tillige er Klipperne altid mere eller mindre porøse. Herom skriver _Correvon_: "Medens visse Stenarter suger Vand til sig omtrent som et Stykke Sukker, lader andre det kun langsomt trænge ind i deres mikroskopiske Kanaler. Men alle Klipper er gennemtrængte af Vand i højere eller mindre Grad, og de meddeler dette Vand til de Planter, der vokser paa dem, saa at de holder sig friske."

Bjægenes tvære Tinder, der en lang Tid af Aaret er dækkede af et mægtigt Snelag, er i den korte Sommer heller ikke vegetationsløse. Fjeldet er forvitret, saa at den faste Masse er dækket af et Lag af luse Sten, Grus og Stenpulver. Heri vokser

Planterne mer eller mindre spredt. Mange Steder er Tidsrummet mellem Sneens Bortsmelten om Forsommeren og det første Snefald om Efteraaret saa kort, at en Udtrren af Jordsmonet ikke kan finde Sted, og Natteduggen og Taagerne, der hyppigt lægger sig om Bjægtoppene, holder Planterne bestandig friske. Planterne særges ogsaa af det stærke Lys, som hersker under hele deres korte Liv; en Plante, som kommer frem af den smeltende Sne i Juni Maaned, vaagner til et langt intensere Lys end vore Foraarsplanter nyder, naar de i Marts-April bryder frem af Jorden.

DØr hvor Gletscherne ender, naar de er paa deres Vinterstade, vil man finde mangt Samlinger af Sten og Grus, som af Gletscherne er firt ned fra de højere Egne. Disse Endemoræer er ogsaa bevoksede om end hyppigt meget spredt. Planterne lever her under lignende Kaar, som dem vi fandt paa Bjægtinderne. De har som disse rigelig Væde om Sommeren, thi Smeltevandet fra Bræen gennemskyller bestandig Moræen; men om Efteraaret, naar Kulden lægger sig over Bjægene, standser Afsmeltingen fra Gletscheren, og Moræen bliver derved temmelig tñr. Ved Kuldens Fremadskriden bliver de endog dækkede af et Lag Sne, som væner dem mod Vinterens stærke Kulde. Selv de fra Fjældene nedstyrtende Stenmasser, som samler sig ved Fjældets Fod eller i Kliffter i vædige, skraanende Urer (Tyskernes: Geröl), forbliver ikke ubeboede af Planter. Disse Urer er ogsaa fugtigere end man efter deres Konsistens kunde vente, men de kan jo ogsaa væe beliggende saaledes, at de er stærkt udsatte for Solens Virkning og kun modtager ringe Væde fra de højere liggende Dele af Fjældet; i saa Fald vil kun Planter, der ved tæftbeklædning eller paa anden Maade er vænede mod for stærk Fordampning, kunne trives her. Paa isolerede Bjægtoppe i de lavere Dele af Bjægene eller paa Skræter, hvor Muldlaget er tyndt, og hvor Sneen paa Grund af den lavere Beliggenhed smelter bort tidlig paa Foraaret, kan der ogsaa blive ret ugunstige Vegetationskaar. De Arter, man finder paa saadan Lokalitet, er da ogsaa vænede paa en eller anden Maade mod for stærk Fordampning, enten ved at Bladene er beklædt med Haar, eller er af læderagtig Konsistens (Rhododendron) eller ved at de er ganske smalle, naaleformede (Lyngarter).

Vegetationer i dybe Spalter og smalle Kliffter er meget afvigende herfra; er Kliffterne nordvendte vil kun meget lidt Sollys trænge ned i dem, og selv om de er sydvendte, er det kun en kort Tid af Dagen, at de er solbelyste. Planterne, som vokser her, er da mest Bregner og andre tyndbladede Væster, som breder sig frodigt imellem Mosser i den fugtige, muldede Jord.

Her er i korte Træk givet de vigtigste Kaar, under hvilke Planterne trives i Bjægegne, men mange andre Faktorer spiller ind med og gñr Forholdene mere sammensatte, saaledes Stedets Afstand fra ÷kvator, (Grundfjældets Art og Fjældets Heldning mod Nord, Syd eller andre Verdenshjørner).

Alpeplanter.--Stenhjlsplanter.

Der er i det foregaaende talt om Alpeplanter, medens der i Titlen paa Bogen er anvendt Betegnelsen Stenhjlsplanter. Der vil da let kunne rejse sig det Sprgsmaal, om disse to Udtryk kan bruges i Flæg, eller om der kan gives en vis Adskillelse imellem dem. Med andre Ord, om alle Stenhjlsplanter er Alpeplanter eller om alle Alpeplanter egner sig til Plantning paa Stenhjle. Svaret maa lyde, at Stenhjlsplanter er et bredere Begreb end Alpeplanter, selv om vi tager dette i videst mulige Forstand. Ved _Alpeplanter_, eller som de ogsaa betegnes _alpine Planter_, forstaar vi Planter, der vokser i Bjæegne ikke alene i Alperne, men ligesaaavel i Pyrenæerne, i Andes eller Himalaya, og tillige dem, som findes i arktiske og antarktiske Egne, voksende saa højt op over Havet eller saa langt mod Syd eller Nord, at de en meget betydelig Del af Aaret er dækkede af Sne og saaledes kun har en kortvarig Sommer, en kort Væstperiode. Disse Planter kan efter deres Voksekreds deles i subalpine, alpine og højalpine Planter, ligesom den arktiske Region kan deles i flere Florabæder. Hvor Højdegræsen (over Havet) for de forskellige Bæder af Alpeplanter ligger, afhænger af vedkommende Bjæegnes Afstand fra ÷kvator. Nogle Planter kan følges gennem alle 3 Regioner, andre har kun en ringe Udbredelse i lodret Retning. Visse Arter findes baade i Bjæegne og i Polaregne, andre har et ret begræstet Vokseomraade i vandret Retning.

[Illustration: Fig. 47. Enkelt Del af Stenhjlsanlægget i Friar Park (Se Fig. 46).]

Som alt nænt har man i Haver fundet paa at bygge Stenhjle for at kunne dyrke disse smukke Planter fra Bjægene og fra Polaregnene, og de udgør ogsaa Stenhjlsplanternes Hovedmængde, men man har desuden samlet Højdepetropper fra mange andre Egne af Jorden og anbragt dem paa Stenhjlen. Forholdet er jo nemlig det, at der rundt om paa Jordens Kreds findes en Mængde meget smukke Planter voksende i Slettelandenes Moser, Enge, Skove og Stepper eller paa Ruiner og Stengædder, hvilke Havevennerne gerne vil dyrke, men som maa anbringes paa Stenhjlen, enten fordi de her præsenterer sig bedre end paa flad Jord, eller fordi de overhovedet ikke kan trives det sidstnævnte Sted. Ordet Stenhjlsplanter er derfor et meget omfattende Begreb, men faste Rammer for det har man ikke; hvad en vil godkende som passende til Stenhjle, kasserer en anden, og hvad der passer til at plante paa store Stenhjle mispryder maaske paa mindre. Nogle Stenhjlsvenner vil dog udelukkende dyrke alpine Planter og undgaar med velberaad Hu alle Plantearter, som ikke kommer ind under dette Begreb. For dem er Planternes Sjælehed tit af størst Vigtighed, de frydes selv over ubetydelige Arter, og de har netop den størst Glæde i at dyrke de vanskeligste Planter. Der er dog en Del Alpeplanter, som trodser ethvert Kulturforsøg,

og som det er ganske Irkeslkt at prve at indplante paa Stenhjlsanlægene. Andre Stenhjlsvenner vil kun have smukke eller blomsterrige Planter i Kultur eller Arter, der er saa lette at dyrke, saa at de næsten kan passe sig selv. Plantematerialet er dog saa stort, at der bliver nok for enhver Smag--lykkeligvis--thi der er dog ingen Glæde ved, at den ene Stenhj er en tro Afspejling af den anden, hverken hvad Konstruktionen eller Plantebestanden angaar.

Stenhjlsplanternes Væstformer.

Stenhjlsplanterne kan efter deres Voksemaade henføres til forskellige Typer, som her kortelig skal beskrives, da Betegnelserne i det flgende anvendes Gang paa Gang. Der findes Overgange mellem de forskellige Typer, saaledes at det af og til kan væe vanskeligt at afgre, hvilken Væstform man skal henføre den eller den Plante til.

Rosetplanter. Bladene er samlede i Rosetter, d.v.s. de sidder ikke op ad en Stægel med tydelige Mellemlrum, men udspringer omtrent fra samme Punkt og ligger ofte fladt ud til alle Sider paa Jorden eller Klippen. Blomsterstanden kan væe endestillet d.v.s. udgaa fra Rosettens Midte eller udgaa fra Bladhjlrnerne, og Rosetten kan mangle eller have Sideskud. Rosetplanter med endestillet Blomsterstand og uden Sideskud dr efter fuldendt Blomstring--de er _monokarpiske_, som det kaldes i det botaniske Sprog--og maa formeres ved Frudsæd (_Saxifraga mutata, Sax. longifolia_). Denne Voksemaade er ganske analog med flere af vore kendte to-aarige Planter for Eks. Kongelys. Dannes der Sideskud, er Formeringen af Planten jo derigennem sikret. Sideskuddene kan sidde tæop til Moderplanten eller fjænes fra denne ved en itvrig bladlts Udlfber, de kan ltsne sig fra Moderplanten meget snart og danne selvstændige Individer (visse _Sempervivum_) eller vedligeholde Forbindelsen i lægere Tid; er Dannelsen af Sideskud meget yppig, dannes der efterhaanden store sammenhængende Tæpper. (_Saxifraga aizoon, Androsace sarmentosa_).

Pudeplanter. Skuddene er korte, tæsamlede, saaledes at de midterste staa lige ret op, de nederste ligger paa Jordoverfladen, og hele Planten danner sig halvkugleformet (eller som en Kuglekalot). Bladene er smaa og meget tæsiddende, sidder ofte i Mængde visne inde i Planten. Skuddene er gæne utilbljelige til at slaa Rod, selv om de ligger tætil Underlaget; Pudeplanterne er derfor vanskelige at dele, og maa formeres ved Frudsæd eller Stiklinger.

Tæppeplanter. Planterne er enten trægtige eller urteagtige med kortere eller lægere Skud, som gæne er rigt forgrenede og ligger fladt henad Jorden eller over Stenene og derved dæker Jordsmonet som et tæTæppe. Skuddene er hos nogle meget uvillige

til at slaa Rod _(Rhamnus pumila_), og man kan hos disse Ifte store Partier af Planten op fra Underlaget. Formeringen af saadanne Arter maa derfor ske ved Frfrudsæ, eventuelt Stikning. Andre Tæppeplanter er netop meget villige til at slaa Rod, saa snart Skuddene bertrrer den fugtige Jord; en ~~del~~ Tæppeplante af denne Type er derfor i Virkeligheden en Koloni af selvstændige Individuer. Deling af disse lader sig let udfre. Nædisse staa saadanne Arter, som breder sig ud i store Tæpper ved fra underjordiske Udflbere at sende Skud op i Lyset.

En Del Arter, som man kan betegne _Pude-Tæppeplanter_, har isæ som unge Individuer samme Voksemaade (Kuglekalot), som Pudeplanterne, men i Modsæning til disse er de meget villige til at slaa Rod og vokser stækt i Periferien, de bliver derfor fladere og danner snart sammenhængende Tæpper ved at vokse sammen med Naboplanterne _(Arenaria Rosani_). Endelig kan visse Rosetplanter forme sig som Tæppeplanter (se f.o.).

Den almindelige _Staude_ type er ogsaa repræenteret blandt Stenhjlsplanterne. Skuddene er her oprette eller nedliggende og dlr hvert Aar tilbage til Jordoverfladen, hvor Knopperne, som skal fortsætte Væksten næste Aar, sidder.

Knoldvæster og _Ligvæster_ har deres overvintrende Dele dybere nede i Jorden.

Enaarige Planter. Af disse er kun faa anvendelige paa Stenhjen.

Dvægbuske. Foruden nogle tæppedannende Arter _(Dryas_, visse _Salix_) har man blandt Stenhjlsplanterne en Del Smaabuske med opret, men dog lav Væst. Navnlig Lyngfamilien leverer mange af denne Type.

Stenhjens Berettigelse i Haven.

Det vil for Haveejereren ofte kræ en vis Grad af Overvejelse, om han i sin Have skal anlægge en Stenhj eller ej. Han kan i den Anledning stille sig forskellige Sprgsmaal: Vil det landskabeligt set kunne forsvares at lægge en Stenhj i Haven? Er Stenhjlsplanterne noget saa fremragende, at det kan forsvares, at de faar et sædigt Anlæg? Kan de ikke dyrkes paa flad Jord? eller kan man overhovedet give dem de Kaar, de fordrer?

En af vore mest fremragende Landskabsgartnere, _Glæbel_, har skrevet: "Stenhje have ikke nogen malerisk Betydning i de landskabelige Dele af Anlægget, og det er absolut forkasteligt at anvende S. paa en saadan Maade, at der dermed tilsigtes en Efterligning af Klippepartier." Herom kan der tvistes. Kan man

omdanne et ellers kedeligt Parti af Parken til et smukt bygget Stenhjlsparti, vil dette dog kunne have en vis malerisk Virkning, navnlig i den Tid, da *Saxifraga*, *Aubrietia* og *Primula* med andre Florblomster blandt Stenhjlsplanterne, staar i skønneste Blomstring. Om man ikke tør lade sin Stenhjls faa Form af et Klippeparti, kan der ligeledes være delte Meninger om. Sikkert er det, at man uden at skade det landskabelige Udseende kan lade enkelte Dele af Stenhjls faa Form som Klippeblokke, ja det er maaske netop det fornøjeligste ved Stenhjlsbyggeriet og Beplantningen at kunne fremstille større ~~te~~ Stensystemer, der beplantede ser ud som revnede Klippeblokke, hvis Spalter er bleven naturligt bevoksede. Er man imidlertid bange for, at Stenpartiet skal skade det landskabelige Billede, som Parken har, er det den bedste Udvej at bygge Stenhjls paa Skrænterne ned mod en forsøket Gang. I den botaniske Have i Kew findes Stenhjls netop anlagt paa denne Maade paa begge Sider af en slangeformet Vej, som er anlagt lavere end det tilstødende Terræn, og ved Busketbeplantning er Anlægget skjult for Beskueren, indtil man er ganske næved Nedgangen til Stenpartiet.

Men vi maa ogsaa have at have set Haver, hvor Stenhjls var af malerisk Virkning. Det vil dog let forstaas, at det kun er i større Haver, at man kan gaa saa vidt, at man lader Stenhjls blive et Led, der skal give Præg paa Landskabet. I smaa Haver maa Stenhjls kun blive lille og beskedent, men til Gengæld bygges saaledes, at den i endnu højere Grad end i store tjener den ene Hensigt: at afgive gunstige Voksepladser for de Planter, man vil dyrke derpaa.

At Stenhjlsplanterne er noget sædlig smukt vil, som det ogsaa berøres i Indledningen, enhver, der har set dem i Naturen, bekræfte; og at de ogsaa i Kultur, hvor de kun giver en svag Afspejling af, hvad de er i Bjærgene, ogsaa har talrige Beundrere, har de senere Aars Iver for denne Gren af Havebrug tydelig vist. Foruden deres lave Vækst og forholdsvis store Blomster, som er nogle af deres mest fremtrædende Egenskaber, skal her nævnes det Forhold, at saa mange af dem holder Livet frisk grønt hele Aaret rundt eller i al Fald en betydelig Del af Aaret, man kan derfor selv i den døde Tid af Aaret fryde sig over det friske grønne paa Stenhjls. De adskiller sig her paa behagelig Vis fra de fleste Stauder, som Vinteren igennem staar nøgne eller med halvvisent Liv. Som et yderligere Plus for Stenhjlsplanterne kan anføres, at deres Lidenskab gør, at et forholdsvis stort Antal kan dyrkes paa et meget indskrænket Areal. Angaaende Spørgsmaalet, om de kan dyrkes paa flad Jord, saa maa dette for nogles Vedkommende besvares med ja, for andres med nej. *Malby* udtrykker sig om dette Spørgsmaal saaledes: "Alpeplanterne kan trives i Bjærgene, ikke saa meget fordi de der givne Kaar er nødvendige for dem, men snarere fordi Klimaet for de højere voksende Arter er ugunstig; i den stærke Blæst kan disse ikke udvikle sig, var denne Hindring ikke til Stede, vilde de overskygge og knuge de lavere Planter." Det viser sig da ogsaa, at nogle Arter godt kan trives, naar de overføres til vore

Haver og dyrkes paa flad Jord. Men den største Part vil ikke vokse under disse Kaar. Det er rimeligvis hovedsagentlig Jordens fysiske Beskaffenhed, der her ikke passer dem. For disse maa man saa bygge sine Stenpartier. At der er alpine Planter, som det selv paa disse Anlæg kan volde Vanskeligheder at dyrke, er kun en Spore for Havedyrkeren til at gøre sig yderligere Anstrængelser; men overvindes Vanskelighederne, og man faar Planterne til at trives og blomstre, da er Glæden derved saa stor, at alle Besværligheder er glemte, naar Maalet er naaet.

[Illustration: Fig. 48. Stensætning langs en Gang (i Det kgl. danske Haveselskabs Have) umiddelbart efter Plantningen. Den samme gang ses paa Fig. 70 i tilvokset Stand.]

Valg af Plads til Stenhøj og Udformning af Terræet.

Er Stenhøjens Plads ikke forud givet, maa man vælge den i den Del af Haven, som har de gunstigste Terræforhold, og som tillige er fri for store Træer, i al Fald bør der ingen Træer være Syd for Anlægget, da disse vil rive al for meget Lys fra Stenhøjen. Det er da navnlig Løvtræer med deres overhængende Grene, som bør undgaaes, en enkelt Gran eller ÷delgran, nogle Juniperus eller Chamæpyris kan bedre tilstedes, ja kan endog være af en udmærket Virkning i Anlægget. Dernæst maa man se paa Jordbundsforholdene og Vandforsyningsforholdene. Jo bedre de sidste er, des bedre kan man forme sit Stenhøjsanlæg i storslaaede Former, idet man da stedse er Herre over at holde det passende fugtigt. Er Forholdene i Haven saaledes, at Vandtryk mangler, eller kunstig Vanding er vanskelig, bør man ikke bygge for højt, og da navnlig ikke, hvis Jorden er let, da man saa risikerer en Udtørring i den varme Sommertid. Er Midlerne smaa, bør man ligeledes afholde sig fra at bygge højt. Det, man vil opnaa, er dog i de fleste Tilfælde at faa Planterne udviklede saa smukt og naturligt som muligt, og det opnaas lige saa godt paa svagt bevæget som paa stærkt kuperet Terræ. Som gode naturlige Terræforhold kan nævnes: Smaahøje og Sænkninger mellem disse; en Hulvej med Skrænterne ned til denne; nedre Del af en Bakke; Skrænterne paa begge Sider af et forsøkket Vandløb og Bredderne af en Stø eller en Mergelgrav, I det hele lader en Stenhøj og et Vandparti eller et Mosebed sig godt forene. Gaar ens Bestræbelser dog ud paa at have et højt-bygget Anlæg, som jo ganske vist har den Fordel fremfor et lavere Anlæg, at det virker mere imponerende paa Beskueren, da bør man hellere hygge paa en Lerbakke end paa en Sandbakke, da den sidstnævnte, hvor kunstig Vanding ikke kan iværksættes, som alt nænt, let vil udtørres. Har man en Nordskrænt og en Sydskrænt at vælge imellem som Udgangspunkt for Stenhøjen, da bør man vælge Nordskrænten, hvis man særlig agter at dyrke Alpeplanter, men derimod Sydskrænten, hvis man navnlig vil have Planter fra lunere Verdens egne.

Er Stenhøjens Plads i Haven givet paa Forhaand, staar man jo ikke saa frit som i det først nævnte Tilfælde. Saafremt det er

muligt at bortrydde Trær, som kan virke skyggende eller paa anden Maade generende, uden derved at skade Havens Udseende, btr man straks fjæne dem og ikke vente og "se Tiden an". Kan man ikke borttage Trærne, maa man lave sin Stenhj saa godt som muligt og ved Beplantningen stedse tage Hensyn til den uheldige Beliggenhed d.v.s. plante Bregnearter, Skovanemoner, Primula-Arter, Cyclamen og andre skygge-taalende Arter. Egentlige Alpeplanter faar man ikke til at lykkes paa et saadant Sted.

Efter at Stedet for Stenhjen er fastsat, maa man, inden man gaar videre, gtre sig klart, hvad man vil ofre paa sin Stenhj, ikke alene m.H.t. Konstruktionen, men ogsaa m.H.t. Indklb af Planter og den fremtidige Pasning. Det gælder her endnu mere end for den tvrige Haves Vedkommende, at man ikke skal slaa sttrre Brtd op, end man kan bage. Dette kan ikke noksom fremhæses. Koster man meget paa Anlæggelsen og Beplantningen og saa ilvrigt kun kan ofre lidet paa Pasningen, da er de store Udgifter spildte. En Stenhj beplantet med sjædne og vanskelige Planter kræer et stadigt Tilsyn og en aldrig svigtende Interesse fra Havejerens Side; og et Stenhjlsanlæ, som er bleven forslmt, hvor sjædne og fine Arter er fortrægte og kun enkelte kraftigere-voksende endnu kæmper en fortvivlet Kamp med Ukrudtet, er et stregeligt Syn.

Ved Udformningen af Terræet, hvad enten dette nu fra flrste Fæd af er ganske fladt eller det fra Naturens Haand er gunstigt formet, gælder det flrst og fremmest at undgaa Ensformighed og Ensartethed, det gælder at skabe saa mange forskelligartede Voksepladser som vel muligt. Endvidere maa man slrge for, at der intet Sted kan samle sig staaende Fugtighed. Er der en Sl eller et Vandhul ved Anlæget, btr man derfor slrge for, at mulige Lavninger paa Stenhjen, hvor Vand kan samle sig, afdræes til Sten, ved Stenfaskiner eller kunstige Bælb.

Inden Omformningen af Terræet tager sin Begyndelse, afgraves den brugbare Muldjord og samles i en Bunke for senere at anvendes.

Er Udgangspunktet for Stenpartiet en Bakke, Vold eller Hlj, slrger man at frembringe en mere uregelmæssig Form, man maa udviske det kegleformede, kuppelformede eller rygdannede, som Stedet har fra Naturens Haand. I Stedet for en enkelt Top danner man flere sttrre eller en enkelt stor og flere mindre Toppe i forskellig Hjde, ligeledes maa man lade Forhjnningen lbe ud i det flade Terræ paa forskellig Vis, her brat, der mere jænt, en Skræt lader man blive lang uden nogen videre Afbrydelse, en anden gtr man mere uregelmæssig ved at afsætte flere Terrasser; sine Steder samler man Jorden i lægere Kamme eller Rygninger, Partierne mellem disse Kamme vil faa mer eller mindre udpræget Klftform, eftersom Kammene ligger nænere eller fjænere fra hinanden. Grotter lader sig ogsaa let udforme ved Udgravninger ind i Hljen, Volden eller Skræten. Grotterne gtrres dybe og smalle eller flade og brede i Grundform, altsaa fjordformede

eller bugtformede, om man kan udtrykke sig saaledes. I Bunden af Grotten bliver der Plads til Dyrkning af fugtighedselskende Planter; andre Steder paa Terræet, hvor man vil have Plads til saadanne, maa man afgrave et betydeligt Lag Jord, som fies hen paa andre Steder, hvor der skal findes Forhøjninger. Det bliver naturligvis navnlig i den lavere Del af Partiet, at disse Grotter og andre Pladser til fugtighedselskende Planter anlægges, men man kan ogsaa anbringe dem paa mere højtliggende Terræ. I Bunden maa lægges Dræ af Skæver. Bunden i Grotten behøver ilvrigt ikke at være i Niveau med Gangen, den kan skraane nedad mod denne, derimod vil det ikke være heldigt, om Grottens Bund har Fald ind mod Højen, thi Afdræningen af Grotten vil derved vanskeliggøres. Der kan ogsaa tages Tilfælde, hvor Grottens Bund ligger lavere end Gangen og fortsættes paa den anden Side i en Kløft, Gangen maa i saa Fald fies over dette Sted ved en Sten-Bro. Alle Steder, hvor man tager sig at plante Arter, som trives i lts og ret tlr Bund, maa man afgrave saa megen Jord, at der kan blive Plads saavel til et godt Lag Dræ som til et passende Lag tilberedt Jord.

Er Jordsmonet fladt, maa man give det en mere bløget Form; har man rigeligt af Skæver, og selve Anlægget ikke er af sædig stor Udstrækning, kan man med Fordel lægge Dræ af Skæver under hele Stenpartiet, man vinder derved en Del Jord til Opbygning af Forhøjninger. Et saadant afdræet Stenhjupartii maa vandes noget rigeligere om Sommeren end et uden Skæveunderlag, til Gengæld kommer det ikke let til at lide af overvædes Fugtighed om Vinteren.

Alle Jordflytningsarbejder udføres bedst om Efteraaret. Jorden, der fies sammen i Bunker, som Grundlag for Klippeblokke eller Stentoppe maa stemples meget fast, men yderligere blr den ligge Vinteren over for rigtig at sætte sig. Bygger man nemlig paa nylig sammenklrt Jord, lber man den Risiko, at den dog--selv vel sammentrampet--synker yderligere sammen, og det opbyggede Stenparti kan derved forrykkes paa uheldig Maade.

Har nu Arealet, som er valgt til Stenhj, ligget et halvt Aars Tid for at sætte sig, kan man begynde at anbringe Stenene. Der vil dog ofte først være nogle mindre ~ndringer at foretage ved Jordmassen, fordi denne sine Steder kan være sunket mere, andre Steder mindre end forventet, ligesom Regnskyl kan have foraarsaget ikke lnskede Forandringer.

Man maa ogsaa allerede nu slrge for at anlægge Gangene; disse maa dog ikke komme til at indtage nogen betydelig Part af Anlægget, navnlig i smaa Stenpartier maa de være beskedne baade i Antal og Bredde. Da det er heldigt, om Gangene er afdræede, vil her eventuelt ogsaa blive Anledning til at afgrave nogen Jord for at give Plads til Skæveunderlaget. Det vil sine Steder glre bedre Virkning, om Gangen former sig som en Trappe, eller at der dog findes enkelte Trappetrin her og der i en jævnt stigende Gang; stærkt stigende Gange maa næsten nødvendigvis bygges

trappeformedede. Udformning af Gangene i Trappeform blir næppe ske, før efter at Stenene er bragte paa Plads, da Transport af store Sten opad Trappe er vanskeligere end ad en skraanende Gang.

Paa de Steder, hvor der ingen Opfyldning har fundet Sted. kan man naturligvis godt skride til Anbringelsen af Stenene, umiddelbart efter at Terræet har faaet den ønskede Form. Ønsker man dog at udsætte hele Arbejdet med Fordelingen af Stenene, til man kan gøre det hele samlet, blir man dog ved Udgravningen til Grotterne foretage den Forsigtighedsforanstaltning ikke at afgrave Væggene stejlt, men lade dem staa Vinteren igennem med skraa Sider, derved sikrer man sig mod, at de skrider ned.

[Illustration: Fig. 49. Fra Botanisk Haves Stenparti. En Afsats paa en skraanende Flade. I Forgrunden ses hvorledes smaa Sten lægges mellem de større.]

Raader man over kunstige Vandledninger, blir man allerede nu strge for at føre Rør hen til forskellige Punkter paa Stenhjlen, saa at man kan besprøjte denne over det hele. Og er der Raad til, at man et Sted kan lave en lille rislende Bæk, vil dette i høj Grad lge Glæden ved Anlægget. Bækkens Bund maa sættes med Ler, eventuelt med Cement, da Vandet ellers for hurtigt vil forsvinde. Over Leret eller Cementen man lægge Sten af forskellig Størrelse, Grus og Sand.

Anbringelsen af Stenene.--Valg af Materiale.

Af og til ser man Stenhjle byggede af temmelig flade Sten, som er stillede paa Kant og er temmelig regelmæssigt ordnede, saa at der fremkommer en Mængde Smaarum, hvilke man kan kalde "Lommer" eller "Baase". Dette System har visse Fordele. Hver Planter Vokseplads bliver her bestemt afgrænsset. Desuden er man Herre over at lave Jordblandingen forskellig i de forskellige Rum, og man kan ved at gøre Jordsmonet hjere eller lavere i Forhold til Stenenes Kant og ved at lægge Dræ i Bunden af "Baasene" i større eller mindre Lag virke hen til at gøre Voksepladserne turrere eller fugtigere. Ligeledes afgiver Stenene betydeligt Løst for Planterne; denne Form egner sig vel derfor bedre til Dyrkning af kødrene Planter end just til de egentlige Alpeplanter. Men der er ogsaa visse Ulemper ved denne Konstruktionsmaade, navnlig er det vanskeligt at bygge Stenhjlen saadan, at den danner et smukt Hele.

Endnu almindeligere er det at se Stenhjle, hvor Stenene er jævnt spredte over det hele og er stillede paa Hjørkant med den spidseste Ende opefter. Man ser ogsaa tit Stenhjlsbyggernes Bestræbelser gaa ud paa at samle saa mange mærkeligt formede Sten, som der er at opdrive: Flintesten, der ligner Dyrehoveder, Affald fra Glasværker eller fra Teglværker (sammenbrædte

glasserede Mursten i uregelmæssige Former) eller forstenede Træstammer o.l. Man faar ved Betragtning af saadanne Stenhjæ Indtrykket af, at Stenene og ikke Planterne er den vigtigste Del af Anlægget. Maaske har saadanne Konstruktioner ogsaa bidraget sit til sine Steder at bringe Stenhjæene i Miskredit.

Inden man skrider til selve Anbringelsen af Stenene, maa man ordne det foreliggende Materiale, enten det nu er noget man har fra en ældre Stenhjæ, fra et Stendige, fra Udgravninger paa Terraæet eller man har indkøbt Alluvialsten eller Materiale fra Stenbrud.

Al Slags Glasaffald kasseres skaanselslkt. Ej heller kan Teglstens og Murstens-Materiale finde Anvendelse ved selve Opbygningen, men det kan, efter at væ slaaede til Skæver, benyttes til Dræ. Flintesten er som Regel heller ikke af stærre Væd, men kan ligeledes bruges til Dræ, maaske helst blandede med Murstensskæver, Kulslugger eller andet stærkt vandsugende Materiale. Smaa Rullesten bliver ligeledes slaaede til Skæver, er der rigeligt af Materiale, kan ogsaa disse bruges til Dræ, men er der sparsomt med Sten, blr de henlægges for senere at bruges til at lægge ovenpaa Stenhjæen (herom mere senere), de maa da helst slaas saa flade som muligt, altsaa mere i Flageform end i Skæveform; de Kalksten, der maatte blive kasserede ved Opbygningen af Stenhjæen, behandles paa samme Maade.

De Sten, der kan benyttes til at bygge Stenhjæen af, er navnlig: Granit, Gneis eller anden Urfjæsten, Kalksten og Sandsten. Det bedste Materiale faar man fra Stenbrud, idet de kantede Sten er bedst at bygge med, men store Rullesten kan ogsaa efter at væ udklvede finde god Anvendelse, dog vil de runde Sider, som nogle af Stykkerne faar, kunne volde visse Vanskeligheder. Man sorterer Stenene, man har til sin Raadighed, dels efter deres Art dels efter Farve, og ved Anbringelsen af Stenene paa Hjæen holder man hver Sort for sig, det ser nemlig ikke godt ud, naar en Klippevæ eller Klippeblok er bygget op af Granit blandet med Porfyr, Sandsten og Kalksten. Store lavbevoksede Rullesten fra Heder og Overdrev eller Ssten kan ogsaa finde Anvendelse i den Form, i hvilken de foreligger, man blr derfor ikke udklve alle sine Rullesten, men bevare de bedste urlrte. _Malby_ anbefaler til Stenhjæbygning et kunstigt Konglomerat af Skæver og Cement, dette blr man dog kun i en stenfattig Egn ty til.

Stenene maa ikke fordeles jævnt over hele Anlægget, men ordnes mere gruppevis, saa at de sine Steder staar meget tæ andre Steder i llserne Grupper og sine Steder meget spredt. Man maa ogsaa slrge for, at Stenene kommer til at staa (eller ligge) fast, saa at de ikke forandrer deres Stilling, selv om der bliver traadt paa dem. En tredie vigtig Regel er, at Stenene maa anbringes saaledes, at den Fugtighed, der tilflyder Anlægget-- Vandet, som sprjtes derudover, og Regnen, som falder derpaa-- snarest slger ind mod de indre Dele af Hjæen og derved naar ned til Planterødderne; en hjæere liggende Sten maa derfor ikke

springe ud over en lavere, da Vandet saa vil løbe fra den højere ned over den lavere liggende uden at befugte Jorden, som findes i Mellemrummet mellem disse to Sten.

Det er forhen berørt, at det er uheldigt at stille Stenene paa Enden, det er en ganske unaturlig Stilling. _Farrer_ skriver saaledes om dette Sprngsmaal: "Og husk altid at sætte Stenene paa Højen med den brede Flade mod Jorden. Dette er den naturlige Maade at anbringe dem paa. I Naturen ligger Stenene ned; Moder Natur lader ikke sine Sten strutte ud i Luften som Piggene paa et Pindsvin." Der kan dog være Tilfælde, hvor man har Lov til at sætte Stenene paa Højkant, og det er der, hvor man bygger meget tætte Steder, hvor man søger at efterligne Klippeblokke, men her kommer den enkelte Sten ikke til at præsentere sig, her rager den ikke frit ud i Luften, den skal netop kun ses sammen med de andre som et afsluttet Hele. Ogsaa ved Opbygningen af Grottevejge kan Afvigelse fra Regelen tilstedes, thi her gælder det jo ogsaa, at det kun er en enkelt Flade af Stenen, der vender ud imod Beskueren. Sine Steder kan man ogsaa ved Afgræsningen mellem Stenhøjen og Gangene, som fører derigennem, tillade, at en Sten er sat paa Enden, men som Regel bør disse Sten ligge ned paa Siden. Man maa forøvrigt vogte sig for, at denne Afgræsning kommer til at se for ensformig ud og i det hele undgaa skarp Afgræsning, hvor det ikke er nødvendigt. Ved Konstruktion af Klippeblokke og Grottevejge er Udtrykket Stenhøjsbygning rigtig paa sin Plads, idet man her faktisk stabler Sten paa Sten og i givet Tilfælde endog maa gribe til Bindemidler som Cement for at støtte Konstruktionen.

Ved Opbygning af Grottevejge har man en fast Jordvæg som Rygstøtte, denne er, som omtalt under Udformningen af Anlægget, afgravet skraat eller stejlt, dog bør den ikke være absolut lodret. Det vil nemlig være heldigt af forskellige Grunde, om Grottens Bredde bliver noget større foroven end forneden. En uformodet Forskydning i Jordhøjen vil lettere kunne bæres af en Stensætning, som har en svag Heldning indefter mod Højen end af en, som er ganske lodret; tillige bør hver overliggende Sten springe lidt tilbage for hver underliggende af Hensyn til Befugtningen af Jordmassen mellem Stenene (s. f. o.). Man går ikke Grottens Væg regelmæssigt bueformet, og hvis man har en dyb og smal Grotte for sig, lader man ikke Væggene blive paralelle, man giver Væggene et eller flere smaa Fremspring eller en ekstra Indbugtning. Den nederste Stenrække maa noget skarpere angive Uregelmæssigheden, da alle Fremspring, eftersom Opbygningen skrider frem, udviskes noget. Stenene maa sættes meget fast, og man begynder ikke nogen ny Etage, før man er sikker paa, at det færdige Lag ikke kan røkkes. Stenenes Overkant maa have en svag Heldning ind mod Højen, er en Sten af uheldig Form, kasseres den, eller man fjerner med Hammer og Mejsel uheldige Fremspring, saa at Stenen bliver brugelig. I det hele maa man ved dette Opbygningsarbejde være sig med Taalmodighed og ikke vente, at den Sten, man griber fat paa, just vil passe paa det Sted, hvor man først lægger den; ofte maa man prøve flere Sten i Rad, inden

man finder den rette. Samtidig med Opbygningen maa man foretage en--i al Fald delvis--Paafylldning af tilberedt Jord i Mellemrummene mellem Stenvæggen og Højen og mellem de enkelte Sten. Bag ved det nederste Stenlag blir man lægge et Lag Skæver til Dræ, inden man begynder at tilføre Jord. Denne Paafylldningsjord maa hverken være for tørt eller for vaad (man kan bruge den gammelkendte Prøve: tage en Haandfuld Jord og klemme den, giver den Vand fra sig, er den for vaad, falder den fra hinanden, naar man løsner Taget, er den for tørt) og den maa pakkes fast, saa at man er sikker paa, at den ikke senere synker sammen, saa at der derved opstaar Hulheder her og der.

Opbygning af større Stenblokke eller Klippeblokke maa ske paa lignende Maade som anvist ved Grotter, men her har man jo ingen fast Væg at støtte Konstruktionen til. Man kan godt bygge en Klippeblok paa flad Jord, men vil dog som Regel hellere forme den omkring en større eller mindre Jordforhøjning. Ogsaa kan man lade en eller flere af Stenhøjens Toppe afslutte med en saadan kompakt Stensamling. Grundfladen gøres uregelmæssig, og Opbygningen foregaar terrasseformet, saa at de højere liggende Sten springer tilbage i Forhold til de lavere. Ogsaa her maa Paafylldningen af god Jord ske samtidig med Opbygningen. Er en saadan Top anlagt i stor Maalestok, vil man ved Paafylldning af Jord i dens Indre kunne bruge Lerjord og Skæver som Kæmpe, men nærmest udad mod Stenene, som der bygges med, maa man bruge god Jord, thi heri skal Planternes Rødder brede sig; smaa Blokke fyldes kun med god Jord. Af yderste Vigtighed er det, at hele Kæmpen, hvad enten den bestaar af det ene eller det andet Materiale, gøres meget fast, saa at ingen Sænkning eller Forskydning af Stenblokken senere kan finde Sted. Udfylldningen af smalle Revner mellem Stenene maa udføres med stor Omhu og med aldrig svigtende Taalmod. Den kyndige _Farrar_ siger: "Se til at hver Sten er vel tilpakket med Jord straks fra Begyndelsen, for hvis De ikke gør det, efterhaanden som Stenhøjen bygges op, vil De (bagefter) aldrig kunne faa det gjort godt igen, men vil altid komme til at kæmpe med Mødder her og der. Intet er mere fortvivlende end at prøve paa at skaffe Jord ind i et skjult Hul bag en stor Sten. Man maa famle sig frem, ruge og støde, og man faar Huden gnavet af Knoerne, og endda bliver Arbejdet ikke godt gjort. Og er Arbejdet ikke gjort godt fra først af, vil disse Hulheder foraarsage Planternes Død, og for det andet vil Rotter, Mus og andre Skadedyr tage Bolig deri."

Grunden til, at Planterne dør, naar en saadan Hulhed naas af Rødderne, er den, at disse derved udsættes for Udtørring.

Hvor man paa Stenhøjens Skrænter har afbrudt den regelmæssige Skraaning ved en Afsats, kan der for stærkere at markere og støtte denne, anbringes en mindre Opstabling af Sten, her blir man dog ikke sætte Stenene paa Enden, men lægge dem ned paa Fladen.

De Stensamlinger kan ogsaa tilvejebringes ved mindre Midler

og paa lettere Vis end den her anførte Opstabling. Paa skraa Flader eller smaa Forhøjninger, som har faaet den Form, man tænker sig, de skal have i færdig Stand, lægges Stenene ned i Flugt med Jordsmonet. Stenene graves noget ned i Underlaget, saa at de ikke kan skride ud, og Mellemrummene udfyldes med tilberedt Jord. Stenene maa lægges særlig mod Toppen af Højen og anbringes om muligt med en brudt Flade udad mod Beskueren.

De større Rullesten, man har lagt til Side, anbringes paa Rygningen og Skrænterne af Volde eller paa Skraaninger og Flader, hvor man agter at indrette Vokseplads til Lyngvækster.

De skraaninger, som ikke er bleven besatte med Sten, vandrette Afsatser, Kliffter eller fladere Sænkninger mellem Forhøjninger eller Volde, skal nu ogsaa indrettes til deres Brug. For dem alle gælder det, at de maa forsynes med et Lag Skæver for at sikre Vandafledningen. Stenskredene, d.v.s. de Steder, hvor man har tænkt sig at plante de Arter, som i Naturen vokser i nedrullede Sten, altsaa et meget lyst Materiale, bør have et rigeligt Drælag, medens Klifterne og de Partier, der skal huse Engplanterne, kan nøjes med et mindre dybt Lag; har man gennem en Klift Afhæng fra et Moseparti eller fra et lille Kildevæld, maa Afdræningen dog gøres noget kraftigere end ellers. Forøvrigt maa man regulere Skævelagets Mægtighed efter Stedets Beliggenhed paa Stenhøjen og efter dets større eller mindre Fald. Paa Skraaninger gøres Drælaget mindre end paa Flader, og ligeledes maa man i de lavere Dele af Stenhøjen lade Drælets Mægtighed, navnlig naar Afhængsforholdene fra Stenhøjen ikke er fuldt tilfredsstillende. Det er mindst lige saa meget om Vinteren som om Sommeren, at Dræet skal gøre Nytte, for at bortlede den rigelige Væde, som samles i denne Tid, da Fordampningen fra Jordoverfladen er ringe, og Planternes Forbrug ogsaa er sat ned paa et Minimum. Man maa derfor sørge for, at Drælaget er saa godt, at det kan holde Anlægget passende tørt om Vinteren. Inden man begynder Paaførslen af Skæverne, maa man beregne, hvor meget disse vil fylde i Forbindelse med det Jordlag, som derefter skal paaføres, og hvori Planterne skal vokse; undlader man dette, risikerer man let, at Jordsmonet, naar man er færdig, er blevet for højt i Forhold til Omgivelserne, og Arbejdet maa gøres om. Det første Lag Skæver, man paafører, går man vel i at grave ned i Underlaget, hvorved man opnaar, at Dræet kommer til at virke dybere ned.

[Illustration: Fig. 50. Kunstigt opbygget Stenblok i Botanisk Have.]

Jordbundsforholdene.

Det er af Vigtighed, at det Jordsmon, som Planterne skal plantes i, er gunstigt for deres Trivsel, og at man ved tilberedningen deraf har de forskellige Planters Tarv for Øe. Som Regel vil

den Muldjord, der findes paa Stedet, og som man har afgravet og samlet, inden Omformningen af Terræet paabegyndtes, ikke kunne bruges i ublandet Stand, men det hyppigste vil vel ogsaa være, at man af økonomiske Hensyn maa bruge en Del af denne Jord til Indblanding i andet Materiale. For at kunne tilvejebringe gode Jordblandinger anskaffer man sig et Oplag af følgende Jordarter: Lyngjord, Mosejord--ogsaa Tårvestrøelse kan eventuelt anvendes--Bladjord og, hvis den oprindelige Muldjord er let, da tillige Græsstrøvejord fra svær Jord. Endvidere Grus, fint knuste Kalksten eller Murgrus og fine Granitskæver. Visse Planter er mere kalkfordrende end andre, ja nogle Forfattere hævder, at Planterne kan deles i kalkfordrende og kalkflyende Arter, og at der endog ofte til visse kalkyndende Planter svarer andre næstaaende Arter, som er kalkflyende; i Naturen skulde disse to Slags Planter som Følge af deres sædige Krav til Jordbunden aldrig forekomme blandede, men al Tid hver Gruppe paa sin Lokalitet. Saaledes angiver _Robinson_, der har en Liste paa c. 70 Kalk-Planter og nogle flere Granit-Planter, at _Rhododendron hirsutum_, _Daphne eneorum_ og _Pulsatilla alpina_ vokser paa Kalkbjerge, medens _Rhododendron ferrugineum_. _Daphne striatum_ og _Pulsatilla sulphurea_ vokser paa Granitunderlag. Selv om dette nu ikke skal tages saa alvorligt, at man altid kan betragte Kalk som Gift for Planter fra Granitbjerge, saa kan man dog ikke se helt bort fra denne Forskellighed hos Planterne, og enhver Oplysning om Planternes naturlige Voksested er af Betydning for Stenhjls-dyrkerne. Hvis man til sin Stenhjls Opbygning har brugt saavel Granit som Kalksten, gfr man derfor vel i ogsaa at tilberede Jorden forskelligt paa de to Steder, saa at man ikke blander Kalkelementer i den Jord, som lægges paa Granitafdelingen, medens man giver en rigelig Tilsætning af dette Materiale paa den Afdeling, der er bygget af Kalksten. Ved man intet om Planternes Krav i saa Henseende, kan man jo prøve sig frem, plante enkelte Individier paa hver sin Afdeling og se til, hvor Planterne udvikler sig bedst. Sandsynligst er det dog, at Jordbundens rette fysiske Beskaffenhed er mindst ligesaa vigtig som dens kemiske. Med andre Ord, at der for Planternes Trivsel maa tages fuldt saa meget Hensyn til, at de faar en Jord, som er passende gennemtrængelig for Rødderne og af en passende Fugtighedsgrad for de paagældende Planter som til, at Jorden indeholder saa og saa mange Procent Kalk.

Til Paafyldning i Revnerne og de større Mellemlum paa Stensamlingerne samt til Jordlaget paa Stenskredene bruges en let Jord bestaaende af Mosejord blandet med lidt af den oprindelige Muld samt Grus og fine Granitskæver. Til Smaalavninger, hvor Engplanterne skal vokse, bruges Mosejord blandet med lidt Grus og en Del af den oprindelige Muldjord, til Kløfterne benyttes en lignende Blanding, og i disses nedre Dele, i Bunden af skyggede Grotter samt paa andre Partier, hvor man vil dyrke Skovplanter, tilsættes yderligere Bløgebladjord. Lyngpartierne faar grusblandet Lyngjord; har man ikke Adgang til at skaffe denne Jordart, maa man anvende Jord fra Lyngmoser med en Indblanding af lidt rigeligere Grus. 1 Kalkafdelingerne tilsættes, som nævnt en Del knust Kalksten eller Murgrus.

Stenhjens Tilplantning.

For at kunne tilplante en Stenhj tilfredsstillende maa man kende noget til de Planter, man vil dyrke. Vel kan man læse sig en Del til, men bedre Kundskab om Arterne vil man dog erhverve sig ved at studere andre Stenhj'sanlæg. Her kan man gøre mange lagttagelser, se de Fejlgreb, der er bleven begaaede, og derefter vare sig for at gøre de samme Fejl om igen, man vil kunne se de gode Resultater, som er opnaaede, og sige at efterligne de Kaar, den og den Plante her er lykkedes under. Ja, man kan jo endog faa Lejlighed til at kritisere de rosende Udtalelser, som Bøger og Kataloger, Gartnere eller ens Venner har fremført om denne eller hin Plante, og se, om det virkelig passer, at denne "ikke bør savnes paa nogen Stenhj" eller hin "er af glimrende Virkning plantet i store Masser". Smagen er jo saa forskellig, at man aldrig er sikker paa om det, andre roser som noget særlig godt, netop vil falde i ens egen Smag. Man maa forøvrigt heller ikke vente al Tid at opnaa samme Resultat, som man ser naaet andet Steds, de lokale Forhold har ofte meget stor Indflydelse; men mislykkedes nogle Arter, kan man til Gengæld glæde sig til, at andre maaske netop vil lykkes bedre paa den Stenhj, man selv har anlagt, end paa dem, man har lagt til Grund for sine Forstudier. Her kan saaledes nævnes, at _Max Kolb_ ved Beskrivelsen af _Hutchinsia alpina_ skriver: "Saa almindelig (i Bjærgene) denne Plante end er, saa lykkes den ofte ikke godt og gaar gæne til Grunde", medens den i Botanisk Have i Kjøbenhavn regnes for at være en af de villigste; og om _Polygonum vacciniifolium_, der sidstnævnte Sted nærmest maa kaldes lunefuld og absolut maa have en god Plads, siger _Robinson_, at "den formeres let ved Deling og Stikning, trives i almindelig Havejord og passer til Skræbterne og de mindre vigtige Steder paa Stenhjen."

Vigtigt er det ogsaa ved disse Studier paa andre Stenhje at lægge Mærke til, _hvor_ den eller den Plante "gør sig" bedst, om den udvikler sig bedst til sin Fordel klemt inde mellem Sten i en vandret eller lodret Revne, eller om den ser bedst ud imellem luse Smaasten, om den trives bedre i et lille Engparti end i en Kløft, og om den syner bedst betragtet fra oven eller fra nedenunder. Man maa gøre lagttagelser angaaende Planternes Krav til Vokse-Areal, om det er Planter, der breder sig raskt eller om den aarlige Tilvækst kun er ringe.

Til Plantningen bruges helst smaa Planter. Disse vokser lettest. Synes de Blokke, man har indkøbt, at være for store, maa man se efter, om det er en Art, som let lader sig dele, og er dette Tilfældet, bør man straks partere den, man har da ikke alene flere Chancer for Øn, at Planten skal vokse, men tillige faar man i samme Klø et større Stykke af sin Stenhj tilplantet. Af

Plante-Arter, som ikke taaler Deling, maa man vogte sig for at faa store Individuer. Nogle Planter har lange piskformede eller dog svagt forgrenede Rødder (mange Bælgplanter). Disse Planter lader sig ikke dele; de kan tillige være vanskelige at plante, da Rødderne paa Grund af deres Længde kræver et dybt Plantehul; en Indkortning eller Sammenbukning af Rødderne er ikke heldig, taales i mange Tilfælde slet ikke af Planten. Derimod kan alle Planter med tæ og rigt forgrenet Rodnet godt taale Rodbeskæring, og denne Indstudsning bør foretages, da Plantningen foregaar lettere, naar Rodmassen er mindre.

Stenhjlsplanter maa plantes med megen Omhu, navnlig gælder det om at trykke Jorden godt omkring Planten, saa at Rødderne straks omsluttet fast af Jord og Smaaasten. Ved Omtalen af Stenenes Anbringelse er det nænt, at Jorden skal pakkes ind i alle Hulheder og Revner. Ved Plantningen gælder samme Regel, man maa hele Tiden passe paa, at Jorden, som man fylder ned om Rødderne, baade ligger fast til disse og til Stenvæggene. Tilplantning af Grottevejge og Klippeblokke er den vanskeligste. Revnerne er ofte ganske smalle, saa at det er et stort Taalmodighedsarbejde at faa Jorden fyldt ind omkring Rødderne; som nænt skal der gøres i Smaaasten i Jordblandingen, disse Smaaasten kommer let i Klemme og hæmmer den videre Paafyldning af Jorden. Og volder de vandrette Revner Bryderier, er de lodrette endnu vanskeligere at beplante, Thi her mangler det faste Underlag, som man dog har ved de vandrette Revner. Man maa derfor ved Tilplantningen af disse lodrette Spalter klemme Sten ind deri, som kan tjene som Hvilepunkt for Planten, man vil anbringe, og for yderligere at gøre et saadant Sted til et fast Støttepunkt, kan man fæste den indsatte Stenkile med Cement. For at gøre Cementen saa lidet synlig som muligt, knuser man noget af den Stenart, man har bygget med, til meget fine Skæver og trykker en Del af disse ind i den endnu fugtige Cement.

[Illustration: Fig. 51. Parti af Botanisk Haves Stenhjle.]

Man maa vel vogte sig for at faa sin Stenhjls for regelmæssigt tilplantet. Uregelmæssighed og Uensartethed er jo allerede givet eller tilstræbt i selve Konstruktionen, der vilde da ingen Mening være i at udviske dette ved en altfor regelmæssig og ensartet Tilplantning. Det gælder jo først og fremmest at give Planterne de bedste Vækstbetingelser, men tillige maa man jo give dem den bedste Baggrund og tage Hensyn til de enkelte Arters Voksemaade. Pudeplanter skal ikke plantes tæ og i store Klynger, de skal ses enkeltvis eller faa sammen, saa at den enkelte lille Plante viser sig. Rosetplanter og visse Pudeplanter tager sig bedst ud mellem Sten og plantes derfor i store Klippeblokke. Tæppeplanterne sættes sammen i større Mængde og især paa store Flader, de går sig jo netop paa denne Maade; er det Arter, som hurtigt breder sig, kan Arealet, der skal indtages af en eller anden Art, dog godt beplantes spredt, men al Tid uregelmæssigt; sædvanlige Planter i Rader og Geledder som i en Kikkeshave! Forøvrigt kan Tæppeplanter ogsaa være af ypperlig Virkning, naar

de er plantede over en lille Stenkold; Planterne vil da efterhaanden brede sig over hele Knolden og dække den, saa at kun en enkelt Stenspids træder frem af det grønne. Straks efter at man har beplantet en Klippeblok, en Top eller en Flade, belægges den fri Jord mellem Planterne med fine og grove Skæver. Disse tjener dels til at holde paa Jorden, at den ikke saa let skyller bort, dels bidrager de til at holde paa Jordens Fugtighed. I Stenskredene maa dette hvre Lag af luse Sten være noget rigeligere end andre Steder paa Anlægget, og man bruger her helst Stenflager eller strger for at idet mindste en Del af Stenene har denne Form. I Engpartierne og Klifterne saavel som i Bunden af Grotterne anvendes en Belægning med Skæver kun i ringe Grad eller slet ikke, men for at lette Fædslen for den, der passer Stenhjlen, maa der her og der ligge nogle større, flade Sten til at træde paa. Er Stenpartiet stort anlagt, kan man endda enkelte Steder fbre en Gang over et Engparti eller over en bredere Klift ved at lægge et Par Rækker af store, flade Sten, hellere maa man lade en slidt end en nylig brudt Flade vende op efter.

Man bør gøre sig det til Regel først at tilplante Stenhjsspidserne, Smaatoppene og Blokkene, dernæst Skræfterne og Lavningerne. Vanding af det plantede sker umiddelbart eller kort efter Tilplantningen, bortskylles derved Jord og Smaasten, maa man fylde lidt efter. Er Vejret tørt, vandes i den første Tid dagligt, indtil Planterne har taget godt fat.

Omplantning af Stenhjlen maa af og til finde Sted. Denne foretages bedst partielt, saaledes at man hvert eller hvertandet Aar tager en Del af Anlægget under Behandling. Det synes navnlig, at de Planter, der her er betegnede som Pude-Tæppeplanter, ynder eller tiltrækker Omplantning, for at de skal se friske og livskraftige ud. Herunder kommer isæde almindelige fintblvede *Saxifraga*-Arter, *Aubrietia*, forskellige *Arabis* og mange andre. Forsømmes Omplantning bliver disse Tæppeplanter tynde eller visne i Midten og holder sig kun friske i Udkanten. Men det er ligefrem forbløffende at se, hvor hurtigt nyomplantede Planter tager fat i den friske Jord, og hvor sunde og yppige de ser ud blot en Maanedstid efter Plantningen. Andre Tæppeplanter opfører sig ikke som de ovennævnte, men vedbliver at være friske helt igennem; dette er navnlig trægtige Arter som *Salix retusa*; er Omplantningen af en saadan Plante, der er godt i Vækst, ikke paatrængende nødvendig--for Eks. paa Grund af en *Omlægning* af Stenhjlen,--bør man ved Omplantningen gaa uden om den. Ligeledes vil Stenhjens Smaabuske som Regel ikke behøve Omplantning, men maaske af og til Fornyelse, hvis de er bleven for store i Forhold til Omgivelserne, Det er da isæ Planterne paa Skraaningerne, i Lavningerne og paa de mindre Stensamlinger, som bør omplantes. De store Stenblokke bør helst lades urørte saa længe som muligt, fordi Tilplantningen af disse er noget omstændelig, men ogsaa fordi en stor Pudeplante eller Rosetplante, som er vokset rigtig fast til Stenene, ikke taaler Omplantning, eller i alt Fald lider meget derved. En partiel

Omplantning kan dog her ogsaa ~~væ~~ nødvendig. Her ~~tæ~~kes paa de Fornyelser, som bliver nødvendige ved at nogle Planter (Saxifraga mutata, Saxifraga longifolia, Carlina acanthifolia_ o. a.) ~~dir~~ efter Blomstringen. Allerede ved første Plantning maa man have disse Planter kortvarige Liv i Minde, saa at man ~~sæ~~ter dem paa Steder i Klippeblokken, hvor Omplantning bliver forholdsvis let.

~~Moræ~~bede

Det er for anført, at visse Alpeplanter er meget vanskelige at dyrke; dette ~~gæ~~lder da navnlig Arterne fra de højeste Fjeldtoppe og dem, som vokser paa ~~Moræ~~erne. Det ligger da næst at formode, at man, saafremt man kunde efterligne de ejendommelige klimatiske Kaar og Jordbundsforhold, som de lever under, vilde kunne faa dem til at lykkes i Kultur. Det ~~gæ~~lder altsaa at skaffe Planterne en Jordbund af muldfattig Beskaffenhed, rigelig Tilførsel af koldt Vand om Sommeren og temmelig tørt Jordbund om Vinteren. I England har man da i de senere Aar konstrueret de saakaldte "~~Moræ~~bede" til Kultur af disse Planter.

Paa en svagt skraanende Flade graver man en Fordybning godt 1/2 m dyb. Bunden og Siderne ~~beklæ~~des med en Kappe af Cement, Bassinets hvre Rand skal have samme Fald som den Flade, det er konstrueret i. Paa det laveste Sted i Bassinets Bund anbringes inden Støbningen en Flaskehals, som saaledes kan give Afløb for det Vand, der samler sig i det støbte Bassin. Dette fyldes nu med Sten, store i Bunden, aftagende oppefter, saa at det første Lag bestaar af ganske fine ~~Skæ~~ver. Heri anbringes Planterne. I Flaskehalsen indsættes en Prop udvendig fra. Ved den hvre Rand af Bassinet lægges et perforeret Rør, som er sat i Forbindelse med Vandledningen; herfra maa Vandet flyde ganske jævnt hele Sommeren. Tillobet maa ~~væ~~ stærkere end Fordampningen, saaledes at der bestandig løber Vand over den nedre Rand af Bassinet. Hen paa Efteraaret lukkes af for Vandet, og nu uddrages Proppen af Flaskehalsen, hvorved Bassinet tømmes for Vand, og Stenmassen bliver ret tørt. Selvfølgelig maa Cementrandene skjules ved, at der lægges større Sten over dem, ligeledes maa man for at bryde Ensformigheden ved Bedets Overflade henlægge større Sten her og der. Det Vand, der løber bort fra ~~Moræ~~bedet Sommeren igennem, bør man lede videre gennem Stenhjlsanlægget, lade det risle nedover som et mindre Vandløb for at ende i en Eng eller en Kløft. Om man vil, kan man bygge ~~Moræ~~bedet i 2 Etager som 2 Bassiner, det ene over det andet; det overfløede Vand fra det hvre løber da ned og befugter det nedre Bed.

~~Mur~~haver

Paa gamle Mure--og ikke mindst paa Ruiner--træer man ofte en ret yppig Vegetation. Det er saaledes en bekendt Sag, at den lille Bregne _"Murrude"_ vokser frodigt paa Kronborgs Mure. Ved første Økast ser det mærkeligt ud, at Planterne kan trives under saadanne Kaar, men tænker man nærmere over Sagen, er det jo i og for sig ikke mærkeligere, end at Planterne vokser i de stejle Klippesider, thi Murene er jo mindst ligesaa porøse som Grundfjældene. Det har endog vist sig, at Planter, som vanskelig trives paa Stenhøj, lykkes, paa Mure. Det er da intet Under, at man sine Steder ligefrem har opført Mure udelukkende eller dog for en Del beregnede paa Beplantning. (Se Figurene 13, 14, 15 og 16.) _Correvon_ omtaler udfrøligt og roser meget disse Murhaver. En Mur, som han selv har i sin Have, _"Floraire"_, er 28 m lang, 2,10 m bred og 1,40 m høj, den er bygget af haardtbrændte Sten og ligger i Retning SØNV., den har altsaa sine Flader vendte mod NØ og SV., har saaledes en Solside og en Skyggeside, en Fordel man kan sikre sig, naar man bygger en Mur alene til dette Formaal; paa en Mur, der forud eksisterer, som er opført med andet Formaal, og som man faar til Opgave at beplante, vil ofte kun den ene Side være fri. _Correvon_ giver Fortegnelse over de Planter, som Aaret igennem blomstrer paa denne Mur, ordnet efter Blomstringstiden; Listen indeholder flere Hundrede Navne. Konstruerer man selv sin Mur, har man jo yderligere den Fordel at kunne give den Indmad d.v.s. en Blanding af Jord, Kalkgrus og Sten.

Pottekultur.

For dem, som har endnu ringere Plads end en Stenhøj fordrer, kan det være et Substitut at dyrke en Samling Alpeplanter i Potte, og denne Kulturmetode kan ogsaa være nyttig for dem, der har Stenhøj, idet de da i de pottedyrkede Individuer har en Reserve at ty til, hvis enkelte Planter skulde gaa ud paa Stenhøjsanlægget. Man anskaffer sig foruden den almindelige Slags Potter to andre Slags, et Sæt der er smallere og dybere, og et, der er fladere og bredere, i de dybe dyrkes Pudeplanter og i det hele Planter med dybtgaaende Rødder, de flade forbeholder man Tøppeplanterne. Man kan her ofre noget mere paa Jordblandingen, da det er saa ringe Kvanta, der bruges, og man anvender derfor udelukkende Mosejord, Lyngjord, Græsvejrd, Bladjord, Kalkgrus, Grus og fine Skæver. Man planter meget fast; i Bunden af Potten lægges et Lag Potteskaar. Potterne nedgraves paa et Grusbed og vandes rigeligt Sommeren igennem; Gruset udenfor Potterne holdes ogsaa stærkt fugtigt, Fordampningen herfra vil bringe Kvlighed og Friskhed til Potteplanterne. Om Vinteren holdes de i dybe Karme, nedgravede i Grus. Imellem Karmene lægges Kulaske eller lignende Materiale, som afleder Vandet godt. Karmene dækkes med Vinduer, naar det er stærkt fugtigt Vejr, men der luftes rigeligt. Bliver det Frost, lukkes Vinduerne til, og der dækkes med Maatter og

Lemme. Ved indtrædende Tvejr afdekkes igen.

Pasningen af Stenhjlen Aaret rundt.

Naar Aaret lakker mod sin Slutning er det Tid at tæke paa Stenhjls Dækning. Enkelte silkehaarede eller filthaarede Planter, som ikke taaler for megen Væde paa Bladene, vil man med Fordel kunne beskytte ved Hjælp af et lille Glashus bestaaende af fire Sideplader med en Overligger, der maa skraane lidt, saa at Væden kan løbe af den; der maa ogsaa være en Aabning mellem Siderne og Taget, saa at Luftcirkulation stadig kan finde Sted. Denne Tildækning kan passende ske, naar Efteraarets bestandig vaade og graa Dage indfinder sig. Visse korne Planter kan man ogsaa beskytte mod Vinterens Vejrlig ved, naar den første Frost er i Vente, at tildække dem med skarpt Grus. Disse to Beskyttelsesmaader bliver dog rent lokale. De fleste Stenhjlsplanter er i deres Hjemstavn dækkede af et lunende Snelag, som gfr, at Jorden ikke fryser i nogen betydelig Dybde; men her i vort Klima ligger dette naturlige Dække kun rent undtagelsesvis i et lægere Tidsrum. Sprgsmaalet er da, om man kan skærme sine korne Stenhjlsplanter mod stærk Barfrost, saa at man paa en Maade erstatter Sneen. Desværre lader dette sig ikke gfre, i al Fald kun i ringe Grad. Men et Lag af Granris, over hele Stenhjlen gfr dog sin Nytte, det hæmmer i en vis Grad Udstraalingen og skærmer noget mod de bratte Temperatursvingninger. Mest Gavn gfr Granrisdækket paa Slutningen af Vinteren, naar Solens Lys og Varme vil lokke Planterne til en for tidlig Væst, og ligeledes væner det de stedsegrønne Planter mod den skarpe Foraarsvind, der let foraarsager en for stærk Fordampning fra deres Løvæ. Tildækningen med Granris finder bedst Sted ved Juletid, men frygter man stærk Frost i den tidligere Del af December, maa man hellere fremskynde Tildækningen. Kommer der et Snedække, er Planterne først ret hjulpne.

Vinteren igennem er der intet at gfre ved Stenhjlen. Og dog! Hvis der indtræder milde Perioder, som tegner til at blive af nogen Varighed, er det gavnligt at mindske Dækket paa Stenhjlen her og der, navnlig blr man tæke paa de stedsegrønne urteagtige Arter som visse _Saxifraga, Hutchinsia_, enkelte _Sedum_ nogle _Veronica_ o.s.v., thi selv om det er Vinter, er der dog en vis Grad at Livsvirksomhed til Stede. De bortfjærmede Granris samles i Bunker for atter at lægges over Planterne, saa snart Frostvejr indfinder sig.

[Illustration: Fig. 52. Digitalis. Denne Plante kan under store Forhold anvendes paa en skygget Del af Stenhjlen. Man saar den paa Stedet.]

Afdækningen om Foraaret maa finde Sted gradvis, og man blr saa

vidt muligt ~~væ~~ Graavejrsdage til dette Arbejde for ikke at udsætte Planterne pludseligt for Solens Indvirkning. Men nu kommer samtidig et af Aarets vigtigste Vedligeholdelsesarbejder. Frostens har Vinteren igennem, trods ~~Dæ~~ning, virket paa Jorden, den har løftet de smaa Sten, som ligger omkring Planterne, ja selve Planterne, navnlig dem, der er plantede det foregaaende Efteraar er hævede op af Jorden, saa at Rødderne er blottede. Forstørmer man ret længe at faa dette bragt i Orden igen, vil de lissnede Planter dø af Tørke eller i al Fald svækkes i betydelig Grad. Derfor skrider man til det Væk, mens der endnu er rigeligt af Fugtighed til Stede, at trykke Jorden fast igen. Ofte maa man tage fat paa dette Arbejde, inden man helt har afdekket Stenpartiet, men man sørger omhyggeligt for, at ingen Del af Stenhjens forbigaas. Man fjerner saa Granrisene fra et mindre Parti, gør dette i Stand og lægger nogle af Granrisene over igen. I en Kurv eller Kasse fører man lidt frisk Jord med sig for at kunne fylde efter i de Revner, som maatte ~~væ~~ opstaaede ved Regnskyl Vinteren igennem.

Efterhaanden som Foraaret skrider frem, kan man fra Grotter og Kliffter bortfjerne Løv, som er flet sammen der, hvis det virker uskønt eller er hobet op i for store Mængder; ligeledes kan man afpudse de gamle Bregneblade eller andet Løv ~~væk~~, man har ladet sidde for at virke beskyttende Vinteren igennem. Nu bryder det alle Vegne, og en Stund kan man blot fryde sig over sin Stenhj, og hver Dag se en ny Plante udfolde sine Blomster, men snart kalder Arbejdet igen. Foraarets tørrende Luft gør sin Virkning, og Vanding bliver nødvendig enkelte Steder. Har man et kunstigt Kilde ~~del~~ i sit Stenhjens ~~anlæg~~ eller et Moræ ~~arbej~~de, maa der lukkes op for Vandet. Snart strækker Vanding med Vandkande ikke til, der maa sprøjtes dagligt, i al Fald naar Vejret er tørt. Sprøjtningen skal ikke indskrænkkes til Planterne alene, Stenene og Gangene oversprøjtes, de sidste ikke mindst, thi derved bidrager man til at sprede Friskhed og Klighed over hele ~~Anlæ~~get. Vil man have et sædigt godt Vandingsystem, kan man over hele Stenhjens-partiet lade lægge Vandløb med mange fine Bruseapparater, hvorfra Vandet kan fordeles stift.

Nu har de første af Stenhjens Foraarsbebudere allerede visne Blomster, disse maa fjernes, hvis man da ikke agter at samle Frø af dem. Efter stærke Regnskyl maa man med Jord og Sten udfylde de Rander, det nedstrømmende Vand har dannet sig, ogsaa Gangene maa efterses og repareres. Saaledes gaar Sommeren med Afpudsning, Vanding og Reparationer. Man maa ogsaa stedse gøre sine lagttagelser med Hensyn til Planternes ~~Væk~~st og Udvikling, holde ~~Ø~~ med dem, som vokser for stærkt for i Tide at kunne hæmme dem i ~~Væk~~sten; ofte kan Forholdet dog ~~væ~~ saadant, at det er rigtigere at lade den Plante, der fletter sig vel paa Stedet og er ved at blive smuk og kraftig, beholde Pladsen, medens den svagere maa fjernes og sættes hen paa en for den gunstigere Plads. Man maa i det hele ~~mær~~ke sig, hvilke Planter, der synes at have faaet en uheldig Plads, hvilke der staar for tørt eller for lyst, for fugtigt eller for skygget, saa at man senere, naar

Omplantningstiden indtræder, kan rette de Fejl, der er begaaede.

Hele Aaret, men dog mest om Sommeren, har man at kæmpe mod nogle Fjender af Dyreriget, hvilke man maa sige at bekæmpe paa bedste Maade. Muldvarpen er her som i den tvrige Have en ubehagelig Gæst, som man maa forfølge ihædigt. Mus og Rotter sætter af og til Bo i de Stensamlinger, hvor de kan finde en Hulhed; jo bedre Grottevæggene og Klippeblokkene er byggede op, des vanskeligere kan disse Dyr finde et passende Sted til deres Bolig. Solsorten er vel nok den ubehageligste Gæst blandt Fuglene, hvis man da ikke er saa letsindig at lade sine Høns gaa om i Haven. Solsorten ynder at rode og hakke i Planternes tætte Puder og Tæpper for at søge efter Insekter og Orme, og nyplantede Partier, som har haft Bestig af denne Fugl, ser slørlige ud. Hvis man ikke nænner at skyde denne Gæst, har man næppe andet at gøre end at finde sig i dens Udelæggelser. Og af de lavere Dyr har man Snegle, Knoporme. Myrer, Jordløpper, Bækkebidere og andet Utøj at bekæmpe. Snegle uden Hus (nøgne Snegle) er især søslomme efter Planter med tykke eller kildede Blade, saasom forskellige Primula-Arter, de ynder ikke Kalk, og for at hæmme deres Angreb an vender man andetsteds en Udstrøning af pulveriseret Kalk; da saa mange af Stenhjens Planter er kalkyndende, vil en saadan Udstrøning, i al Fald omkring de kalkyndende Planter, kun kunne gøre Gavn. Myrer er meget ubehagelige Gæster, de lægger med Forkærlighed deres Tuer midt op i en Tæppeplante eller Pudeplante. Man maa for at udrydde dem afgrave og bortfjerne en større Del af Jordmassen, som man erstatter med frisk Jord. Myrerne kan ogsaa fanges ved i Tuerne at nedlægge en Svamp dypet i Honning eller Sukkeropløsning; Dyrene vil da krybe ind i Svampens Hulheder, naar denne er fyldt, kastes den i en Spand med kogende Vand; gentages denne Proces Gang paa Gang, kan man helt rense en Tue for dens Beboere. Knoporme efterstræber de finere Nellikearter, Primula og mange andre af de bedre Stenhjensplanter. Man maa, saa snart man har opdaget deres Tilstedeværelse, gennemrode Jorden tidlig om Morgenen og afsamle saa mange af disse Skadedyr som muligt. Bækkebidere er Natdyr og gemmer sig om Dagen i mørke Huller. Henstiller man paa Stenhjens udhulede Kartofler eller Rødbeder--med Hulheden nedad--vil Bækkebiderne søge til disse og gemme sig der, om Morgenen kan man da ryste dem ud og dræbe dem. Regnorme, hvis Tilstedeværelse ellers er ønskelig i Naturens Husholdning, er ikke til nogen Gavn for Stenhjens. Jorden bliver ved deres Virksomhed og ved deres Aflejring af Ekskrementer mindre behagelig for Alpeplanternes Rødder at arbejde i; som egentlige Skadedyr kan man dog ikke opfatte dem.

Med August begynder atter en travl Tid. Thi nu er det en gunstig Tid for Omplantning, hvad enten dette nu er de smaa ~ndringer, der just er hentydet til, eller det er Generalomplantninger af større Dele af Stenhjens. Den rigeligere Nedbr, som falder i denne Maaned, og den kraftigere Nattedug er gunstig for dette Arbejdes Udførelse. I og for sig kan man omplante Stenhjensplanter til enhver Tid af Aaret, naar blot Jorden ikke

er frossen, men Planterne tager hurtigere fat, naar de omplantes i August, og de naar at faa rodfæstet sig inden Vinteren.

Efter at Omplantninger og Nyplantninger er fuldendte, har man Resten af Efteraaret mest Renholdelse at tæke paa. Man maa sørge for, at man gaar Vinteren i Møde med en vel renholdt Stenhøj; der maa ikke findes Ukrudt noget Steds, thi saa har man det at kæmpe imod straks i den travle Foraarstid. Visne Blade maa man ikke væk for ivrig med at fjæne hen paa Efteraaret, thi disse kan siddende paa Planten godt gjøre deres Nytte som et Slags Vinterdække.

[Illustration: Naturlig Plantning med faa væsentlig indfødte Arter. Kun Arundo Donax (til højre) rber at det hele er Menneskevæk.]

DEN DANSKE FLORAS VAND- OG STENHØSPLANTER

af _Andreas Madsen_.

I. VANDPLANTER.

Paa Vandplanter er Danmark langt rigere end paa Klippeplanter. Udfra et havemæssigt Synspunkt går det intet til Sagen, at der alene kan blive Tale om vore _ferske_ Vandes Blomsterverden, eftersom Havets Plantevækst ikke ejer blot en Art som er under Dyrkning. Havfladen er ganske blomsterløs, kun fladbundede Kysters Brakvand dækkes sine Steder af _Flydende Vandranunkel's_ hvide Blomstermylder.

Vore vildtvoksende Vandplanter omfatter derfor i gængs Sprogbrug udelukkende de Arter som træffes i Stjerne, Aaerne, Bækene, helt ned til Tårvegrave og Vandhuller. Mange iblandt dem, forholdsvis flere end af Landjordens indenlandske Flora, er saa smukke og statelige, at vi ogsaa lader deres Blomster og Blade smykke Havernes Vandpartier. Andre har vi derimod god Grund til at betragte med mindre velvillige Blikke, maa afgjort holdes baade fra Haverne hvor de kun optræder som Vandukrudt, fuldt saa ondartet og vanskeligt at udrydde som Landjordens. Et Eksempel herpaa er den kendte, oprindeligt amerikanske Art _Vandpest_, *Eloдея canadensis*. For ikke at tale om _Andemad_.

Kun Arter der lader sig til Syne oppe i Luften enten med saavel Blomster som Blade eller dog med Blomsterne alene, har vi nogen Glæde af at indlemme blandt Havernes Kulturplanter, Den, ikkrikt faatallige Gruppe, hvor _hele_ Planten til enhver Tid er

nedsækket i Vandet, _Hornblad, Vandkrans, Brasenføde, Vandpest_, foruden enkelte andre, er lidet egnede til andet end Stueakvarier, gennem hvis Glasvægge Planterne kan ses ogsaa fra Siden.

De Vandplanter hvis Blade svømmer eller rettere flyder i Vandspejlet og hvis Blomster enten gfr det samme eller dog gror saa lavt at ogsaa de synes flydende, er derimod en Afdeling som tæller mange udmærkede Arter, i hvis Spidse vi afgjort blr sætte de to, danske Vandplanter som i alle Maader fortjener at indlede vor Skildring, den _hvide_ og den _gule Aakande_.

Om den hvide Aakande skriver Rostrups Flora, at den hfrer til vore skønneste, indenlandske Planter, og at Blomsterne overgaar alle andre i Størrelse. Men næst efter kommer den gule og begge vore Aakander forstaar, hvad ellers ikke ret mange hjemmevoksende Planter kan, at hæde sig overfor den store Mængde af indførte, fremmede Arter. Og hvilke glimrende Fremtoninger der findes blandt den nyere Tids udenlandske Aakander, meddeles andetsteds i denne Bog.

De vokser ikke sjældent blandede sammen og klæder hinanden fortræffeligt. Paa Baggrund af Bladenes grønne Øge træder Blomsterne frem i skinnende guldgul og silvhvid Pragt, Det Hele danner et saa skønt Billede, at Gartnerens Kunst ikke kan fje noget til, Intet Under at Aakanderne, indbefattet Asiens og ÷gyptens berømte Lotus, fra de ælste Tider og overalt har tiltrukket sig almindelig Opmærksomhed og er blevne folkekære som faa andre Planter i Vand som paa Land. Herom vidner den Vrimmel af Aakande-Navne, som vidt forskellige Tungemaal er forsynede med.

Aakande er et gammelt Navn der var fæles for hele Norden og atter svarede til gængse Navne længer sydpaa. Hvem der oprindeligt maa have været den rette Aakande skønnes let, det er utvivlsomt den Gule. Frugten, egentligt et "Bæ", har virkelig Form som en Kande, medens den Hvide Aakandes er næsten kuglerund, og stærkt minder om Opiumvalmuens Kapsel. Imidlertid maatte Farven altid være den mest iøjnefaldende Forskel paa de to Aakander, som begge kom til at bære dette Navn, der overførtes fra den Gule til den Hvide.

Vore ælste Plantebøger giver dog flere Navne at vælge imellem. _Henrik Smid's_ Lægebog fra 1557 nævner ganske vist kun Hvid Aakande, men kun af den Grund, at den regnedes for al være mere brugbar som Lægemiddel end sin Slægtning. Som medicinsk Plante er den iøvrigt nu gaaet af Brug. Derimod har _Simon Paullis_ "Flora Danica_" tre forskellige Navne: _Aakande, Ste-Blomst, Ste-Blad_.

De afledes hver fra sin Del af Planten, Frugten, Blomsten, Bladet. Den fjerde Part Roden mindes i det gamle, men sjældnere Navn _Haarrod_, der hentyder til de tykke Rodstokkes tætte Bundter af Trevlerødder. Aakande synes dog at have været det

gænge, danske Hovednavn. Folkenavne paa Planter og Dyr er ofte Lignelser, hvis Billeder hentes fra Ting hvormed man er fortrolig i det daglige Liv, og Kanden manglede neppe i noget Hjem. Aakandernes store Frugter var ganske som lidt plumpt formede Drikkekander at se til og den hvide Aakandes lignede tykbugede Krus. Det var ikke til at tage fejl af og saaledes opstod rundtom i Lande og Landsdele en Mængde Aakande Navne, som man mere eller mindre træffende tog Sigte paa disse Ligheder. Det falsterske *_Stirkrukke_*, det jydsk *_Kåringkrus_*, Svenskernes *_Smirkandekop_*, Tyskernes *_Eddikekrukke_*, ligetil det engelske *_Brædevinsflaske_*, et Navn som vist ogsaa skyldes en Tankeforbindelse idet den gule Aakandes Blomster siges at udaande en svag Duft af Whisky eller noget i den Retning. Det lyder da lidt mistækeligt, at en Botaniker et Steds meddeler sine Læse, at Aakandebloomsterne har en "ikke ubehagelig Lugt."

I svenske Folkemaal kendes ogsaa det nøgne Navn *_Kande_* og sluttelig skal blot nævnes, at Thybomaalets *_Pottelaage_* som Navn for Bladene ogsaa tilhører disse Lignelser fra Kikkensets Verden.

Paa Videnskabens Verdenssprog, Latin, bevarede begge de nordiske Aakander gennem Aarhundreder Fælesnavnet *Nymphaea*, men omkring Aaret 1800 fik de ikke læger Lov til at være i samme, botaniske Slægt, men blev skilte i to. Det gamle *_Nymphaea_* blev forbeholdt den Hvide medens den Gule modtog Navnet *_Nuphar_*, som efter Sigende er et arabisk Ord, der som Aakandenavn ihvrigt har været kendt gennem hele Middelalderen ogsaa nord for Alperne, i en lidt anden Form *_NØnuphar_*, er det mærkeligt nok gældende i Nutidsfransk som Navn for begge Aakanderne.

I Skolebøger og andre Skrifter for Børn og Uvædte var det nu nødvendigt at lade to latinske Navne faa tilsvarende danske, det lod sig ikke gøre at nøjes med det ene, Aakande. Den Gule blev da kaldt *_Nuphar lutea, Aakande_*, den Hvide med ligeledes Øn indenlandsk Art, *_Nymphaea alba_*, fik Navnet *_Nikkerose_*.

Selvffølgelig blev Ordet Nikkerose ikke valgt i Blinde. Det var kendt fra gamle Dage som Folkenavn om just ikke i Dansk saa dog i Norsk og Svensk og læger sydpaa kendtes den som Germanernes *_Nixenblume_*.

I den almene Opfattelse stod de nordiske Vandes Guddom, Nikken, som sædigt knyttet til norske og svenske Sagn og ventyr. Han træffes i danske Digtning og Overtro, men kun sjældent og vel altid under Paavirkning nordfra. Følgerigtigt maa da Nikkens Roser vokse ikke i vore, men i de to andre skandinaviske Landes Sler og Aær. Hermed passer det, at Videnskabernes Selskabs Danske Ordbog skriver saaledes: "Nikkerose, Norsk Plantenavn" og i de Plante-Lærebøger, der udkom inden Norges Adskillelse fra Danmark og hvori de norske Plantenavne altid vedffjes de danske, henffres "Nikkerose" ligeledes til Norge. Mest udbredt og henffrt til begge Aakanderne synes det dog at være i svenske Folkemaal.

Foruden Nikkerose kendes ogsaa Navnet Nikkeblomst, og denne Form er vistnok den som først indfører den ny Betegnelse i danske Bøger. I Bredsdorffs "Haandbog over botaniske Ekskursioner i Egnen om Sorø, Kjøbenhavn, 1834" opføres: Nymphaea, Nikkeblomst og Nymphaea alba. Hvid Aakande. Som Nikkerose findes det i Joh. Langes "Haandbog i den danske Flora, 1853" og optages senere af Rostrup og andre Botanikere. Selv om det egentligt er et svensk-norsk Navn, lader det sig meget vel forsvare at indføre det ogsaa i det tredje nordiske Sprog. Men i Gægs Tale har Nikkerose vanskeligt ved at trænge igennem.

Et af gamle Simon Paullis Aakande Navne var Sjblad. Det er i sig selv ganske ligetil, men har dog givet Anledning til en Strid, som endnu er standende, og hvis Hovedpunkt er Spørgsmaalet om "Hjæterne" i det danske Rigsvaaben. Somme Historikere paastaar jo, at de saakaldte Hjæter ikke er andet end Sjblade, altsaa Aakander. Er dette virkelig Tilfældet, er der tæmedes vore to fornemste Vandplanter større Hæder end nogen anden i vor Flora baade til Lands og til Vands.

Vi kender alle Kong Volmers Ord "I Skjoldet springe Løver og Hjæter staar i Brand", og til disse Chr. Winther'ske Verslinjer slutter sig Grundtvigs "Hjæter og Løver i sit Skjold, Danmark har ført fra Hedenold". Hvad Digterne her synger om, har staaet som Sandheder, ved hvilke der ikke turde rokke, at fornægte dem var at bryde selve den dyre Skjolderand. Men disse Historikere har ikke Agtelse for nogetsomhelst. De sløderbryder Skjoldet, laver Løverne til Leoparder og Hjæterne til Aakander.

Til ingen Nytte fører de Bevis efter Bevis i Marken for, at det er saaledes. Den gamle Tydning af Rigsvaabnet er for mange en Trossagning, hvorimod alle Fornuftgrunde preller af. Det er da heller ikke Hensigten her at tage Standpunkt i Striden, men blot sagtmødtigt udtale, at det gamle Kongevaabens sindbilledlige Betydning ikke forringes ved at faa Hjæterne ombyttede med Sjblade. En tredje dansk Digter Chr. Richardt har udbragt en Skaal for hvert gyngende Aakandeblad til Ankers i Østerstens Bøger, og Vaabnets Sjblad bliver da Billedet paa Danmark vænet af de tre Vaabendyr, de danske Hovedstrømme imellem Sjælland, Fyn og Jylland.

Er dette Sindbillede hentet fra en dansk Indst, hvor Nikkens Roser gynger paa Vandspejlet, mindre skønt end Fremstillingen af de bløddende Hjæter, som i sig selv intet betyder?

Som virkelige Aakandeblade, hvorimellem de store, skønne Blomster er indstrøede, finder vi dem mange Steder hos H. C. Andersen. I ventyret "Klokkedybet" mindes han Barndommens Land ved Odense Aa, hvor de gule "Aaknapper" vokser, og han lader Dyndkongens Datter komme for Dagens Lys i en Aakandeblomst, der aabner sig mod Solen. Naturens underfulde Herlighed i Paradisets Have aabenbarer sig ogsaa i Aakander, hvis Blomster er som en

rldgul, brændende Lue, som Vandet giver Næng. Det kan tænkes, at Digteren har kendt de fremmede, rde Nokkeroser han bruger aldrig delte Navn. som ikke er indgaaet i Folkesproget,--og muligt husker han dem fra sine Rejser, men det er dog neppe falden ham i Tanker, at hans eget Lands Vande en Gang med Tiden skulde prydes af ikke alene rde, men ogsaa blaa Aakander, der vel kunde maale sig med de Fantasibloomster, hvormed han smykkede Edens Have.

I _Aarets Historie_ breder Nordens hvide Lotus sine Blade over Skovsten, medens Varmen væler ned i den dejlige Sommer, og i _Tommelise_ sejler ventyrets lille Heltinde ned ad Strømmen paa et Aakandebblad, der fñres af Sommerfuglen, et af de mest henrivende Billeder ikke alene i dansk, men vel overhovedet i al ventyrdigtning. At H. C. Andersen her tænker paa Odense Aa, viser det Træk, at Skruptudsen pynter sin Stue nede i Dybet med de samme gule Aaknapper, der findes i "Klokkedybet", hvor Stedet udtrykkelig nænes.

Hvor meget der endnu lod sig fortælle om vore hjemlige Stblade er det dog paa Tiden at standse. Som en lille Modvægt imod den megen Talen om Vaabenskjolde, om ventyr og andet læst og sknt, skal dog til Slutning nænes en lille Enkelthed fra et helt andet Felt.

Enhver, som elsker Naturen, maa glædes ved at se Aakanderne i deres fulde Sommerpragt og intet fremkalder selv midt i Vinterens blomsterløde Mørke Mindet om de skønne Timer i hjere Grad end vore Vandets hvide og gule Roser, der ogsaa er blevne sammenlignede med Liljer og Tulipaner. Vi tænker tilbage og husker Sejlturen henad Aaen eller Sten forbi Aakandernes grønne og blomstrende Rige, hvor man gæne prøver paa at plukke Blomster, dog sædvanligt med lidet Held. Nede under dem leger Fiskene med deres Finne, som skrevet staar i vore gamle Folkeviser, og henover Vandspejlets Hjøtter danser og flyver glimrende Insekter, de skønne Sivbukke. Det falder os ikke ind, at de beundrede Vandblomster ogsaa kan gñre Nytte, praktisk Nytte paa Bordet og derefter i Munden. Det har muligt heller ikke nogensinde været Tilfældet her i Landet, men i hvert Fald oppe i Sverigs fattigere Egne har Almuefolk til Tider maattet gñre Brug af Aakandernes klødede, stivelsesrige Rodstokke, som er blevne malede og bagte til Nidbrød. Om dettes Næringsværd og Smag har der ikke kunnet findes Oplysning, men selv om vi ikke ñnsker, det skal komme saavidt, er det mon fjernt ogsaa i vor, lidet hyggelige Tidsalder at sende en Tanke til de Vædier, som ligger paa Vandets Bund?

Ligesom Storhederne i Menneskenes Rige gæne efterlignes af de Smaa, saaledes er mange Vandplanter dannede i Aakandernes Skikkelse. Med samme, flydende Hjøtteblade, tilsvarende Voksemaade og med Blomster i Gult og Hvidt, hos enkelte slaar den hvide Farve dog over i Rosa og et endnu kraftigere Rødt.

Frlbid kan saaledes gælde for en Ntkkerose i Dvægeformat, og kaldes da ogsaa i ældre Tid, hos Simon Paulli og andre med Navnet: "Mindste Slags Aakande med hvide Blomster". Senere godkendtes Frlbid som ikke alene Nordens, men de fleste andre Sprogs gængse Navn, det latinske Artsnavn _morsus ranae_ er udsprungen som ligefrem Oversættelse af Folkemaalet. Almindelig som denne Plante er næsten allevegne og skønt meget net dog langt fra fremtrædende dekorativ, frister den ikke til Indplantering i Havernes Vandpartier.

Det samme gælder vore _Vand Ranunkler_, hvis 6 forskellige danske Arter i Løfjelds Ør skuffende ligner hverandre, en enkelt af dem hører, som allerede nævnt, til de meget faa Blomsterplanter, der vover sig ud i om just ikke det salte Hav saa dog i det stille Brakvand. Vand-Ranunklerne samles oftest i en sælig Slægt _Frlpeber, Batrachium_, hvis mest iøjnefaldende Fælsede er _hvide_ Blomster, medens den tårere Bunds Ranunkler--eller Småblomster--hos os alle er gulblomstrede.

Lysertde Blomster, samlede i tykke Aks, har _Vand-Pileurt_.

Dens lange, smalle Blade er skabte som hos de tvrige danske Pileurter, der er mindre hæderlig kendte som slemme Ukrud i Haver og paa Marker. I det Hele har Vand-Pileurt ikke det sædvanlige Præg af at tilhøre det vaade Element og kan ogsaa tidt vandre ind paa tårlagt Bund eller endog blive en ligesaa slem Ukrudplante som sine Slægtninge Blegbladet og Ferskenbladet Pileurt, fra hvilken Vand-Pileurt dog adskiller sig ved at være fleraarig. Den tager sig afgjort bedst ud som svømmende med de smukke rosenrøde Blomsteraks stikkende op over Vandskorpen og kan herude ikke forveksles med nogen anden Pileurt.

Til samme Gruppe. Flydeplanterne, hører endnu to Planter, som kun med et vist Forbehold henføres til _danske_ Vandplanter. De har begge i en fjern Fortid vokset i vore ferske Vande, men gør det ikke længer; med en vis historisk Ret tilhører de dog stadig vor Flora og deres Udeladelse vil af flere Grunde være paafaldende.

Den ene er _Hornnødden_, *Trapa natans*, hvis Blade ikke kan vække Strid om Rigsvaabnets "Skiblade" eller "Hjæter", eftersom de snarere har været Forbilleder for "Ruder" paa Spillekortene. Hornnøddens ejendommelige Ydre og mærkelige Historie vil ivrigt mangen Læser kende fra Sophus Bauditz's "Fortællinger fra Skovridergaarden", hvor man finder dens veltrufne Portræt. Man ved da, at *Trapa* er uddød her i Landet. Om dens Forekomst for maaske Aartusinder siden, derom vidner Fundet af Hornnødden først i lollandske Tårnemoser, senere ogsaa fra Steder paa Sjælland og i Jylland, i vore Dage er den sjælden i hele Nord- og Mellemeuropa og gaar som en uddøende Art stadigt tilbage. Der gaar Sagn om, at en ivrig Planteven en Gang satte sig for at genindføre *Trapa natans* i den danske Flora. Med Lommerne fyldte, strittede han Nødderne ud de flest mulige Steder, det hed sig endog, at de paa Jærbanerejser blev kastede ud af

Kupevinduerne, naar Toget gik tæf forbi en St, Aa eller blot et Vandhul, men der forlyder intet om, at der nogetsteds i Landet viste sig levende Hornnldplanter.

Skint Hornnlddens Ydre er meget beskedent, vil de svømmende Ruderblade altid vdrkke Opmærksomhed, selv om man ikke har læst Bauditz eller fra anden Side kender Plantens mærkelige Historie, som i "Skovridergaarden" er behandlet med nogen digterisk Frihed. Men Trapa har aabenbart noget vanskeligt ved at finde sig til Rette i det nuværende Danmark, hvad saa end Grunden kan være og sætte i hvert Fald sjældent modne Frugter. Om Dyrkningen vil Læseren andetsteds i denne Bog finde de fornldne Oplysninger.

Den anden Vandplante, hvis Borgerret her i Landet blev nænt som tvivlsom er *Limnanthemum nymphoides*, der ligeledes forlægst har ophørt med at være vildvoksende hos os, men hvis Frugter ved at være fundne i Tårvemoser eller dybt i jordlagene vidner om en fordums Tilværelse. Dens Forhold i Nutiden er dog helt anderledes end Hornnlddens.

Flygtigt set minder denne Plante om Gul Aakande. Bladene er flere Gange mindre, men smukt hjæformede, Blomsterne ved næmere Eftersyn langtfra aakandelignende, men ligner mere store, gule Aurikler. Planten hører til Ensianfamilien, der tæder saamange skønne Arter og sædigt en Mængde Alpeplanter.

Hvorfor, kan Læseren spørge, præsenterer vi dog Planten under et skrækeligt, langt og svært latinsk Navn. Lad os høre et godt, dansk Ord. Desvære er dette ønske lettere at sige end at opfylde. *Limnanthemum* savner et Navn med hjemlig Klang, en ligefrem Følge af, at den er saa lidet kendt.

Efter at have vokset hos os i Stenalderen eller anden Oldtidsperiode forsvandt L. (som vi forellbigt kalder den) ganske og dukkede først op i den nyeste Tid. Naar vi træder den i vor ældre, botaniske Litteratur er Grunden den, at Planten voksede i Syd-Holsten, sædigt i Elben og dens Bifloder som en Tid lang regnedes for Artens Nordgræse. Sydpaa var den udbredt over hele Nordtyskland dog intetsteds sædigt almindelig.

Da Hertugdømmerne gik tabt, skulde L. dermed være slettet af den danske Flora, men omtrent samtidigt fandt man den i det egentlige Danmark; e. 1863 i Fæstningsgravene ved Kronborg, senere flere Steder i sjællandske Aaer, desuden i Odense Aa og i de allersidste Aar i Vor Aa i Nordjylland. Overalt siges den at være indplantet, ikke virkelig vildtvoksende, I Modsætning til Hornnldden lader saaledes L. til at fæle sig meget vel til Mode i Nutidens Danmark, og i Sverig, i hvis Strømme den ligeledes er plantet, er det samme Tilfæle. Den rykker stadigt længer nordpaa og agter vistnok paany at erobre sig en blivende Plads indenfor den skandinaviske Flora.

I nyere, botaniske Bløger opføres L. med det danske Navn,

Stblad, der som vi har hørt er et af Aakandens gamle Navne. Som Navn paa Limnanthemum er det misvisende alene af den Grund, at det kan lede til den Tro, at Rigsvaabnets "Stblade"--eller "Hjæter"--i Virkeligheden er denne Arts Blade, hvad aldeles ikke kan være Tilfældet. Man ser ogsaa Planten opført som _Aakande-Stblad_, men et saa kunstigt Ord vinder aldrig Indgang i daglig Tale. I Sverig, hvor L. jo ogsaa er ny, har Botanikerne lignende Navne-Vanskeligheder, et af de foreslaaede Navne er her det poetiske _Stguld_.

Saameget rigere er L. paa videnskabelige Navne. Foruden de ny tillige _Nymphoides peltatum_, Villarsia nymphoides_ og endnu flere som for næsten alles Vedkommende omfatter et _nymphoides_, der henpeger paa Ligheden med Aakanderne.

I Havernes Vandpartier vil den, hvad man saa foretrækker at sige, altid gøre sig gældende. Hvem som ikke forud kender "Stgullet" vil hvert Aar kunne finde det blomstrende i Juli og August i et af Vandbassinerne i Botanisk Have i Kjøbenhavn.

Der kunde fremdrages endnu flere Vandplanter af første Grad, hvormed vi forstaar Arter, som enten gennem hele deres Tilværelse holder sig skjulte nede under Vandet eller kun lader sig tilsyne med Bladene flydende paa Vandspejlet samt en Tid ogsaa med Blomsterne ragende op. Det her nævnte lille Udvalg omfatter dog de mest iøjnefaldende af vore indenlandske "agte" Vandplanter.

I ethvert nogenlunde rummeligt Ferskvand findes en Række forskellige Plantesamlinger, der skifter i regelbunden Følge efterhaanden som man nærmer sig Bredden. Længst ud gaar Aakanderne, dog sjældent paa dybere Vand end ca. 2-2,5 m, paa lavere Vand breder Vandranunklerne, Frøbid og andre sig tit over sammenhængende, store Flader. _Andemad_ ikke at forglemme. Overfor dette Vandkrud kan enhver Vandgartner, hvis man tør bruge dette Udtryk, som Slagsang kunne istemme Hostrups kendte Vise "Andemad, væ, den Fordring bævi frem". Og i Hartkorn med Andemaden slaar han Grøde og Vandpest, foruden andet der lægger sig kvædende som et Kistelaag over Vandet og helt kan standse Strømmen.

Paa Græsen mellem Land og Vand breder der sig almindelig en Bræmme af Siv og Rør isprængt en broget Blanding af alskens Urter, hvorimellem mange af vore hjæsteste, stateligste og skønneste blomstrende Planter, delvis de samme der smykker Moserne, hvis Plantevækst atter danner Overgangen til Engfloraen.

[Illustration: Aakander, Havevarieteter i Sten i D. T. Poulsens Planteskole ved Kvistgaard]

Disse Planter hverken svømmer eller flyder, men hæver deres Blomster og Lov højt til Vejrs. Deres lavere Dele staar derimod i aabent Vand og handler stik imod den gamle Sundhedsregel at holde

Fladderne tørre og varme.

Her pranger de store Skæmplanter _Vand Kvan, Billebo_ og _Mæke_, jænsides _Hjortetrøst_ og _Kattehale_ med lillarlde Blomsterstande. Her gror vor vilde, gule _Iris_, hvis Skønhed ikke er ringere end dens fremmede, mangefarvede Slægtningses, og vi tjner de smukke, mørkegule _Fredl's_-Blomster. Om Foraaret skinner alt vidt og bredt gult af blomstrende _Kabelejer_, og hen paa Sommeren farves store Strøninger hvide af _Mjldurternes_ Skarer. Imellem de Store titter _Forglemmigejerne_ frem med blide, blaa Øjne, de rosa _Dueurter_ og forskellige _Ranunkler_ i gængs Tale kaldte Smørblomster.

Indenfor St- og Aabreddernes Planteverden mærker vi os til Slutning endnu to, som ikke hører til de ringeste, _Brudelys_ og _Pilblad_. Begge af samme Familie: Blomstersivene og begge sædeles statelige, af en egen Skønhed, som langtfra er pralende men ganske stilfærdig.

Deres Navne er saa træfende, at ingen kunde tænkes bedre. Den ene er opkaldt efter sine Blomster, den anden efter Bladene. Brudelys, hvis Stængel virkelig er saa rank som et Lys, afslutter hverst med en mangestraalet Skæm, en Kandelaber, hvis enkelte Blus er rosarlde eller nu og da ligesom solblegede, næsten snehvide Blomster. Den svarer fuldtud til sit smukke Navn, der mærkeligt nok kun synes kendt i det danske Sprog og endda er af nyere Oprindelse.

Idre Botanikere som _Kylling_ kalder den "Siv med rødagtige Blomster", hvilket mere er en højst ufuldkommen Beskrivelse end et Navn, senere blev _Aasir_ (lig Aapryd) foreslaaet, vist af Botanikeren _Viborg_. Paa Bornholm gik den under Navnet "Brudelys", og dette Navn blev heldigvis gangbart i almindeligt Rigsmaal, og nu kendes Planten herhjemme ikke under noget andet. Brudelys er ret almindelig, men optræder dog sjeldnere i større Mængder samme Sted.

Pilblad har i Modsætning til Brudelys et Navn som vist i alle Sprog er ensbetydende og fremhæver Bladets mærkelige Pil- eller Spydform. Man har allevegne set bort fra de dog i sig selv smukke, blegrøde Blomster. Allerstærkest hædes den fælles Grundtanke i vor egen, eneste indenlandske Pilblads latinske Navn _Sagittaria sagittifolia_, et kraftigt malende Dobbeltnavn i Stil med et Bjørnstjerne Bjørnson. De mange fremmede, isæamerikanske Arter varierer Bladformen indenfor samme Hovedform paa en interessant og fornøjelig Maade.

Pilblad maa plantes paa ret lavt Vand, ellers udsætter man sig for en ubehagelig Overraskelse, idet Planten kan optræde som Forsvindingskunstner og helt blive borte under Vandet. Dette svarer til, hvad ikke sjælden finder Sted ude i Naturen paa dybere Vand eller i stærkt rindende Strøm, hvori Pilblad omdannes til lange, slappe Græs- eller Sivblade, der holder sig

rent undersliske. Man ser intetsomhelst til Blade over Vandet og ligesaa lidt til Blomster. Hermed mister Sagittaria selvfflgelig al dekorativ Værd som Prydplante og maa i denne Skikkelse nærmest regnes for Vandukrud.

Pilblad er kun truffen enkelte Steder paa Sjælland, mangler helt paa næsten alle tvrige Øer, men bliver ret almindelig i de vestjydske Aaer, hvor ogsaa Brudelys er mere talrig end andetsteds.

Denne Skildring af danske Vandplanter meddeler kun spredte og ret tilfældige Træk, men kan dog vel give en Forestilling om, at vi paa dette Omraade vel er et lille, men ingenlunde noget fattigt Land.

II. STENHØSPLANTER

Saafernt "Stenhøjsplanter" tages i Ordets snævrere Forstand af Alpeplanter eller Højfjeldsarter, er det indlysende, at Danmarks vildtvoksende Flora maa give blank op paa dette Felt. I et Land, hvor Bjærg kun er Bakke, kan der højst regnet blive Tale om Klippeplanter, som i denne Egenskab endda udelukkende er knyttede til den ene Ø Bornholm, hvis Granitvægges Plantevæst huser adskillige Arter, som er sjældne eller endog helt mangler i vore andre Landsdele.

Det blir dog indskydes, at denne Fattigdom paa Alpeplanter ikke gælder for Islands, Færøernes og Grønlands Vedkommende. Deroppe vokser en Vrimmel af Arter, som næsten alle genfindes paa de norske og svenske Fjælde, men savnes i det danske og tvrige europæiske Lavland.

Mange af de Planterarter, som udgør den faste Stok paa Havernes Stenhøje, og der vil træffes i enhver Samling, har ganske vist ogsaa Medlemmer indenfor det egentlige Danmarks Græsser. Slægter som Alyssum, Arabis, Arenaria, Campanula, Draba, Erica, Gentiana, Primula, Silene og flere endnu. Men de dyrkede Arter er overvejende indførte fra fremmede, bjærgrige Lande, medens de indenlandske Arter i de samme Slægter maa opstige i Moser, paa Marker og Enge, i Skove og paa Heder, kort sagt alle andre Steder end paa Stene og Klipper.

I den danske Flora kan vi da kun vente at finde et Mindstemaal af Planter, hvis Navne hentyder til stenede Voksesteder. Det indførte Naaletræ Bjærgfyrren, Hedens Skovtræsvarer herhjemme aldeles ikke til sit Navn, og vi træffer i det Hele kun to Slægter, hvis blotte Navne udtaler, at de rettelig tilhører Bjærglandene. Det er _Stenbræ_ og _Stenurt_.

Af disse to maa endda Stenbræ --_Saxifraga_--gaa ud som dansk

Stenhjlsplante forsaavidt dens tre, indenlandske Arter fornøtter deres Navn. En vokser paa Enge, en anden i Moser, den tredje paa sandede Marker. Vor almindeligste Art Kornet Stenbræ er en smuk Engplante, som lejlighedsvis og gæne med fyldte Blomster finder Plads paa Havernes kunstige Klipper, hvor den dog ikke er egnet til at v~~ake~~ stlrre Opsigt. I Norge findes derimod c. 15 forskellige Saxifraga-Arter, og i Grnland gaar flere Medlemmer af denne store Sl~~gt~~ saa hjt mod Nord, som der overhovedet tr~~des~~es Blomsterplanter.

Stenurt, Sedum, forholder sig helt anderledes og kan med Rette fremdrages som den mest udpr~~agede~~ danske Stenhjlsplante-Sl~~gt~~. Mindst af Pr~~aget~~ har Sedum maximum, Sankt Hansurten, oftest at finde i solaabne Krat, paa Bakkeskr~~æter~~, langs Strandbredder eller nu og da venligt vinkende ned fra gamle, mosgroede Straatage. Ved at optr~~æde~~ i us~~ævanlig~~ M~~æ~~gde og Frodighed paa de bornholmske Granitklipper giver dog Sankt-Hansurten tydeligt til Kende, at ogsaa den er af Stenurternes Sl~~gt~~, selv om den forstaar at tilpasse sig Lavlandets Natur.

Danske Flora'er, som Raunkj~~æ~~rs og Rostrup's ~~næ~~ner en hel, lille R~~æ~~ke andre Sedum-Arter, men ved næmere Eftersyn opdager vi, at de næsten alle opgives som "forvildede". Hverken album, mite, rupestre, stellatum_ og flere endnu regner Botanikerne for virkeligt vildvoksende, deres rette Hjem er andetsteds, ikvrigt ikke langt borte, de vokser saavel i Sverig-Norge som sydpaa i de mellemeurop~~iske~~ Bj~~æ~~ge.

Disse "forvildede" Stenurter blr dog ingenlunde sæes i Klasse med almindeligt, mere eller mindre ondartet Ukrud, der meget mod vor Vilje breder sig i Haver og paa Marker. Det er nydelige Smaapl~~anter~~, hvis saftfulde Gr~~nt~~ og fine, gule, hvide eller rosa fremstraalede Stj~~æ~~neblomster liver op imellem de døde Sten, og i Stedet for det mere flove "Stenurt" havde de fortjent at bevare deres gamle, danske Navn "Stenpryd".

Vi selv--Plantevenner og Blomsterkendere--har udbredt de fremmede Stenurter, i det, som Rostrup skriver, "Folk har moret sig med at udsaa Fr~~ø~~ af disse Planter", flere af dem bredte sig ved Selvsaa~~ning~~ "af sig selv", som det hedder og slog, bogstaveligt, Rod i den danske Flora. Om dem alle g~~æ~~der, hvad Rafn's Flora fra Aar 1800 vedf~~ij~~ede om Hvid Stenurt, at "den er smuk nok til at fortjene en Plads i Haven".

Denne Hvid Stenurt, Sedum album, er meget almindelig langs Strandvejen mellem Kbenhavn og Helsing~~ør~~, den er her dog neppe ~~ældre~~ end c. 1850, hvorimod den allerede 1822 er opnoteret fra et Stendige ved Frederiksdal næFuresten. Endnu tidligere er den bleven set paa Fyn, hvor Rafn har den fra et Stendige t~~æ~~ved Herregaarden Ulriksholm, som altsaa er dens ~~ældre~~ste, paaviselige Findested her i Landet, ikvrigt er det usikkert, om Sedum album som dansk kun er "forvildet"; enkelte Botanikere mener, at den paa Bornholms Klipper, hvor den findes i M~~æ~~gde, maa regnes for

ligesaa oprindelig vildvoksende som Graniterræets tvrige Planteverden. Paa dette Sted har Menneskehaand knapt udsaaet den.

Aldeles utvivlsom af dansk Indfødsret er *Bidende Stenurt*, *Beduin acre*. Ogsaa den foretrækker Stendiger og Klipper, men selv om hvert Stengæde forsvandt, vilde *"Bladells"*, som den kaldes i ældre dansk, ikke være aftaget videre i Antal. Den føler sig som hjemme paa sandede Marker og Bakker, og E. Warming nævner den som en af de 20 Blomsterplanter, der udgør de vestjydske Havklitters første, fattige Flora. Aaret rundt ses dens Skudender stikke opad Sandet næsten som smaa, mærkede Hoveder, og hen paa Sommeren er dens blomstrende, guldskindende Tuer meget iøjnefaldende i det hvide Sand.

Ligesom sine Frøder holder *Bidende Stenurt* sig langtfra altid Salmistens Paabud om at søge de nedrige Steder efterrettelig, den stræber tværtimod efter at naa op i Højheden, selv om den der kun kommer til at ligge paa Straa. Hvor den fæster Rod paa Straatagene, kan Sankt Hansurten slaa Filge, og lejlighedsvis træffe de ogsaa et tredje Medlem af just ikke samme Slægt, *Sedum*, men dog tilhørende en fæstes Familie, *de Tyk-bladede* paa Latin kaldet *Crassulaceae*. Denne Nummer tre råber alene ved Navnet *Tagløg* sit vanlige Voksested.

Slægten *Tagløg* eller *Husløg*, *Sempervivum*, opføres i Kataloger over Stenhjæspalter med 30 eller endnu flere, forskellige Arter, hvoraf de fleste udenfor Blomstringstiden ligner hverandre skuffende. Hovedparten stammer fra Europas og Asiens Bjæge og er saa at sige af Naturen bestemte til Plantning paa Havernes kunstige Klipper. Middelhavslandenets Flora tæller adskillige *Sempervivum*-Arter, hvoraf enkelte ligner den store Napoleon i at have overskredet Alperne, ganske vist ad den modsatte Vej, fra Syd mod Nord. Men kun en eneste er naaet helt op til Danmark, ja lægere endda, lige til Norge, og da den heroppe er uden nærliggende Slægtninge, kaldes Arten, *Sempervivum tectorum*, ligefremt *Tagløg*, uden noget Tillæg.

Med denne Plantes Indvandring hos os har det sin egen Sammenhæng, der ikke er uden historisk Interesse.

I sin Hjemstavn, Sydeuropas Alper, er *tectorum* i Lighed med andre *Tagløg*-Arter en udpræget Klippeplante. Langt tilbage i Oldtiden var den kendt af Hvermand, og man brugte de tykke, saftige Bladrosetter, der overskaarne ligesom Saftplanters Blade i det Hele var et udmærket Husraad, et klædende, lægende Middel mod Brandsaar, Bylder ja selv mod Ligtorne. For at have *Semperviven*, den stedselevende, som Plantekendere kaldte den, næved Haanden, indplantedes den i Urtepotter eller plantedes frit ud paa Tagene, som den Gang neppe var straatætte, men snarere græstbevoksede.

[Illustration: Stenhjæspalter at store Klippesten rigeligt

beplantet med forholdsvis faa Arter.]

Folketroen drager imidlertid Slutninger paa sin egen Maade og gik ud fra, at denne gode Urt, der saa fortrinligt slukte Branden, der rasede i vort eget Kl'd, ogsaa var skikket til at værne mod Ilden fraoven, mod Himlens Lyn. Derfor satte man Huslget til at værne Lynafleder paa Menneskers Boliger og Kvægets Stalde, og af samme Grund indviedes Planten til den gamle Tordengud, Romernes Jupiter, hvilket fik sit ydre Udtryk i det folkelige Navn _Barba Jovis_, Jupiters Skæg, som de ældste Oldtidsforfattere kalder den.

Troen paa Taglgets undergørende Kraft bredte sig stadigt længer mod Nord, og fjernt fra dens Hjem plantede man Sempervivum paa Tagene.

Med al sin Agtelse for Oldtidens nedarvede Visdom levede Middelalderen videre paa den klassiske Tro paa Taglget som Lynamulet, hvad der var saa meget mere rørende, som selve Himlen utvivlsomt ofte har givet sig til Kende, at den ingenlunde var ligesaa stærk i Troen, men uadliddigt kunde lade sine Lynstraaler splintre de skrøbelige Tage, selv om de var nok saa fyldte med Jupiters Skæg. Dette Navn bevaredes i Munkelatinen, men ulæste Germaner ombyttede den romerske Tordenguds Navn med et mere hjemligt og kaldte Planten Donars Bart, Tors Skæg, der senere i gængs Tale forvanskedes til Donnerbart eller Donnerkraut.

Et mærkeligt Vidnesbyrd om Tordenurtens store Ry er bevaret i de saakaldte Kapitularier, Forordninger, som Kejser Karl den store c. 812 lod affatte vedrørende Driften af Krongodserne. Heri findes en Liste over de Kikken- og Krydderurter samt Frugttrær, som Kejseren inskede skulde dyrkes. Sidst af Urtehavens ialt 72 Arter nævnes Barba Jovis, i Oversættelse lyder Stedet saaledes: "Gartneren skal have Taglget paa sit Hus."

Den første danske Plantebog, _Simon Paullis Flora danica_, udgivet 1648, skriver følgende om Huslget eller Sankt Hans-Liget, som tectorum her kaldes: "Denne Urt voxer her i disse Lande saare mangfoldigen paa Landsbyen. Thi den tidt ikke alleniste groer nedre paa Taget, men endda hverst paa Ryg-Aasen" 40 Aar senere meddeler _Kyllings Viridarium Danium_, den første Fortegnelse over alle den Gang kendte danske Blomsterplanter kort men godt, om Taglgets Forekomst: "Paa Tagene mange Steder".

Dette passer nu ikke længer saa ganske. Taglget er ved at blive en Sjældenhed og maa siges at falde som Offer for flere sammenstødende Omstændigheder. Ingen har mere Tiltro til det som Lynafleder og Brandskader læges paa anden Vis end ved Saftblade, ligesom Straatagene lader vel tarvelige selv til Husmandshjemmene og derfor langt fra er saa raadende som i vore Bedsteforsæters Tid. Tilpasse sig mere nutidssvarende Taganlæg kan Huslget ikke, og saaledes staar den for saa udbredte Plante

i Fare for at blive husvild. Ligesom sin gamle Nabo Storken hrer den til det Danmark, som forsvinder.

Priset ~~væ~~ da Havernes Stenhjæ og kunstige Klipper, hvor Stenurter og Huslig kan dyrkes fra Slægt til Slægt. Selv en mindre Samling Stenhjæplanter indeholder ~~gæ~~ en eller flere Sempervivum-Arter. Har man frit Valg, blr man sikkert foretræke tectorum fremfor nogen anden. Som et mangehundredaarig Medlem af Danmarks Planteverden fortjener den alene i Kraft af sin minderige Fortid at sættes hverst paa Listen.

Straatagenes Forsvinden er til at ~~bæ~~, men at ogsaa vore Stengæder er i stærk Aftagen, maa ~~æ~~gre den vildvoksende Floras Venner. De hegnede i fordums Dage næsten hver Marklod, hvert Krat og mange Haver, men regnes i vor Tid næst for Øselhed. Hvormange samfundsnyttige Skæver kan saadan et Dige af lutter store Kampesten ikke give Stof til! Man river Stengæderne ned, og hvad plejer der at komme i Stedet? Hædligt, onskabsfuldt, næsten modbydeligt Pigtraadshegn.

Faa Steder er eller var Botanikerne ~~kæ~~re end Stendiger. Der er fredhellige Arnesteder, hvor mange forskellige Arter kappes om Pladsen, og man næsten altid finder Planter, som ellers ikke vokser i Omegnen. Her er Sjælehederne ~~væ~~rede mod Leens, Plovens eller Spadens ~~Ø~~delæggelsesværk. Jordens tiltagende Opdyrkning griber jo overalt forstyrrende ind i Landets oprindelige Plante- og Dyreverden.

Navnlig paa Stensamlinger om Haver træffes den frodigt voksende Linaria Cymbalaria, paa Dansk kaldet med et skrakkeligt Navn Haandlappet Torskemund, ikke helt sjædent. Ogsaa den hrer til de "forvildede" og er endda kommen ret sent her til Landet. Hornemans "Plantelæse" fra c. 1820 nævner den som tilsyneladende vildvoksende kun fra et enkelt Sted i det davæende Danmark, Muren om Gottorp Slotspark. Rostrup forbigaar den helt i sin Flora's første Udgave 1860, i de senere omtales Cymbalaria som forvildet hist og her, og den er aabenbart, modsat Tagliljet, i Tiltagende herhjemme. Italien nævnes som dens egentlige Hjem, og Romafarere kender den fra den evige Stads Ruiner, som den klæder med sin ~~tæ~~te, grønne Kappe. Paa Stenhjæ, hvor Cymbalarien skal vokse ~~jæ~~sides andre, breder den sig oftest alt for voldsomt, kryber vidt og bredt til alle Sider og er ikke til at blive af med, selv om man gerne vilde. Hvor den har Plads nok til Raadighed gr den god Fyldest, er udmærket til Stengrotter og Mure, hvorimod den blr fraraades paa egentlige Stenhjæ. Som smuk Ampelplante er Linaria Cymbalaria velkendt under Navn af "Huslig Lykke".

Udenfor Blomsterplanternes Række maa Flertallet af danske Bregner fremhæves som Stenhjæplanter i dobbelt Betydning. De træffes i fri Natur ofte paa Stendiger og Klipper og egner sig som dyrkede fortrinligt til at plantes paa tilsvarende Steder.

Engelsld, Polypodium vulgare, er vor almindeligste Stengæle-Bregne, men dog langt mindre bunden til Sten og Klipper end manganen anden Bregne, hvoraf de smaa, henrivende _Radeltv-Arter_, Slægten _Asplenium_, hører til de Planter, som allermost er ramte af Menneskenes skaanselltse Fremfæd mod deres foretrukne Voksepladser. Vore fire Radeltvbregner er alle sjældne og bliver det stadig mere. _Nordisk Radeltv_, som endnu for 30-40 Aar siden stod opfrt fra ikke faa Steder rundt om i Landet, hovedsagelig paa Stengæder, har disses Aftagen næsten bragt til fuldstædig Forsvinden. Kun Bornholms Granitklipper skylder vi, at saavel Radeltv-Arterne som andre stenelskende Planter endnu synes at have en lang Fremtid for sig som Medlemmer af den danske Flora, og i sædeles Grad er vor Klippe et Paradis for alle danske Bregner.

Selvfølgelig kunde der endnu fremdrages en lang Række vildvoksende Planter, som der var Grund til at skæke Plads paa Havestenhjlen. Da de i den fri Natur ikke sædigt stiger stenede Voksesteder, foreligger næppe Grund til at skæke dem Omtale som danske Stenhjlsplanter. Vi maa indrømme i den Forstand Overskriftens Ordlyd er taget, falder Udbyttet temmeligt magert. Som vort Land nu en Gang er indrettet, kunde det ikke blive anderledes. Og helt uden Interesse er Beretningen om vore hjemlige beskedne Alpeplanter dog forhaabentlig ikke.

[Illustration: Lille nordamerikansk Vandhave med stor Plantesamling. Cementkanten burde skjuls; men Ejeren vil nldig undvæe den under sit Arbejde i Bassinet.]

[Illustration: Fig. 53. Iris Kæmpferi eller læigata i Knuthenborg Park.]

UDVALG AF VAND- OG MOSEPLANTER

(Ved _Axel Lange_).

Nedenstaaende Udvalg er foretaget under Hensyntagen til, hvad en dansk Amatør kunde tages at komme til at beskæftige sig med. Medens der saaledes er nænt et forholdsvis stort Antal Arter, er Tallet paa Have-Varieteter forsædigt bragt ned, idet saadanne let kan findes i Handelsgartner-Kataloger.

Acorus calamus, "Kalmus", er en meterhøj Plante med en Mægede ubetydelige Blomster i en lang, tæKolbe. Bladene brede, græslignende. Rodstokken er meget aromatisk. Der findes en brogetbladet Varietet. Mosehuller og Sfbredder paa lavt Vand.

A. gramineus fra Japan og dens Varietet _fol. var._ med brogede Blade, er lave, tueformede Planter med grønlignende Blade. De kan anvendes som Indfatning om Mosebede.

Aira caputosa, "Mose-Bunke", 1 m høj. Et her i Landet almindelig udbredt Græs, som vokser i tåle Tuer. I dyrket Tilstand bliver Tuerne meget store og fyldige. Smaa-Aksene i den rigtforvorenede Stand er violetrune. En Varietet med blege eller gyldne Smaa-Aks: _pallida_ er overordentlig smuk og maa anbefales i meget høj Grad. Mosebed.

Alisma plantago, "Skeblad". Indtil meterhøj Plante med ret store, æghjæleformede Blade og smaa hvide Blomster i en stor Top. Mosehuller eller Søj paa lavt Vand.

Allium senescens. Europa. 35 cm høj. Bladene er lange, linieformede; Blomsterskaffet noget sammentrykt med en tæSkæm af matilla Blomster. Mosebed. Juni.

Apogoneton distachyum fra S. Afrika, kan om Sommeren dyrkes ude i smaa, lune Vandhuller, men maa om Vinteren holdes i Koldhus. Bladene har lang Stilk og flydende Plade. Blomsterne hvide, af stærk, ejendommelig Duft, samlede i en mørkelig tokliffet Blomsterstand.

Astilbe. Denne Slægt, som slutter sig næst til _Spiræ_, rummer en Mængde prægtige Arter og Hybrider. Bladene er ganske flere Gange fjersnitdelte. Blomsterne er smaa, men meget talrige, samlede i store Stande. De formeres let ved Deling. Egner sig særlig til Plantning paa Mosebede, ved Vandløb eller omkring Springvandsbassiner. Halvskygge.

Af Arter kan nævnes: _A. Davidi_. 1,5 m. Bladafsnittene æghjæleformede, grovt savtaktede. Blomsterne lyskarmin i en meget langstrakt, smal topformet Stand. August. _A. grandis_. 1 m. Bladafsnittene æghjæleformede, skarpt savtaktede. Blomsterne gullighvide i langstrakt Top. August. _A. japonica_ (Hoteja japonica). Bladafsnittene elliptisk-lancetformede, blanke. Blomsterne hvide i pyramideformet Top. Juni. _A. rivularis_. Himalaya. 1-1,5 m. Bladafsnittene store, æghjæleformet-elliptiske. Blomsterne gullighvide. Juni.

Af smukke Hybrider kan anføres: _A. Arendsii_, "Kriemhilde", "Lachskönigin", Rubella, "Queen Alexandra", "Gerbe de neige". Iøvrigt henvises til rige Udvalg i Handelsgartnerkatalogerne.

Avena elatior, "Draphavre". Af dette almindelige, vildtvoksende Græs findes en smuk hvidbroget Varietet, som er lavere og tålere af Vækst end Hovedarten. Formeres let ved Deling og egner sig til Indfatning omkring Mosebede.

Batrachium aquatile, fluitans_ og _circinata_ o. a. Arter.

Vandplanter med Undervandsblade, der er mangedelte med traadformede eller børsteformede Afsnit, de to flørstnænte Arter har ofte tillige Flydeblade. Blomsterne hvide. Planter i Smaaster eller Vandhuller og breder sig let, saa at de i Blomstringstiden kan danne ligesom et helt hvidt Tæppe over Vandfladen.

[Illustration: Fig. 54. *Butomus umbellatus*. (Disse og følgende 6 Billeder efter "Nordens Flora").]

[Illustration: Fig. 55. *Calla palustris*.]

Butomus umbellatus, "Brudelys". En af vore smukkeste, hjemlige Planter. Dens Blade er lange, linieformede. Blomsterskaffet, som bliver meterhøjt, bærer en Skæm af langstilkede, lysrøde Blomster. Planter paa lavt Vand i Sten mellem Dunhammere og andre vilde Planter eller i smaa Vandhuller i Mosebedet. Juni-Juli.

Calla palustris, "Kæmisse". Bladene friskgrønne, blanke, hjæteformede; Blomsterne samlede i Kolbe med et stort Hylsterblad, som udvendig er grønt og indvendig hvidt; efter Blomsterne udvikles Bærene, der tilsidst bliver røde. Trives bedst i Halvskygge paa dyndet Bund og lavt Vand; i Sol bliver Bladene mindre og blegere grønne. Ca. 1/4 m høj. Juni-Juli.

Caltha alpina er næppe mere end en Varietet af *C. palustris*; den er større end denne.

C. leptosepala fra Nord Amerika er ca. 30 cm høj. Bladene æg-ovale med hjæteformet Basis, Blomsterne med 7-10 gullighvide Bægerblade. Planter i fugtigt Mosebed.

C. palustris, "Eng-Kabeleje". Denne almindelige Plante fra vore Enge har hjæteformet-nyreformede, blanke, mørkegrønne Blade og æg-gule Blomster. Fortrinlig til Plantning langs Vandløb gennem Mosebedet. Det er en Plante, der varierer betydeligt m. H. t. Bladenes Størrelse, Form og Blankhed, saavel som i Blomsternes Størrelse og Rigdom, ogsaa af de fyldblomstrede: *fl. pl.*, som blomstrer lægere end de enkelte, findes flere Typer.

Cardamine pratensis, "Engkarse" med blegt lillarosa Blomster og navnlig dens Varietet. *fl. pl.* med større og stærkt fyldte Blomster er en god lille Plante til Mosebed.

Carex, "Star". Mange af de danske Arter er meget dekorative og kan anvendes til Indplantning i Mosebede eller ved Støbredder. De her anførte er blandt de bedste.

Carex acutiformis og dens Varietet *fol. var.* med hvidstribede Blade plantes ved Støbred eller paa lavt Vand.

C. pseudocyperus. Smuk, gulgrøn Art med hængende Aks. Vokser gerne i Thrvegrave lige over Vandspejlet, plantes derfor bedst

paa Randen af Mosehuller.

C. riparia. 1 m høj. Aksene tykke, brune og blanke. Af denne Art findes en brogetblandet Varietet: _fol. var_. Planter i Mosehuller paa lavt Vand.

Af Star-Arter fra fremmede Lande kan nævnes:

C. Buchanani. Ny Zeland. Bladene er smalle, næsten traadformede, tære i Spidsen, og gennem hele deres Længde ikvrigt af en ejendommelig brun Farve, saa at Planten ser ud, som om den var visnen. Synes fuldstændig haardt for her i Landet. Mosebed, baade paa fugtig og temmelig tør Bund.

C. comans. Ny Zeland. Bladene er traadformede, fine, samlede i tære Tuer. Om dens Haardtfor her i Landet kan intet bestemt siges endnu, af og til gaar den ud om Vinteren, medens den til andre Tider synes at kunne modstaa en Del Kulde; maaske er det overdreven Fugtighed om Vinteren, som den ikke taaler.

C. Grayi. Nord Amerika. Ca. 1 m høj, ejendommelig Art. Aksene er kugleformede med spidst, kegleformede, oppustede Frugthylstre. Stribed eller Mosebed.

C. muskingumensis. Nord Amerika. Vokser i tære Tuer. Skuddene c. 80 cm høje med mange Blade. De grønne Smaa-Aks er samlede i en aksformet Stand i Skuddets Spids. Stribed eller Mosebed.

[Illustration: Fig. 56. *Caltha palustris*.]

[Illustration: Fig. 57. *Hottonia palustris*.]

Chamaerium angustifolium, "Gederams". En smuk, meterhøj Plante med lange underjordiske Udløbere og store, karminrøde Blomster i en lang Klasse. Planter paa den tørre Del af Mosebedet.

Chrysosplenium alternifolium og _oppositifolium_, "Milturt". To lave Planter med lysgrønt og gulgrønt Løv og ubetydelige Blomster. Dyrkes paa beskyttede, fugtige Steder.

Comarum palustre, "Kragefod". Skuddene lange, nedliggende eller opstigende med uligefinnede Blade, der er blaagrønne paa Undersiden. Blomsterne brunrøde. Planter i den fugtigste Del af Mosebedet.

Cornus canadensis fra Nord Amerika og _Cornus suecica_, "Hjnsbæ" fra Europa (ogsaa Danmark) er to lave Planter, som har smaa sortrøde Blomster, der er omgivne af fire store, kronbladlignende, hvide Svøbblade, hvilke træder i Kronens Sted som Vejleder for Insekterne. Efter Blomstringen følger ret store røde "Bæ". Planter i Halvskygge, _suecica_ paa vaad, _canadensis_ paa noget tørrere Mosejord.

Drosera, "Soldug". Denne artrige Slægt har 3 Repræsentanter her i Landet: _intermedia, longifolia_ og _rotundifolia_, og andre er næppe haardføre her. De er af Interesse paa Grund af deres Evne til at fange Insekter, og de er smukke Planter ved deres elegante Kirtelhaarsbeklædning: talrige røde Haar, hvert med en stor klarig Draabe i Spidsen; men da de dels er vanskelige at faa dyrket til Fuldkommenhed og dels paa Grund af deres Lidenhed ikke let kan gøres sig gældende mellem de andre kraftigere voksende Moseplanter, bør man snarere prøve deres Dyrkning paa fugtige Steder paa Stenhjæn.

Dryopteris cristatum. Bladene er enkelt fjersnitdelte med fligede Afsnit. Er en smuk lille Bregne, som ikke al Tid er lige villig til at trives.

D. thelypteris. En lille Bregne med findelt, lysgrønt Løv. Ved sine krybende Jordstængler breder den sig over store Flader. Formeres let ved Deling. Mosebed.

Elisma natans, "Sløryd". Bladene lancetformede, blanke, svømmende. Blomsterne hvide. Planter i Mosehuller.

Elodea canadensis, "Vandpest" eller _"Vandstopperen"_. Var oprindelig kun vildtvoksende i Nord Amerika, men har bredt sig over store Dele af Jordens tempererede Egne. Vokser i stillestaaende og rindende Vand. Bør aldrig indplantes i Vandsamlinger i Haver, da den breder sig meget stærkt og er vanskelig at udrydde igen.

Epipactis palustris. Hører til Orchidøfamilien. Blomsten er brunlig med hvid og rødstrøbet Læbe. 25 cm høj. Juni. Dyrkes i fugtig Mosejord.

Equisetum maximum, Elfenbens Padderokke. Sædlig smuk paa Grund af de høje Skud med lysgrøn eller næsten hvid Hovedstængel og talrige, friskgrønne Sidegrene. Planter i Mosebed eller langs Vandløb. Ved underjordiske Udløbere kan den brede sig vidt omkring, saa at der pludseligt skyder Skud op langt borte fra Moderplanten. Sol eller Halvskygge.

E. silvaticum. Langt svagere og lavere af Vækst. Sidegrenene fintgredede; en meget sirlig Art. Planter i Halvskygge eller Skygge paa halvfugtig Bund.

[Illustration: Fig. 58. Lysimachia vulgaris]

[Illustration: Fig. 59. Lythrum salicaria]

Eriophorum, "Kæuld". Disse Planter har en vis dekorativ Værdi ved den fine, hvide Frøuld, som udvikles efter Blomstringen. Arterne _angustifolia_ og _latifolia_ har Udløbere og breder sig derfor, medens Arten _vaginatum_, som har tueformet Vækst, er

mere stedbunden. Planter i den vaadeste Del af Mosebedet.

Eupatorium cannabinum med blegblå og *E. purpureum* fra Nord Amerika med karmoisinblå Blomster, egner sig til Plantning med andre Stauder som Brændeme om Sten. Den dobbeltblomstrede *E. cannabinum* har klarere rosenblå Blomster end Hovedarten.

Euphorbia palustris. Meterhøj Stauder med gulgrønne Blomster. Mosebed.

Geranium palustre, "KæStorkenæb". 60 cm høj Stauder med haanddelte Blade og lyskarmin Blomster 2 og 2 sammen. Juli. Halvskygge paa fugtig Bund. Formeres let ved Deling.

Glyceria aquatica, "Sildgræs". Højt og smukt Græs, som plantes mellem andre høje Stauder paa lavt Vand. Varieteten *fol. var.* med smukke hvidstribede Blade passer bedst til Mosebedet i dettes tørrere Del, den bliver let for grøn, hvis den staar fugtigt.

Gunnera manicata fra Brasilien og *G. scabra* fra Chile er grove, men meget dekorative Stauder. Bladene er haanddelte, saa store som Rhabarberblade, tornede. Blomsterne, som enkeltvis er meget smaa, er samlede i en stor Stand. Under gunstige Klimaer kan de plantes helt nede i Vandkanten eller paa flad Stribed, som af og til oversvømmes af Vand; her går man vel i at plante dem noget tørrere. For at trives fordrer de rigelig Næring og god Vinterdækning.

Helosciadium repens. Bladene fjersnitdelte. Blomsterne ubetydelige, hvide, i Skær. Paa Grund af sin krybende, tætte Vækst danner den sammenhængende, grønne Tæpper og er derfor meget anvendelig til Dækning af nøgne Pletter i Mosebedet.

Hottonia palustris. "Vandhøllike". 35cm høj. Livet meget findelt, for Størstedelen nedsækket i Vand. Blomsterne lysblå eller næsten hvide, eller ogsaa karminblå, i Kranse opad en rank Stængel. Juni. Trives bedst i Grave eller Grifter med dyndet Bund og med stillestaaende eller svagt rindende Vand. Meget dekorativ.

Imperata sacchariflora. Amurland. Meterhøj Græs med en stor, silkeblå hvid Blomsterstand. Formeres let ved Deling og breder sig snart. Planter i Mosebed eller omkring Vandbassiner.

Iris acoroides. Ligner den danske Sværlilie, men er betydelig højere--indtil 2 m--og har bleggule Blomster. Planter mellem Typha o.l. paa lavt Vand. Juli.

I. Kämpferi (eller *I. laevis*). Denne afviger ret betydeligt fra de almindelige Iris (*germanica*-Typen), idet Blomsten er meget fladere end hos disse. Der eksisterer en Mængde forskellige Sorter baade af japansk og europæisk Tiltrækning med prægtige Farver. Planter ved Stribed eller ved Vandkanten.

I. ochroleuca. Ca. 1,4 m. Blomsterne hvide med gul Tegning.
Juli.

I. pseudacorus, "Gul Sværdlilie". Ca. 1,2 m. Blomsterne gule.
Juli. Stbred.

I. sibirica. 1 m. Bladene smalle. Blomsterne blaa, en Varietet:
"Snow queen" har hvide Blomster. Juni.

[Illustration: Fig. 60. *Menyanthes trifoliata*]

[Illustration: Fig. 61. *Utricularia vulgaris*]

I. virginica. 80 cm. Blomsterne blaa. Juni.

Foruden disse Iris Arter kan flere andre anbefales til Plantning ved Vandsamlinger hvad enten dette er naturlige Stær eller kunstige, regelmæssige Vandbassiner. Blomsternes smukke Former og rene Farver, gør denne Slægt til en af de ypperste Vandhaveplanter.

Juncus glaucus. Danner c. 80 cm høje, tætte Tuer af blaagraa, traadformede Skud. Mosebed eller Stbred.

Limnanthemum nymphoides, "Stblad". Til Trods for at det er en smuk Plante--den har svømmende, næsten kredsrunde Blade og gule, frynsede Blomster--blir det fraraades at indplante denne Vandplante i Bassiner eller Stær, hvor man ønsker nogen fri Vandflade; overladt til sig selv vil den hurtig dække hele Vandpartiets Overflade med sine Blade, og den er næsten ikke til at udrydde, hvor den først har faaet Indpas.

Limnanthes alba og *L. Douglasii* fra Nord Amerika er to enaarige Planter, som egner sig til at saa paa nogle Pletter i Mosebedet. Den første har fjersnitdelte, blaagrønne Blade og hvide Blomster, den anden har fjersnitdelt, gulgrønt Løv med fligede Afsnit og hvide Blomster med gul Midte. Saas i April og blomstrer i Juli. Den sidste er den villigste.

Lychnis flos cuculi, "Trælekrone". Blomsterne lysrøde, frynsede. Juni. Varieteten *fl. pl.* med fyldte Kroner holder Blomsterne længere end Hovedarten.

Lysichiton kamschatcense. Hører til Arum-Familien og har et bleggult Hylsterblad. Hvorvidt den er haardfør her i Landet vides endnu ikke med Sikkerhed, da det kun er faa Aar siden, den er bragt hertil.

Lysimachia nummularia. Krybende Plante med smaa, næsten kredsrunde Blade og gule, enlige Blomster. Egner sig til Dækning af Griftekanten eller Bunden i Mosebede.

L. thyrsoflora, "Gulddusk". Planten opret 40--50 cm med smaa gule Blomster i ~~ta~~ Klaser. Planter paa lavt Vand i Mosehuller eller i svagt rindende Vand. Juli.

Mentha. Forskellige Mynte-Arter trives godt paa fugtig Bund og kan paa Grund af deres krydret-vellugtende Blade anbefales til Plantering paa Mosebed.

Menyanthes trifoliata, "Bukkeblad". Blomsterne blegrosa, frynsede, i Klase. Breder sig overordentlig let paa sumpet Bund.

_Mimulus Langsdorffii, "Abeblomst" fra Amerika. (Bedst kendt under Navn af _M. luteus_; dette er dog en anden Plante) 60 cm. Blomsterne gule. Planter ved Vandløb i Skygge eller Halvskygge. Breder sig let viden om ved Selvsaaing, men er let at holde indenfor rimelige Græser.

Myosotis palustris. Dette er den almindelig kendte "~~Eng-Forglemme~~je". Blomsterne lysblaa. Planter i og ved Vandløb, ogsaa udmærket anvendelig som Indfatning om Mosebede. Formeres let ved Deling. Juni Juli. Der findes talrige Varieteter, som udmærker sig ved kompakt Væst eller sædig Blomsterrigdom, ligeledes findes hvidblomstrede Varieteter.

Myriophyllum, "Tusindblad". Skønt disse Planter er meget sirlige, har de ~~ikke~~ nogen Betydning som Frilands-Vandplanter, De er nemlig Undervandsplanter, og det fine Løv gik sig vanskeligt gældende, undtagen hvis Vandet er meget klart og gennemsigtigt.

[Illustration: Fig. 62. Astilbe Arendsii.]

Nuphar advena. Nord Amerika. Ligner en Del vor danske Aakande, men Planten er noget grovere i alle Dele. Bladene hæver sig ~~gaa~~ noget op over Vandet.

N. japonicum. Japan. Bladene aflangt pilformet-hjæteformede. Blomsterne rødgule.

N. luteum, Aakande. Bladene mørkegrønne, nyreformede, blanke, svømmende. Blomsterne næsten kugleformede, ~~og~~ gule, stærkt duftende. Planter i Søer og i svagt rindende Vand.

N. pumilum. Mindre i alle Dele, men ligner ellers den almindelige Aakande. Egner sig godt til Plantering i cement-støbte Frilandsaquadrier.

Nymphaea alba, "Nikkerose". Bladene ligner Aakandens. Blomsterne store, hvide, bægerformede, meget smukke. Planter i Søer og svagt rindende Vand.

N. alba v. rosea fra Sverrig har rosenrøde Blomster.

Under Arts- eller Varietetsnavnene: *_biradiata, candida, odorata, tuberosa_* dyrkes Planter, som slutter sig meget nættil *_Nymphaea alba_*.

Ved kunstig Tiltrækning er der navnlig i den sidste halve Menneskealder tiltrukket prægtige Hybrider, hvis Tal næsten er *_legio_*, og som det i dette lille Væk vilde føre for vidt at skildre indgaaende. Flere af disse Hybrider er saa farveprægtige, at de fuldt ud kan sættes paa Højde med de tropiske *Nymphaea*-Arter. Af hvidblomstrede kan nævnes: *_Gladstoniana, lactea, Marliacea albida_*. Gule Blomster har *_Odorata sulphurea, Marliacea chromatella_*. Af rosa kan fremhæves: *_Colossea, Marliacea rosea_*, stærkere røde er: *_atropurpurea, Escarboucle, James Brydon_*. Iøvrigt henvises til Gartner-Kataloger.

Onoclea sensibilis. Denne smukke Bregne fra Nord Amerika har glatte, matgrønne, fjersnitdelte Blade med lappede Afsnit. Planter i Halvskygge eller Skygge. 40 cm.

Orchis, "Gløgeurt". De danske Arter *_O. incarnatus, latifolius_* og *_maculatus_* samt *_O. foliosus_* fra Madeira kan plantes paa Mosebed. Alle de anførte Arter har røde Blomster i Klase. De to første plantes paa vaad Vokseplads, de to sidst nævnte i den tørre Del af Mosebedet.

Orontium aquaticum. Nord Amerika. Blomsterne smaa, gule, samlede i en tæt Kolbe med hurtigt affaldende Hylsterblad. Bladpladen er elliptisk, mørkegrøn paa Oversiden, bleggrøn paa Undersiden, oftest svømmende paa Vandoverfladen. Planter i stillestaaende Vand med dyndet Bund.

Osmunda regalis, "Kongebregne". En meget smuk Bregne med dobbelt fjersnitdelt, glat Løv, den tvære Del af Bladet bestaar af en Mængde smaa-Aks af Sporehuse. Kan naa en meget smuk Udvikling paa fugtig Bund i Halvskygge og er en af Mosebedets mest dekorative Planter.

Peltandra virginica. Nord Amerika. Bladet er pilformet-spydformet, rent grønt. Planter paa lavt Vand i en lun Krog, og vil da maaske nok kunne udholde vor Vinter.

[Illustration: Fig. 63. *Iris sibirica* "Snow Queen".]

Petasites officinalis, "Pestilensurt", "Hestehov". Blomsterne smudsige røde, fremkommer allerede i April inden Bladene; disse er meget store, næsten kredsrunde, langstilkede. Planten trives ypperligt paa fugtig Bund og kan f. Eks. anvendes til at dække grimme Afløb.

P. japonicus. Blomsterne gulligrønne i det tidlige Foraar. Bladene store, friskgrønne. Anvendes paa lignende Maade som forrige.

P. spurius. Bladene triangulære, hvidflettede paa Undersiden.
Trives godt paa sandede Stæbredder.

Phragmites communis, "Tagrør". Et højt (c. 2 m) stateligt Græs med stor, silkeglinsende Top. Kan trives paa vaad Bund og helt ud paa dybt Vand. Navnlig fortrinligt til Bræmme omkring store Søer. En Varietet: *fol. aureis* har gulbrogede Blade og guldgule Stængler.

[Illustration: Fig. 64. *Nymphaea Marliacea chromatella*.]

Pinguicula vulgaris, "Vibefedt". 8 cm. Blomsterne violette paa en fin Stilk fra en Roset af klæbrig-flettede Blade.
Insektfangende. Bedst trives den paa fugtig Jord, saavel sandet som leret eller moseagtig, imellem andre Planter (Græs), som kan skæmme lidt for den uden dog paa nogen Maade at vokse op over den, saa at den kommer i Skygge. Juni.

Polygonum bistorta, "Slangeurt". Blomsterne blegrøde i et endestillet Aks. 1 m høj. Mosebed. Juli. Halvskygge.

Pontederia cordata. Nord Amerika. Bladene aflangt hjerteformede paa lange Stilke; Blomsterne blaa, i Klase. Kan af og til overvintre paa Friland, men for en Sikkerheds Skyld er det bedst at have nogle Eksemplarer i Hus om Vinteren. Maa plantes paa en lun Plads paa lavt Vand.

Potamogeton natans, *polygonifolius*, *praecox* og *rufescens*. De to første har Flydeblade, de to sidste kun Undervandsblade, men da disse er store og smukke, kan Arterne finde Anvendelse til Indplantning i Bassiner, hvor Vandet kan holde sig klart og gennemsigtigt.

Primula farinosa, "Engestjerne". Blomsterne rødlilla i Skæm. Bladene smalle, gulmelede. En meget skøn lille Plante, som, plantet i Masse eller spredt mellem andre lave Moseplanter, er af ypperlig Virkning. Maj.

P. luteola. Kaukasus. Ca. 20 cm høj med en rigtblomstret Skæm af gule fladkravede Blomster.

P. sikkimensis fra Himalaya, bliver 30 cm høj, efter Ablomstringen endnu højere. Blomsterne i Skæm, lysgule, nikkende, vellugtende. Bladene friskgrønne. Juni.

Ranunculus aconitifolius med mørkegrønt, haandelt Løv og talrige, hvide Blomster, har hjemme i Mellemeuropas fugtige Bjærgskove. Trives vel i Skygge eller Halvskygge paa fugtig, muldet Jord eller ved Vandløb. En Varietet med fyldte hvide Blomster, "*Silvknop*", er almindelig dyrket. Juni-Juli.

Ranunculus lingua er en meterhøj Plante med lange, lancetformede Blade og store, gule Blomster. Trives i og ved

Vand.

Rodgersia podophylla. 60 cm. Bladene hjulformede med 5 omvendt kileformede, spidslappede Afsnit. Blomsterne gullighvide, meget smaa i rigtblomstrende Stande. Juli.

R. tabularis. 1 m. Bladene næsten kredsrunde, 40 cm i Diameter. Blomsterne smaa, gullig-hvide i en stor, forgrenet, rigtblomstret Stand.

Begge disse Arter trives paa Mosebed paa en lun, ikke for vaad Vokseplads.

Sagittaria sagittifolia, "Pilblad". Bladene pilformede, Blomsterne hvide. Dybt Vand, stille eller rindende.

Saxifraga peltata. Nord Amerika. 1 m. Blomsterne lysrøde, talrige i en stor Stand, udvikles før Bladene. Maj. Bladene næsten kredsrunde paa lange Stilke. Mosebed eller Støbred.

Scirpus, "Kogleaks". *S. lacustris* og *S. Tabernamontani* er høje, bladløse Planter almindeligt kaldet "Siv". Planter i Stær paa lavt eller dybt Vand, den sidstnævnte trives endog i Brakvand.

S. Tabernamontani v. *zebrinus* har smukt hvid-(tværs)stribede Skud.

S. atrovirens fra Nord Amerika og *S. silvaticus* fra Europa, Danmark, med græsagtige Blade, egner sig til Mosebed. *S. maritimus* trives i Brakvand.

Senecio ligularia. 1 m. Bladene store, hjerteformede, takkede. De gule Kurve samlede i en langstrakt Klase. Juli.

[Illustration: Fig. 65. *Spiraea gigantea*]

S. tanguticus. 1 m. Bladene store, fjersnitdelte med fligede Afsnit. Blomsterne gule i smaa Kurve i rigtfor-grenet Stand. Juli.

S. Veitchianus. 1,3 m. Bladene meget store, hjerteformede, langstilkede. Blomsterne gule i store (6 cm i Diam.) Kurve, samlede i en stor fyldig Klase. August. Alle 3 Arter fortrinlige til Mosebed. Af andre Arter kan nævnes: *S. aquaticus*, *S. clivorum*, *S. Wilsonianus* (se Staudebogen).

Spiraea. Blomsterne er ganske meget smaa, men da de er samlede i Mængde i store Stande, bliver de dog af kraftig Virkning. Fortræffelige til Plantning paa Mosebed, ved Støbredder og ved Vandløb, *S. aruncus* ogsaa god som Solitærplante. Formeres ved Deling.

[Illustration: Fig. 66. *Trollius* "Goldquelle" (hverst).]

S. aruncus. Indtil 2 m høj. Blomsterstandene meget store, flådehvide. Hanplantens Blomsterstand klønnere, men af kortere Varighed end Hunplantens.

S. gigantea. 2 m. Bladene haandlappet-fligede. Blomsterne hvide.

S. lobata. Nord Amerika. Blomsterne røde.

S. palmata. Nord Amerika. Blomsterne røde; Bladene haandlappede.

S. ulmaria, "Mjødurt". Blomsterne gullig-hvide. En i vore Enge og Grøfter almindelig udbredt Plante. Der findes en smuk, fyldtblomstret Varietet.

Stenanthium robustum. Denne prægtige nordamerikanske Plantes Haardførhed bør nærmere prøves, inden den anbefales til almindelig Plantning. Blomsterne hvide, smaa, i store rigtforgrenede Stande. Kræver en lun Vokseplads.

Stratiotes aloides, "Krebseklo". Bladene olivengrønne i Roset. Vokser i stillestaaende eller svagt rindende Vand.

Symplocarpus foetidus. Nord Amerika. Af Familien Araceæ Hylsterbladet er udvendigt gult med mørkviolet, indvendigt mørkviolet, omgivende en kort og tyk Kolbe. Ildelugtende. Bladene, som udvikles efter Blomstringen, er hjerteformede, temmelig store. Plantes paa lun Plads i Mosebedet. Da den kun har været dyrket i ringe Grad her i Landet, maa dens Haardførhed maaske endnu drages i Tvivl.

Trapa natans, "Hornuld", med de smukke, rudeformede Flydeblade og de ejendommelige Frugter, som af og til findes i vore Moser, hvoraf kan ses, at Planten i svundne Tider har vokset vildt her i Landet, kan kun bringes til god Udvikling i lune Vandsamlinger. Den er enaarig.

Trollius, "Engblomme". Bladene er hos alle Arterne haanddelte; Blomsterne mer eller mindre kugleformede, gule (fra cremefarvede til mørkt orangegule). Arterne ligner hverandre indbyrdes, ved Bastardering er der yderligere frembragt Mellemløst og sædlig rigtblomstrende og smukt farvede Hybrider. Af Arter kan nævnes: _T. asiaticus_ orangegul; _T. caucasicus_ orangegul og _T. europæus_ lysgul, heraf en Varietet _albidus_ med flådehvide Blomster. Af Hybrider kan nævnes _"Goldquelle"_ og _"Orange globe"_.
Den lille Art _T. pumilus_, Himalaya, er betydelig lavere af Vækst end de andre her nævnte Arter; Blomsterne er fladere, rent gule; af denne en mere storblomstret Form: _yunnanense_. Engblommerne er sædvanligvis anvendelige til Plantning paa Mosebed

eller andre fugtige Bede eller til Anbringelse ved Stbredder.

Typha, "Dunhammer", er store kraftigtvoksende Planter med uanselige Blomster samlede i en tæbrun Kolbe; Bladene er grove, græsbladagtige. _T. angustifolia_ med smalle, lange Blade og tynde Kolber. Ca. 2 m. _T. latifolia_ med brede Blade og tykke Kolber. Ca. 2 m. _T. minima_ spinklere end de foregaaende med kortere Kolbe. _T. Shuttleworthi_ af meget kraftig Væst. Arterne plantes paa lavt Vand i Stbreddsbrænnen mellem andre kraftigtvoksende Planter. Bedst anvendelige ved store Stær.

Zizania aquatica er en enaarig, nordamerikansk Græsart, hvis Frø med Begærlighed ædes af Vandfugle; blir derfor udsaaet, hvor saadanne Fugle holder til.

Foruden de her nævnte Arter er der talrige andre Planter, som kan anvendes med Fordel til Plantning omkring Stær, ved Vandløb eller paa fugtige Bede. Her skal saaledes nævnes:

Juncus effusus, Lysimachia vulgaris, Lythrum alatum, salicaria og virgatum, Thalictrum aquilegifolium, Sparganium ramosum og simplex, Utricularia vulgaris.

Endvidere kan Opmærksomheden henledes paa de overordentlige interessante, insektædende, nordamerikanske _Sarracenia-Arter_, som synes at væge til Dels haardt frem her i Landet.

[Illustration: Kanal i Bregentved Have's ældre Del, tjener foruden til Bortledning af Vandet fra Kaskaden, der ses i Baggrunden, tillige som dekorativt Led af Anlæg]

[Illustration: Fig. 67 Achillea tomentosa i C. V. Langes Gartneri i Frederikssund.]

UDVALG AF STENHØSPLANTER

(Ved _Axel Lange_).

Nedenstaaende Udvalg er foretaget under Hensyntagen til, hvad en dansk Amatør kunde tænkes at komme til at beskæftige sig med. Medens der saaledes er nævnt et forholdsvis stort Antal Arter, er Tallet paa Have-Varieteter forsigtigt bragt ned, idet saadanne let kan findes i Handelsgartner-Kataloger.

Acaea. En Del Arter af denne Slægt, der for største Delen stammer fra den sydlige Halvkugle, er haardt frem og kan anbefales

til Dyrkning paa vore Stenhjæ. Bladene er enkelt eller dobbelt fjersnitdelte. Blomsterne ubetydelige i ~~tæ~~ Stande.

A. Buchanani. 3 cm. Danner store, ~~tæ~~, sammenhængende ~~Tæpper~~. Bladene er graaliggrønne eller ~~næsten~~ silvhvide, med rundagtige, savtakkede Afsnit. Blomsterne i smaa, kugleformede Stande. Juni. Fortrinlig til Beklædning af solbeskinnede, tørre Flader.

A. glaucophylla. Skuddene nedliggende med blaagrønne, fjersnitdelte Blade, hvis Afsnit er ovale, grovt savtakkede. Blomsterne i store kugleformede Stande. Juni.

A. Hieronymi. Skuddene indtil 50 cm lange, nedliggende, fryser hvert Aar ned til eller omtrent ned til Basis. Løvet smukt, dobbelt fjersnitdelt, frisk grønt. Blomsterne i cylindriske Stande. Juli. Trives bedst i Halvskygge.

A. microphylla. 5 cm. Ligner _A. Buchanani_, men er noget ~~læsere~~ af ~~Væst~~ og danner derfor ikke saa ~~tæ~~ ~~Tæpper~~. Løvet er kobberfarvet. Anvendelse som _A. Buchanani_.

Acantholimon, af Familien Plumbaginaceæ, omfatter en ~~Række~~ Arter, der alle stammer fra Orienten. De er ret ens af Udseende; ~~fæ~~ for dem er det, at Bladene er sylformede eller ~~næsten~~ naaleformede, ~~tæ~~siddende, og at Blomsterne er bleggrøde eller rosenrøde. Juli. Planterne former sig i ~~tæ~~ Puder, som efterhaanden kan antage ret betydelige Dimensioner. A. plantes bedst som smaa Planter i smalle Revner paa store Klippeblokke i fuld Sol; de dybtgaaende Rødder, som disse Planter har, og da ~~så~~ de, der er tiltrukne ved Frøudsæd, ~~gør~~, at de kan trives paa en saadan Plads uden at lide ved Tørke.

Af Arter skal ~~så~~ nævnes:

A. androsaceum, A. glumaceum og _A. venustum_.

Achillea (herunder Ptarmica, som ofte regnes for en ~~så~~ Slægt). Blomsterne i Kurve, gule eller hvide, Kurvene samlede i Halvskæm.

A. Clavennæ. 25 cm. Bladene fjerfligede, graa af Filtbeklædning. Blomsterne hvide. Juni.

A. Grisebachi. 20 cm. Bladene faa cm lange, tungeformede, fjersnitdelte, graafiltede. Blomsterne hvide. Maj-Juni.

A. moschata. 20 cm. Bladene grønne, dybt fjersnitdelte. Blomsterne hvide. Juni.

A. tomentosa. 25 cm. Bladene smalle, fjersnitdelte, Afsnittene atter snitdelte med ~~næsten~~ haarformede Smaaafsnit. Blomsterne gule. Juni--Juli.

Alle Arterne formeres let ved Deling. Planter mellem Smaasten paa jævne eller skraa Flader helst i større Mægde eller ogsaa i vandrette Klipperevner. *_A. moschata_* blir dog planter paa nordvendt Stenhøj eller paa Moræbeed.

Adonis har fintdelte Løv og prægtige gule Blomster i det tidlige Foraar. Højde c. 25 cm. Af almindelig Staudetype; danner efterhaanden store Blokke. Formeres ved Deling, men blir kun sjældent omplanter, da de netop er af bedst Virkning, naar Blomsterne myldrer op tæved hverandre. Planter paa muldet, fugtig, men veldræet Plads.

Der findes flere hverandre næstaaende Arter, som navnlig adskilles ved Forskel i Løvet og i Blomstringstiden. Hjemsted: Syd-Europa, Øst-Europa, Asien.

A. amurensis. Marts. Heraf en fyldtblomstret Varietet. Løvet blankt, ligner fintdelte Bregneblade.

A. vernalis. Maj.

A. wolgensis. April.

Aethionema coridifolium fra Libanon har nedliggende Skud tæbesat med lancetformede, glatte Blade; Blomsterne rosa i tætte Klaser. Planter imellem luse Sten i ports Jord.

Agrostis rupestris. 12 cm. Et lille fint Græs med næsten haarformigt fine Blade og en forgrenet Top af meget smaa brunlige Smaaaks. Planter i vandrette Klipperevner eller mellem luse Smaasten i let Jord.

Alchimilla alpina. Dens Blomster er smaa og ubetydelige, bleggrønne, men Løvet er smukt og givr derved Planten anvendelig paa Stenhøjen. Bladene er dybt haandelte med smalle Afsnit, der er silkehaarede og derved silvglinsende isærpaa Undersiden.

A. splendens ligner *_alpina_*, men er stærkere silvglinsende. Meget lette at dyrke. Kan anbringes hvorsomhelst paa Stenhøjen undtagen i Skygge.

Alyssum montanum. Skuddene nedliggende, Bladene noget graalige. Blomsterne rent gule i tætblomstrede Klaser, vellugtende.

A. rostratum. Lilleasien, Grækenland. 25 cm. Blomsterne gule. Juli.

A. saxatile. Planten af ret grov og udbredt Vækst. Løvet graaligrønt. Blomsterne udvikles i overordentlige Mægder og givr derved Planten til en vældig Stenhøjsplante, der er gule og samlede i store Stande. En Varietet *_fl. pl._*, har fyldte Blomster, endvidere findes andre Former med blegere gule Blomster og med mere sluttet Vækst. Sædlig fortrinlig til Plantning i

Stengæder, Mure, store Klippeblokke. Taaler fuld Sol og maa helst have let Jord.

A. spinosum er en ejendommelig lille Plante, der danner smaa, runde Buske med graaligt Ltv og smaa, hvide Blomster. Gamle Grene omdannes til Torne. Planter i fuld Sol i Klipperevner (vandrette) eller imellem luse Smaasten.

Anchusa myosotidiflora. 25 cm. Bladene stilkede, hjerteformede. Blomsterne smaa, himmelblaa i rigtblomstrede Stande. Er vel nok lidt grov af Væst, navnlig efter A blomstringen eller mod Slutningen af Blomstringen, men blir dog alligevel anbefales paa det bedste paa Grund af de pragtfuldt farvede Blomster, som fremkommer allerede i April. Planter bedst imellem Sten, som flankerer stjerne Kliffter. Formeres let ved Deling, og man kan hyppigt finde selvsaaede Planter ved Siden af de gamle.

[Illustration: Fig. 68. Alyssum rostratum]

Androsaces. Denne Slægt rummer nogle af de allerkæreste Alpeplanter; flere af dem kan dog vanskeligt dyrkes. De er meget forskellige af Væst, idet nogle er typiske Pudeplanter andre former Rosetter med lange Udlobere. Slægten staar systematisk set meget næved _Primula_, men afviger fra denne Slægt Bl.a. ved at have et meget kort Kronrør.

A. carnea. Bladene linieformede eller næsten sylformede, Skuddene dannende smaa, ret luse Puder. Blomsterne rosenrøde med gult "Ø". Planter i vandrette Klipperevner.

A. chamæasma. Bladene lancetformede, randhaarede. Blomsterne hvide med gult "Ø".

A. Chumbyi er en meget tæsammentrægt Form af _A. sarmentosa_.

A. foliosa fra Himalaya har forholdsvis store, stilkede Blade og rosenrøde Blomster i Skæm paa et c. 15 cm højt. Skaft.

A. lactea. 10 cm. Bladene friskgrønne, linieformede, samlede i Rosetter, som danner Puder eller Tæpper. Blomsterne snehvide i Skæm. Juni. Planter i vandrette Klipperevner.

A. Lageri staar næved _A. carnea_, men Bladene er mindre og talrigere, hvorved Planten bliver mere kompakt. Blomsterne røde.

A. lanuginosa. Himalaya. Skuddene nedliggende, rødlige med elliptiske, tæsilkehaarede Blade. Blomsterne blegrøde med mørkt "Ø", i tæ Skæm. Formeres let ved Stiklinger og Deling. Planter imellem luse Sten eller i vandrette Klipperevner. Planten blir Vinteren over dækket med en Glasplade for at skæmes mod overdreven Fugtighed.

A. primuloides. Himalaya. 15 cm. Rosetterne lise, herfra udgaar langstilkede Skærme af rosenrøde Blomster med gult Ø og lange Udlobere med Bladroset i Spidsen. Disse ny Rosetter slaar Rod, og Planten breder sig derved over store Flader. Maj.

A. sarmentosa. Himalaya. Staar næforegaaende, men er grovere i alle Dele. Meget let at dyrke; plantes imellem lise Sten paa jævnt skraanende Flader eller i Mellemrummene mellem større Sten.

A. villosa. Bladene, der er silkehaarede, er samlede i en tæt Rosette, herfra udgaar Udlobere med ny Roset i Spidsen. Plantes paa flade eller svagt skraanende, vel afdræede Flader.

Anemone apennina. Fra den underjordisk krybende Rodstok udgaar de 15-20 cm linje Stængler med 3 Gange snitdelte Blade. Blomsterne med mange blaa (c. 20) Begerblade. April. Plantes i muldet Jord i Skygge; trives ogsaa paa flad Jord og passer derfor godt til at plante i Nordsiden af de Busketter, som eventuelt maatte ligge tæt op til Stenhjæn.

A. baldensis. Blomsterne hvide, udvendig haarede, ofte med violet Anstrøg. Plantes bedst paa Nordsiden af Stenhjæn.

A. blanda fra Grækenland staar næ *apennina*, men er af lavere Vækst og har større Blomster. Den skal ikke plantes i Skygge, men hellere paa en forholdsvis tør og solrig Plads. Blomstrer tidligere end *apennina*.

[Illustration: Fig. 69. *Aster alpinus*.]

A. coerulescens, som vokser vildt paa Bornholm, anses almindeligvis som en Form af *A. apennina*. Blomsterne er hvide, udvendig blaa. Anvendelse som Hovedarten.

A. narcissiflora. Vil af mange blive betragtet som en altfor stor Plante for Stenhjæsanlæg, men da den ikke kan trives paa flad Jord og er meget smuk, bør den dog ikke forbigaaes. 40 cm høj. Bladene er haandsnitdelte med fligede Afsnit. Stængelen deler sig i 7-8 enblomstrede Stilke; Blomsterne hvide, udvendig svagt rosenrøde. Plantes enkeltvis i jævnt fugtige, godt afdræede Kløfter i muldet, stenet Jord; bør anbringes et Sted, hvor den kan forblive urørt og udvikle sig smukt til en kraftig Plante; ynder ikke Omplantning.

A. nemorosa den almindelige "Hvid Simmer" fra vore Skove, kan ogsaa finde Anvendelse paa Stenhjæn paa skygget, muldet Bund, i Kløfter mellem store Bregner og lignende Steder. Der findes en Del Varieteter af denne Art. Her skal særlig nævnes *fl.* med tætværdte Blomster (omdannede Støvblade) og *Robinsoniana* med store enkelte, blegt lillablaa Blomster; den er højere og kraftigere af Vækst end selve Arten, men sen til at formere og brede sig.

A. palmata. Middelhavslandene. Bladene er nyreformede, haandlappede, noget laderagtige. Blomsterne er gule. Planter paa flade, lune Lavninger af Stenhjæn i muldet Jord.

A. ranunculoides, "Gul Simmer", fra vore Skove anvendes som *A. nemorosa*.

A. trifolia. Bladene haaddelte. Afsnittene lancetformede, savtakke. Blomsterne hvide, sjældnere blaalige. Fordrer lts muldet Jord og Halvskygge.

Antennaria, "Kattefod", danner Mægder af smaa Rosetter, hvorfra udgaar Sideskud, der atter sætter Rosetter, hvorved Planten bliver tappeddannende. Blomsterne hvide eller blegrøde i smaa Kurve, som atter er samlede i halvskæmformede Stande.

A. alpina. Bladene smaa, lancetformede, graagrønne, paa Undersiden hvidfildede.

A. dioeca. Bladene noget større og bredere end hos foregaaende, grønne paa Overfladen, hvidfildede paa Underfladen, eller som hos Varieteten *hyperborea* hvidfildede paa begge Flader.

Antennaria taaler Sol og Tørke. Egner sig til Beklædning af nøgne Flader. Formeres let ved Deling. Blomsterne afpudses straks efter Afblomstringen.

Anthyllis montana. 10-15 cm. Bladene uligefinnede, graalige af fine Haar. Blomsterne røde, samlede i tætte Hoveder. Det er en meget blomsterrig Plante, som blomstrer hen paa Sommeren. Af god Virkning hvad enten den plantes enkeltvis eller i større Mægde. Taaler i Modsætning til mange andre tætteblomstrede godt at deles og bkr omplantes med faa Aars Mellemrum.

Arabis albida med haarede derved graalige Blade og hvide Blomster i Klase. Breder sig let og hurtigt, saa at den er sædlig egnet til Plantning paa store Flader; er dertil meget nøjsom og haardfør, saa at den kan anvendes paa de mest udsatte Steder af Stenhjæn. Heraf en Varietet *fol. var.* med brogede Blade og en fyldtblomstret Form *fl. pl.* med levkjilignende Blomster. April-Maj.

[Illustration: Fig. 70. *Aubrietia* i Haveselskabets Have.]

A. alpina betragtes ofte som Hovedart til foregaaende. Bladene mere grønne, Blomsterne mindre.

A. aubrietoides. Tappeddannende af kompakt Vækst, minder en Del om *Aubrietia*. Blomsterne rosenrøde. Foraar og hyppigt atter i August.

A. bryoides. 10 cm. Bladene smaa, graalige af rig Haarklædning; Blomsterne hvide. Skuddene tæsamlede. Planterne danner derved

smukke, ~~de~~ Puder, der ret hurtigt breder sig og bliver til sammenhængende ~~Tapper~~. Da den ser bedst ud, medens den er pudeformet, blr Omplantning finde Sted ret hyppigt, f. Eks. Hvert andet eller hvert tredje Aar.

A. Sturii. Af hybrid Oprindelse. ~~Tæppe~~pedannende. Bladene smaa, elliptiske; Blomsterne rent hvide i Klaser. Meget rigtblomstrende og villig, trives overalt paa Stenhjæn.

Arenaria (herunder Alsine, som af nogle Botanikere regnes for en egen ~~Slægt~~). Af de talrige Arter, som hører hertil, egner et stort Antal sig til Anvendelse paa Stenhjæn; de her anførte hører til de bedste. Alle de her nævnte Arter er lave af ~~Væst~~, pude- eller ~~tæppe~~pedannende med hvide Blomster. Formeres alle let ved Deling.

A. balearica. Korsika, baleariske ~~Ør~~. Planten ganske lav af ~~Væst~~, ~~tæppe~~pedannende med smaa runde Blade. Blomstrer i Juni. Planter paa Nordsiden af Stenhjæn; kan ogsaa vokse paa porfse Stene, naar der er tilstrækkelig Fugtighed til Stede.

A. gracilis. Dalmatien. 6 cm. Bladene elliptisk-lancetformede, smaa, frisk mørkegrønne. Blomsterstande 2-3 blomstrede. Juni. Nordsiden af Stenhjæn.

A. Rosani, Italien, Dalmatien. Er bedre kendt under dette Navn end under det mere korrekte A. graminifolia. Faa Centimeter høj; Skuddene meget ~~tætsiddende~~, danner prægtige friskgrønne Puder, senere hele ~~Tapper~~, der er saa ~~tæte~~ og faste, at man kan træde paa dem, uden at Planten lider i ~~næneværdig~~ Grad. Blomstrer sjældent og sparsomt. Juni. Planter i Sol eller Halvskygge imellem luse Sten, i Klipperevner eller paa smaa Stenknolde.

A. rotundifolia. ~~Grænenland~~, Lille-Asien. 3 cm. Grenene talrige, nedliggende med smaa, frisk lysgrønne, runde Blade, danner hurtigt store ~~Tapper~~. Blomstrer sparsomt. Juni. Halvskygge eller Nordskraaninger.

A. tetraquetra, Frankrig. 4 cm. Skuddene tykke, korte, ret ~~tætsiddende~~ med smaa, triangulære, korsvis modsatte, graagrønne Blade. Blomsterne enkeltvis i Maj. Planter i bredere Revner mellem Sten i fuld Sol.

Armeria. Talrige Arter anbefales som Stenhjænsplanter, bl.a. A. formosa, A. plantaginea og den danske A. vulgaris, "Engelsk Græs". Disse alm. Arter er overordentlig nøjsomme og villige og kan trives overalt paa Stenhjæn paa lyse Voksepladser. Men, medens de Arter, som ellers findes i Handelsgartnerens Kataloger, tillige kan trives paa flad Jord, og f. Eks. finder almindelig Anvendelse som Kantplanter, kan A. caespitosa kun trives under de bedre Kaar, som en Stenhjæns yder. Dens Blade er meget korte, og Skuddene er ~~tætsamlede~~ i pudeformede Tuer. Blomsterne rosenrøde

i ~~de~~ Hoveder paa korte Skafter. Planter i smalle Klipperevner
i ports Jord.

Arnebia echiodes. Denne Plante fra Persien og Kaukasus er
ejendommelig ved sine foranderlige Blomster. Ved Udspringet er
de straalende gule med 5 sorte Pletter, en for hver Kronflig;
efterhaanden svinder Pletterne bort, samtidig med at Blomstens
Farve bliver blegere. Planter bedst inde mellem Sten i en lodret
Revne paa nordvendt Side af Klippeblokken.

Arnica montana. Den smukke *"Guldblomme"*, en af vore Hedeegnes
skønneste Planter, kan ogsaa finde Anvendelse paa Stenhjæn.
Bladene er samlede i Rosette ved Grunden af Planten; Blomsterne
orange-gule i store Kurve. Den er sommetider noget sæt have med
at gfre, Bladene bliver gule og Blomsterne smaa, men naar den er
veludviklet, er den en Fryd for Øet. Planter paa Lyngpartierne
bedst tæind imellem andre Planter, der dæker Jorden, Arnica
ynder nemlig ikke aaben Jord.

Artemisia mutellina. 5-8 cm. Bladene dobbelt fjersnitdelte med
linielancetformede Flige, graa af Silkehaarsbeklæning.
Blomsterne ubetydelige. Planter i smalle Revner mellem Sten i
mager Jord.

Asperula. Bladene (med Axelblade) kransstillede. Blomsterne
smaa, hvide eller blegrøde. Flere af Arterne vellugtende.
Formeres som Regel let ved Deling.

A. athoa. Græland. 4-5 cm. Lvet tæhaaret, derved graaligt.
Blomsterne blegrøde. Planter i fuld Sol i Klipperevner eller
mellem lse Sten. Er noget kæn.

A. hexaphylla. 20 cm. Ls af Væst. Blomsterstand skæmagtig,
næsten hovedformet. Bladene linie-lancetformede, mørkegrønne.
Juni. Halvskygge.

A. hirta. 10 cm. Danner tæ Tuer, der hurtigt breder sig.
Bladene smalle, lancetformede, haarede. Blomsterne som hos
forrige, blot endnu blegere røde eller helt hvide. Vellugtende
selv i frisk Tilstand. Juni. Solrig eller dog lys Plads.

A. nitida. 5 cm. Tæpudedannende-tæpudedannende. Bladene meget
tæsidende, linieformede, krumme, endende i en Haarspids.
Blomsterne siddende helt nede mellem Bladene blegrøde. Juni.
Planter i Sol mellem lse Sten eller paa Stenblokke.

[Illustration: Fig. 71. *Campanula carpathica* i Kolding
Planteskole.]

A. odorata. 20 cm. *"Skovmæke"*, *"Bukar"*. Bladene
lancetformede. Blomsterne hvide. Hele Planten vellugtende navnlig
i tfr Tilstand. Planter i Skygge imellem andre Skovbundsplanter i
muldet Jord.

Aster alpinus med lysviolette Randkroner og gule Skivekroner trives godt paa flad Jord, men blr paa Grund af sin Blomsterrigdom ogsaa medtages paa store Stenhjlsanlæg.

Astragalus. Næsten alle de nedenfor anførte Arter har korte, nedliggende Skud. Bladene er uligefinnede, mangeparrede. Blomsterne i korte Klaser eller Hoveder. Rødderne faagrenede, lange, dybtgaaende; Omplantning ligesom Deling derfor vanskelig; man blr som Flgje heraf helst straks anbringe Planten paa det Sted, hvor den skal staa, bedst er det ved Plantningen at benytte unge Planter eller potteskultiverede Eksemplarer.

A. alpinus. Blomsterne hvidlige med blaat eller rosa i 5-15-blomstrede Hoveder. Juni.

A. danicus. Europa, Danmark. Skuddene indtil en halv Snes cm lange. Blomsterne lilla i 10-blomstrede Hoveder. Vokser paa Strandklinter og Strandbredder. Planter bedst i sand- eller grusblandet Jord mellem lse Sten.

A. exscapus. Mellem Europa. Bladene c. 12 parrede, langhaarede. Blomsterne gule, tæsamlede i Hoved, siddende nede mellem Bladene. Planter i smalle, dybe Revner mellem Sten i kalkblandet Jord i fuld Sol.

A. massiliensis. Syd Europa. Danner efterhaanden en meget bred c. 30 cm høj Plante af talrige, noget forveddede Skud, beklæde med tre Torne, som er Rester af tidligere Aars Blade. Bladene graagrønne. Blomster gullighvide i c. 10-blomstrede Stande. Juni. Planter i store Klipperevner eller frit paa en jævn Flade mellem lse Sten.

A. monspessulanus. Blomsterne blegrosa eller rdlilla i mangeblomstrede, lse Hoveder paa lange Skafter, som ligger henad Jorden, medens Bladene, 18-20 parrede, oftest staar opret, i al Fald under Blomstringen. Planter paa Stenafsatser, saa at Blomsterskafterne kan ligge ud over Stenene. Sol eller Halvskygge.

Aubrietia. "Hvis vi kun kendte denne ene Slægt af Alpeplanter vilde denne, hvis Arter pryder Grænløands og de nærliggende Landes Klipper i det tidligste Foraar, retfærdig Stenhjlskernes Sværneri", siger *Robinson* om *Aubrietia*. Dens Arter er blomsterrige, læge-blomstrende, haardføre, villige og njsomme, saa at de med lige Ret kan benyttes paa smaa og store Stenhjls, i den mindste som i den største Samling. Arterne er meget lidt afvigende indbyrdes, i korte Beskrivelser kan der overhovedet ikke gøres Rede for Forskellighederne. Foruden Arterne har man en Række ad kunstig Vej frembragte Hybrider og Former, som i Farvepragt overgaar de oprindelige Arter.

Alle Arterne er lave, tappendende Planter med graaligrønne

Blade og lysere eller mørkere lilla Blomster: *A. deltoidea*, *A. intermedia*, *A. Kotschyi*, eller hvidlige med rosa eller lilla Skæ *A. erubescens*. At Hybriderne kan nævnes "*Dr. Mules*" og *A. Moerheimii*, den første med dybt violette, den anden med rosa Blomster; endvidere: "*Fire king*" og *A. Leichtlini crimson* med karmoisinrøde Blomster og "*Purpurteppich*" med mørkviolette Blomster.

Aubrietia plantes paa smaa Stenhjæ: paa Stenknolde eller paa jæne eller skraanende Flader; paa store Stenhjæ btr de plantes i store Mægder, paa Skraaningerne bedst i sammenhængende, langt nedløbende Masser, saa at det i Blomstringstiden for Beskueren tager sig ud som en Flod eller Fos af Blomster. Btr ret hyppigt omplantes; kan dog ogsaa forynges ved Tilbageskæen.

Azalea procumbens. Dvægbusk med Grenene trykket ned mod Underlaget. Bladene smaa, stedsegrønne, læderagtige, blanke. Blomsterne rosenrøde smaa. Planter i grusblandet Lyngjord.

Azorella peduncularis. 4-5 cm. For saa vidt denne ejendommelige og smukke Plante, der har sit Hjem paa hje Bjæge i Ecuador lige ved Ækvator, vil vise sig haardt, vil den væ ypperlig egnet til Stenhjæ. Bladene er smaa, rent mørkegrønne, og Skuddene er tæsamlende, saa at Planterne former faste Puder.

Bellis sylvestris med store hvide Blomster paa et 30 cm højt Skaft plantes i muldet Jord i Skygge og *B. rotundifolia* 15 cm med blegt rødlilla Kurve plantes i ikke for tørre Lavninger paa lys dog ikke for solbeskinnet Plads.

Calceolaria polyrhiza fra Patagonien har lysgule Blomster paa slanke Stægl. Breder sig ved underjordiske Udløbere. Trives meget let.

Campanula Allioni. Ca. 8 cm. Blomsterne enkeltvis, meget store, næsten oprette, lyslilla. Er ofte noget lunefuld, men er, hvor den vil trives, en ganske ypperlig Stenhjæplante. Ynder Fugtighed, men skal tillige have godt Aftræk for Vandet; den plantes derfor bedst paa flade eller svagt skraanende Lavninger i stærk grusblandet Jord.

C. barbata. 10 cm. Bladene mest grundstillede, haarede. Blomsterne ret store, faatallige opad den ranke Stægel, blegblaa, skægede indvendig. Den er fleraarig, men gaar hyppigt ud efter Blomstringen. Trives bedst i Halvskygge i jænt fugtige, muldede Lavninger. Der findes en Varietet med hvide Blomster.

[Illustration: Fig. 72. *Campanula carpathica* var. *compacta*.]

C. capitosa, 10 cm. Vokser i tætte Tuer. Blomsterne c. 5 sammen paa hver Stægel, nikkende, blegblaa eller hvide (fl. albo). Meget taknemmelig og villig, kan trives omtrent overalt paa Stenhjæen.

C. carpathica er lidt for grov til Anvendelse paa smaa Stenhjæ, men blr paa store Anlæg tages med i Samlingen paa Grund af sin Blomsterrigdom. Blomsterne er store, oprette. Varieteten *compacta* er mindre og svagtvoksende.

C. elatines. Tæpedannende. Bladene hjæteformede, grovttakkede, Blomsterne blegblaa næsten helt flade.

C. excisa. 10 cm. Blomsterne blegblaa, dybt 5-klovede Er lidt vanskelig at dyrke; ynder en klfig, men lys Vokseplads.

C. garganica. Skuddene lange, nedliggende eller nedhængende. Bladene hjæteformede og nyreformede. Blomsterne blegblaa, fladt tragtformede. Klippeblokke, Mure.

C. glomerata var. *acaulis* er en Dværgform af den ogsaa her i Landet vildtvoksende "Nigleblomstret Klokke", den har mtrkviolette Blomster, tæsamlede i Spidsen af Stængelen. Meget njsom og villig.

C. mirabilis fra Kaukasus danner Rosetter af store lysgrnne, brede Blade. Naar Rosetten har naaet fuld Udvikling, fremkommer fra dens Midte en grenet Blomsterstand af store, lysblaa Klokke. Den blr paa Grund af sin ejendommelige Voksemaade anbringes i lodrette Klipperevner, saaledes at den kan ses fra neden.

C. Portenschlagiana. Balkan. 15 cm. Danner tætte Tuer og Tapper og breder sig let over store Dele af Anlægget. Bladene nyreformede, grovt takkede; Blomsterne smukt blaa, oprette, de udvikles i rigelig Mængde næsten hele Sommeren igennem. Trives overalt paa Stenhjæns lyse Steder, mellem lse Sten, i Klipperevner, i Mure o. s. v.

C. pulla. 6-8 cm. Blomsterne enkeltvis, blaaviolette, nikkende. En meget smuk, men noget lunefuld Art. Udvikler underjordiske Skud og breder sig derved. Planter i grusblandet Mosejord paa en jævn, vel afdræet Flade. *C. pulloides*, som er en Bastard af *pulla* og en anden Art, ligner foregaaende, men er lettere at dyrke.

C. turbinata. Kan betragtes som en Varietet af *C. carpathica*, den er lavere af Væst, og Blomsterne er fladere og mtrkere.

C. Raineri. En lav Art med blaalilla Blomster. Planter i vandrette eller skraanende Klipperevner i Græsthrvej jord blandet med skarpt Grus.

C. thyrsoides. Afviger fra de andre her omtalte Klokke-Arter. Planten danner en Roset af smalle, haarede Blade, og naar denne er bleven 2 eller 3 Aar gammel, udvikles en rank Stængel tæbesat med en Mængde bleggule Blomster. Planten dlr efter Blomstringen. Anbringes bedst i stlrre Revner mellem Sten.

C. Waldsteiniana. Balkan. C. 12 cm. Blomsterne dybt delte, næsten stjærneformede, lysviolette. Planter i smalle Klipperevner paa sollys Plads,

C. Wilsoni. Har et Mylder af store violette Blomster af *C. carpathica*-Typen. Trives let.

Cardamine asarifolia. Bladene nyreformede, frisk grøne; Blomsterne hvide. Planter i fugtige, muldede Lavninger eller ved rindende Vand.

C. trifolia. Bladene trekoblede, Blomsterne hvide. Planter i muldet, fugtig Jord i Halvskygge eller Skygge.

Carex capillaris. Tueformet med ganske smalle fine Blade og nikkende brune Aks. Klipperevner paa Nordsiden af Stenhjæn i grusblandet Lyngjord eller ogsaa paa Lyngpartierne.

[Illustration: Fig. 73. *Cerastium tomentosum*.]

C. montana. Europa, Danmark. Tueformet med lange, friskgrøne Blade. Paa Nordskraaninger eller i Halvskygge i muldet Jord.

Af andre *Carex*, som kan anbefales til Stenhjæn, kan nævnes *C. digitata*, *C. ornithopodioides*.

Carlina acanthifolia. Dette er en meget dekorativ Plante, som dog desvære ofte dør efter Blomstringen. Bladene er graaliggrøne, fjersnitdelte, tornede, samlede i en aaben, bred Rosette. Naar Planten har naaet en Alder af 2-4 Aar, udvikles en enkelt stor Kurv i Midten af Rosetten, Planter i lodrette Klipperevner. Ønsker man aarligt at have Fornjelsen af at se denne Plante i Blomst, maa man sørge for at plante unge Planter hvert Aar.

C. acaulis. Er ligesom forrige fortrinlig til store Klipperevner, men denne Art holder sig uanset Blomstringen, ja breder sig endog, saa at den efterhaanden fordrer ret betydelig Plads. Blomsterkurvene sidder paa meget korte Stængler helt nede mellem Bladene eller hos Formen *caulescens* paa en 10-15 cm høj Stængel.

Cerastium alpinum. Tæppedannende med hvidfildede Blade og smukke hvide Blomster. Denne og andre Arter af samme Slægt kan plantes mellem Ise Sten. De grovere Arter, som f. Eks. *C. tomentosum*, der kan trives paa flad Jord, kan ogsaa benyttes paa store Stenhjæne til Beklædning af større Flader.

Chamaemelum Tschichatscheffi, der har findelt, mørkegrønt Løv og hvide Blomster som Kamilleblomster, skal blot nævnes som en Plante, der danner tætte Tæpper og holder sig frisk mørkegrøn selv i stærk Tørke.

Coptis trifoliata. 10 cm. Bladene tredelte, blanke. Blomsterne hvide. Rødderne gule. Dyrkes i fugtig Mosejord.

Cortusa Matthioli. 25 cm. En Primula-lignende Plante med stilkede, hjerteformede, lappede, noget haarede Blade og talrige hængende, karmoisinrøde Blomster i Skæm. Planter i muldet Jord i Halvskygge. Juni-Juli. *C. pubens* er en mere haaret Form af *C. Matthioli*.

Corydalis lutea. Bladene tredobbelt fjersnitdelte, mat grønne. Blomsterne gule, i Klase. Blomstrer rigt og længe, omtrent hele Sommeren igennem. Meget villig og taknemmelig; planter bedst paa solrige Steder af Stenhjæn, i Stengælder, i Grottevæge og i Mure.

C. ochroleuca ligner foregaaende, men har cremefarvede Blomster.

Cotula. Lave Planter af Kurvblomsternes Familie med nedliggende, ofte rodslaaende Grene, fligede eller fjersnitdelte Blade og ubetydelige Blomsterkurve. Paa Grund af deres Voksemaade danner de snart tætte Tæpper, og da de tillige er nøjsomme, egner de sig til Beklædning af nøgne Flader. Trives bedst paa nordvendt Stenhj.

Af Arter kan nævnes *C. acrooides*, *C. reptans* og *C. squalida*, alle fra Australien eller Ny Zeland.

Cotyledon spinosa. 30 cm. Ligner i Vækst en *Sempervivum* og danner som denne en Roset af klædede Blade. Blomsterne gule i aksformet Stand. Juni. Planter mellem luse Sten paa sollys Plads.

Crepis aurea. Ligner i Vækst vor almindelige Måkebitte. Blomsterne i enkelt endestillet Kurv, orangebrune. Planter i Engpartierne.

Crucianella stylosa. Orienten. Bladene kransstillede. Blomsterne rosenrøde i tætte Stande i Spidsen af Stængelen. Planten har en ubehagelig Lugt. Planter paa Klippeblokke, Stengælder eller Mure, saa at Skuddene kan hænge frit ned eller ud over Stenene.

Cyclamen, "Alpeviol". Planter af Kodriver-Familien med underjordiske eller halvt underjordiske Knolde, deraf Navnet "Jordskive". Bladene er hjerteformede eller nyreformede, noget læderagtige, Blomsterne paa enblomstrede Stilke med tilbageslaaede Kronblade. De trives i lune, halvskyggede Lavninger i temmelig fugtig, muldet Jord.

C. coum. Lille Asien. Har nyreformede Blade og smaa røde Blomster i det tidlige Foraar.

C. europæum har hjæteformet-nyreformede Blade og vellugtende, purpur-rosa Blomster om Sommeren og Eftersommeren.

C. hederifolium. Syd Europa. Bladene hjæteformede, smukt tegnede med hvidt, takket-tandede i Randen. Blomsterne store røde, fremkommer sent paa Sommeren og Efteraaret.

Cypridium. Af Slægten "*Fruesco*", som mest hører hjemme i varme Himmelstrøg, findes nogle enkelte Arter, der er haardføre her paa vore Breddegrader og som fortjener en Plads paa Stenhjæn.

C. calceolus. Perigonbladene brune, Læben gul. Planter i Bladjord med rigelig Tilstræning af Kalk. Halvskygget Plads.

C. spectabile. En prægtig Plante med store, lysgrønne Blade og store blegrosa Blomster. Fugtig muldet Jord.

Foruden disse to Arter, som er velkendte i Kultur her i Landet, findes nogle andre smukke Arter, der kun i mindre Udstrækning er bleven dyrkede i Haver men som, saafremt deres Haardfærdighed stadfæstes, fortjener Udbredelse: *C. guttatum*, *C. humile*, *C. macranthum*, *C. pubescens*, *C. tibeticum*.

Delphinium nudicaule. Kalifornien. 25-30 cm. Blomsterne cinnoberrøde i en spredtblomstret Klase. Juni-Juli. Planter mellem luse Sten i velafdrænet Jord; maa hyppigt fornyes med unge Planter, da den er tilbøjelig til at dø efter Blomstringen.

[Illustration: Fig. 74. *Dianthus plumarius*.]

Dianthus alpinus. 5 cm. Bladene stumpe, grønne, glatte, noget kledede. Blomsterne enkeltvis, store, klødfarvede med karminrød Tegning mod Svælg. Planter paa fritliggende Plads i fugtig Jord bestaaende af Mosejord, Græsvejrd og Grus. Juni.

D. arenarius. Bladene smalle, spidse; Blomsterne hvide, noget frynsede. Planten danner store Tuer. Trives bedst paa en solrig, ret tørt Plads.

D. cæsius. 15 cm. Bladene smalle, blaaliggrønne; Blomsterne rosenrøde eller mørkerøde, vellugtende. Behandles som foregaaende.

D. callizonus fra Transsylvanien minder en Del om *D. alpinus*, men Blomsterne er større, ligesom Planten i det hele er mere fyldig og robust; Bladene spidse, noget blaagrønne.

D. deltoides, som vokser vildt her i Landet paa tørre Hæje, kan ogsaa anvendes paa Stenhjæn. Bladene smalle, grønne; Stænglerne grenede med enblomstrede Grene; Blomsterne rosenrøde med hvide og mørkerøde Tegninger. Planter mellem luse Sten i let Jord eller paa Lyngpartierne.

D. Freynii. 5 cm. Bladene meget smalle, blaaliggrønne. Blomsterne rosenrøde. Danner ~~ta~~ småe Tuer. Planter i smalle Spalter mellem Sten eller paa svagt skraanende Flader mellem lise Sten.

D. glacialis. 5 cm. Bladene smalt linieformede. Blomsterne rosenrøde med lysere Farve mod Svæget. Planter i Spalter mellem Sten i grus- og granitskæve-blandet Mosejord.

D. graniticus. Ligner en Del *D. deltoides*, men er ~~ta~~ mere af Væst og mere blomsterrig. Anvendes paa samme Maade som denne. Omplantes ofte, da Planterne ellers let dør bort; formerer sig let ved Selvsaaing.

D. plumarius, "Fjer-Nellike" har store hvide eller lilla Blomster. Meget storblomstret og taknemmelig.

Dodecatheon, "Gudeblomst". Beslægtet med *Primula* og *Cyclamen*. Blomsterne har ligesom denne sidste Slægt tilbageslaaede Kronflige, de sidder ikke enkeltvis, men er samlede i en rigtblomstret Skæm. Bladene er grundstillede, glatte og af blød Konsistens, saa at de snart bliver slappe, hvis Planten staar for tørt. Der findes flere Arter eller Former med karminrøde, rosa eller hvide Blomster: *D. meadia*, *D. Jeffreyi*, *D. integrifolia*. Planter i fugtig, muldet, let, aaben Jord i Kliffter, der har Fald mod Nord eller dog er beskyttede mod stærk Sol.

Doronicum grandiflorum (= *Aronicum scorpioides*) har store, gule Kurve og brede, ~~af~~ hjerteformede eller næsten hjerteformede Blade. Fordrer stenblandet Mosejord, der holdes klig og fugtig.

[Illustration: *Dianthus caesus*.]

Douglasia Vitaliana. Stænglerne talrige, nedliggende, med linieformede, spidse Blade. Blomsterne rent gule. Planter i Klipperevner i vel afdræet Jord. Ynder Kalk.

Draba. Lave Planter af Korsblomstfamilien med Blomsterne i Klase.

D. aizoides. 5-8 cm. Danner ~~ta~~ Puder. Bladene småe, ~~ta~~ siddende, linieformede; Blomsterne gule i faablomstrede Halvskæm. I Blomstringstiden skjules Livet næsten under Blomsterne. April. Planter i vandrette Klipperevner i grusblandet Jord.

D. aizoon. Ligner meget foregaaende, men er noget kraftigere og grovere af Væst,

[Illustration: Fig. 75. *Erigeron glabellus alpinus*.]

D. dicranoides. 5 cm. Pude-~~ta~~ pedannende. Bladene linieformede,

tilspidsede, randhaarede. Blomsterne gule, ret store, 10 mm i Diameter, April. Planter i brede Spalter mellem Sten, eller imellem Ise Sten.

D. olympica. Grænenland. Bladene tætsiddende, linieformede. Blomsterne gule i rigtblomstrede Klaser, April. Voksemaade og Anvendelse som *_D. dicranoides_*.

Dryas. Lave Dvægbuske med nedliggende Grene, derved tappedannende. Ganske fortrinlige Stenhjlsplanter til Plantning i Stenskrud eller paa større Klippepartier, hvor Skuddene kan lægge sig hen over Stenene eller hænge ud over disse. Bliver bedre paa Nordsiden end paa Sydsiden af Stenhjlen. Planter i en Blanding af Lyngjord, Grus og Kalk.

D. Drummondii. Nord Amerika. Bladene afformet-elliptiske, rundtakkede-savtakkede. Blomsterne gule, nikkende, med noget sammensluttede Kronblade. Maj.

D. octopetala, "Rypelyng". Bladene omtrent som foregaaende, noget fastere i Substans. Blomsterne hvide med 8 store Kronblade, aabne, ikke nikkende, derfor af langt bedre Virkning end foregaaende. Maj.

D. integrifolia er en Varietet af *_D. octopetala_* med ganske smalle, helrandede Blade og med sluttet Væst.

D. lanata er en haaret Form af *_D. octopetala_*.

Edraianthus. Hører til Klokkefamilien. Bladene er linieformede. Blomsterne violetblaa i hovedformede Stande.

E. pumilio. Planten danner tætte smaa Puder. Blomsterne hæver sig kun lidt op over Løvet. Planter paa Afsatser paa lodrette Vægge eller i Spalter i Klippeblokke.

E. tenuifolius. Danner ret store Rosetter. Blomsterstænglerne ret lange. Planter bedst i lodrette eller skraanende Klipperevner.

Af andre Arter kan nævnes *_E. dalmaticus_* og *_E. graminifolius_*.

Epilobium macropus. Ny Zeland. 10 cm. Skuddene talrige og tætsiddende. Bladene smaa, afformet-elliptiske. Blomsterne enlige, hvide. Juli.

E. nummularifolium. Ny Zeland. En sirlig, lille Plante. Skuddene meget tynde; Bladene næsten kredsrunde. Blomsterne enlige, blegrøde eller hvide paa lange, tynde Stilke.

Disse Arter planter i grusblandet Mosejord i Halvskygge og paa halvfugtig Plads.

Epimedium, "Bispehue", er meget villige og taknemmelige Planter, der sædlig kan anvendes paa muldet Jord mellem Bregner i Halvskygge. Bladene er sammensatte, noget læderagtige, oftest bleggrønne.

E. alpinum har brunkarmine Bægerblade og gule Kronblade. Rodstokken hos denne Art er vidt udløbende, medens de andre Arter har kortere Jordstængler.

E. macranthum har hvide Blomster; Varieteten *violaceum* har lilla Blomster.

K. Musschianum og *niveum* har hvide Blomster.

E. rubrum. Bægerbladene hos denne er karminrøde, medens Kronbladene er gullige.

Eranthis cilicica fra Lille-Asien og *E. hiemalis*, "Vinterblomme" fra Europa er nogle af de første Foraarsbebudere, idet de ofte allerede i Februar, ja endog i Januar udfolder deres gule, næsten kugleformede Blomster. Nedenunder Blomsten sidder en Krans af grønne Svæblade, disse er lidt finere og spidsere hos *cilicica* end hos *hiemalis*. De plantes i muldet Jord under Træer eller mellem Buske, hvor Knoldene faar Lov at ligge urtø, men de kan ogsaa finde Anvendelse paa Stenhjæn, hvor de bedst anbringes i Kliffter eller Bunden af Grotter mellem Bregner.

[Illustration: Fig. 76 *Iberis sempervirens*. Enkelt Plante.]

Erigeron aurantiacus. Nord Amerika. 25 cm. Blomsterne orange-gule. Er tilbøjelig til at bastardere med andre *E.*-Arter og derved udarte.

E. compositus fra Nord Amerika, Grønland o. a. arktiske Egne. 20 cm. Har flere Gange snitdelte Blade med smalle Afsnit. Randkronerne er lyslilla, Skivekronerne gule. Juni.

E. glabellus. Nord Amerika. Randkronerne lavendelblaa, Skivekronerne gule. Varieteten *alpinus* lavere end Hovedarten.

Disse Arter formeres let ved Deling og plantes imellem luse Sten eller i brede Spalter i Stenblokke.

Erinus alpinus. 10 cm. Danner luse Tuer. Bladene smaa, smalle, rundtakket-savtakkede. Blomsterne karminrosa i Klaser. Maj. Blr ofte omplantes. Den optræder sig ofte som to-aarig. Formerer sig let ved Selvsaaing.

Eriogonum flavum og *umbellatum* fra Nord Amerika er tæppe-dannende Planter med gule Blomster i tætte, hovedformede Stande i Juli. Fordrer tørt og solrig Vokseplads.

Erodium macradenum. Pyrenæerne. 20 cm. Bladene flere Gange

fjersnitdelte, graaliggrønne. Blomsterstænglerne 2-3-blomstrede; Blomsterne bleggrøde med mørkere Aarer, 2 af Kronbladene med en mørk Plet. Juni. Planter i Revner mellem Sten i fuld Sol.

E. Manescavi. 30 cm. Bladene dobbelt fjersnitdelte, mørkegrønne, stærkt haarede isæ paa Stilken. Blomsterne store, 2-5 paa hver Stængel, karmoisinrøde, to af Kronbladene med en hvidspættet Plet ved Basis. Juni.

Eryngium alpinum. 50-60 cm. Blomsterne smaa, men samlede i et stort, aflangt Hoved. Det, der gør Planten saa dekorativ, er navnlig de pragtfulde Svøbblade, som sidder nedenfor Blomsterhovedet, de er tornede og af en livlig blaaviolet Farve. Har dybtgaaende Rødder og maa derfor plantes paa et Sted, hvor der er fri Adgang for disse.

E. glaciale. Spanien. Bladene fjersnitdelte med lange, tornede Afsnit. Blomsterhovederne lilla, omgivne af grønne og lilla, tornede Svøbblade. Rødderne meget dybtgaaende. Planter i smalle, dybe Revner i ports Jord.

Erysimum Kotschyannum. Lille Asien. 5 cm. Danner smaa, tætte Tuer eller Puder. Bladene liniedannede; Blomsterne store i faablomstret Halvskæm. Maj. Planter i vandrette Spalter i vel afdræet Jord.

E. pachycarpum. Himalaya. Bladene smalle. Blomsterne orange-gule i Klase. Planter paa lun Plads mellem Ise Sten.

Euphorbia capitulata. Grønland. 10 cm. Skuddene bløde, tabbladede, Bladene smaa, graagrønne, elliptiske, glatte; Blomsterne gule. Frugtkapslerne orange-gule. Juni. Planter i vandrette Klipperevner; breder sig ved underjordiske Udløb mellem Stenene.

E. myrsinitis. Syd-Europa. 30 cm. Skuddene overvintrende, kraftige, tabbladede, Bladene bleggrønne. Blomsterne gule, udvikles tidligt om Foraaret. Efter Blomstringen dør Skuddet, men ny Skud fremkommer fra Basis næste Aar. Planter i lodrette Klippevægge i fuld Sol.

[Illustration: Fig. 77. Iberis sempervirens. Lav og storblomstret Have-Varietæt.]

Frankenia hirsuta. 5-8cm. Skuddene talrige, næsten traadfine, nedliggende eller halvtoprette, Planten derved tæpedannende; Bladene meget smaa og smalle, graagrønne. Blomsterne enkeltvis, smaa, lysrødlilla. Juli-August. Taaler Sol.

Genista sagittalis. 15-20 cm. Skuddene flade, vingede. Blomsterne gule i endestillede Klaser. Danner faste, tætte Planter, der trives paa Stenhjens mest udsatte Steder.

Gentiana acaulis. En af de mest pragtfulde Stenhjlsplanter. Blomsterne enlige, store, mørkeblaa, tragtformede. De blomsterløse Skud ganske korte og tætsiddende. Planten derved af tappeddannende Karakter. Den kan trives paa flad Jord og finder der ofte Anvendelse som Kantplante. I sandet Jord vil den ikke blomstre, man maa derfor give den en nogenlunde svæJord at vokse i. Formeres let ved Deling.

G. asclepiadea er en stor Staude med lancetformede Blade op ad Stængelen og talrige Blomster i Toppen. Fordrer muldet Jord og Skygge eller Halvskygge; passer bedst i store Kløfter mellem Bregner. Der findes en Form med hvide Blomster.

G. bavarica. Af Voksemaade som *acaulis*, men meget mindre og spædere end denne. Blomsterne rørformede med flad Krave, straalende blaa. Vanskelig at dyrke. Planter paa Moræbebed eller dog i al Fald i grusblandet Mosejord paa et Sted, hvor den ikke udsættes for Udtørring.

G. septemfida. Orienten. Har talrige Skud med tætsiddende Blade og flere blaa Blomster samlede i Spidsen af Stængelen. Njlsom og villig; formeres ved Deling. Juli.

G. verna ligner en Del *G. bavarica* og er som denne vanskelig at dyrke. Grundbladene rosetteformigt samlede, større end Stængelbladene; Blomsterne azurblaa.

Geranium argenteum har silkehaarede, næsten stivglinsende Blade og blegrøde Blomster.

G. cinereum. Bladene haarede; Blomsterne blegrosa med mørkere røde Aarer. Begge Arter, som stammer fra Pyrenæerne, er lave Planter, 5-10 cm., som bedst sættes paa en solrig Plads imellem større Sten i portis og let Jord.

G. sanguineum. Af denne prægtige her i Landet vildtvoksende Art findes en Varietet med nedliggende Skud; denne egner sig fortrinligt til Plantning paa tørre Skrænter. Varieteten *lancastrinse* har rosa Blomster med mørkere Aarer.

Geum montanum. 10-12 cm. Bladene fjersnitdelte med større rundtakket-lappet Endeafsnit, haarede; Blomsterne enkeltvis eller faa paa hver Stængel, gule c. 3 cm i Gennemsnit. Planter i grus- og kalk-blandet Mosejord.

G. reptans. Har krybende Udløbere. Bladene fjersnitdelte; Blomsterne gule. Planter paa halvskyggede Steder i stenet Jord.

Globularia cordifolia. En lille, ganske lav Plante med nedliggende Grene og smaa, udrandede Blade. Blomsterne meget smaa, blaa, i kugleformede Hoveder. Planter i en Blanding af Mosejord, Græsvejord og Grus.

Gunnera magellanica stammer fra den sydligste Del af Syd Amerika. Bladene er kreds rundt-nyreformede, Blomsterne ubetydelige. Breder sig ved Udløbene og dækker snart større Flader. Trives i muldet, fugtig Jord paa halvskygget eller nordvendt Stenhøj.

Gypsophila cerastioides. Himalaya. 10 cm. Tæpedannende. Bladene smaa, bredt elliptiske, haarede; Blomsterne hvide med røde Aarer; blomstrer rigt og længe og trives meget villigt. Bør omplantes af og til.

G. repens. Stænglerne nedliggende og halvt oprette, rigtbladede; Bladene smalle, blegt blaagrønne; Blomsterne hvide eller bleggrøde i aabne Stande. Planten kan brede sig over større Flader og paa Grund af sin rige Forgrening og Bladmægtede dække Underlaget ganske; da den tillige er nøjsom, egner den sig godt til Brug paa grovere Stenpartier, anvendes den paa smaa Anlæg, bør den forynges ret hyppigt, da den ellers snart bliver for fordringsfuld med Hensyn til Plads.

G. transsylvanica. Ungarn. Danner tætte smaa Tuer af smalle, blaagrønne Blade; Blomsterne hvide. Planter i smalle Revner mellem Sten.

Haberlea rhodopensis. Balkan. 12-15 cm. Hele Planten haaret; Bladene grundstillede, aflangt afformede, grovt savtakke, noget læderagtige. Skaftet bærer 4-5 tragtformet-rørformede, lilla, svagt uregelmæssige Blomster. Planter bedst paa Afsatser paa Grottevægge i muldet Jord og paa beskygget Sted.

Hacquetia epipactis. En beskeden, men taknemmelig lille Planteart med grundstillede 3-5-lappede Blade og gulgrønne Blomster i en tæskæm omgivne af ligeledes gulgrønne Svøbblade, der udvikles i det tidlige Foraar. Ynder fugtig og muldet Jord.

Helianthemum oelandicum og *H. vulgare*, "Solhøj" er Dværgbuske med nedliggende Grene og smukke, gule Blomster. Den førstnævnte er den bedste, den danner tætte Tæpper og frembringer en Mængde Blomster. Planter i grusblandet Lyngjord, den bør forynges af og til, da 2-4-aarige Planter er smukkeste. *H. vulgare*, som vokser vildt her i Landet paa tørre Bakker, er meget nøjsom og kan plantes paa enhver sollys Plads.

Helxine Soleirolii. Korsika. 1 à 2 cm. Hører til Nølefamilien, og Blomsterne er som hos alle andre Arter af denne Familie ganske ubetydelige. Det er dog en meget smuk lille Urt, idet Løvet er af en herlig frisk, grøn Farve, og Planten i Løbet af Sommeren breder sig ud som et fladt Tæppe over Underlaget. Planter paa fugtige, skyggede Stenvægge eller paa porøse Sten. Den lider hurtigt af Efteraarsfrosten, men skyder grønne paa ny om Foraaret.

[Illustration: Fig. 78. *Linaria pallida* i Haveselskabets Have.]

Hepatica. 12-15 cm. Høje Planter, Bladene bliver siddende paa Planten i halvvisen Tilstand Vinteren igennem. Blomsterne udvikles tidligt om Foraaret, inden de ny Blade fremkommer. Blomsterne har kronbladagtigt farvede Bægerblade, et 3-delt grønt Svøbblad sidder tænder Blomsten. Planter i Muldjord i Halvskygge f. Eks. i store Kløfter og er af bedst Virkning, naar de er anbragte et saadant Sted i store Mægder. Ogsaa fortrinlige som Indfatningsplanter.

H. angulosa. Ungarn. Bladene nyreformede, 3-lappede med lappet-tandede Afsnit. Blomsterne lysblaa med talrige Bægerblade. Marts, undertiden allerede Februar. Der findes ogsaa Former med rosenrøde og hvide Blomster.

H. triloba, "Adelkløver". Europa, ogsaa Danmark. Bladene regelmæssigt 3-lappede. Blomsterne med 5-7 blaa Bægerblade. Blomstrer Marts-April. Der findes Varieteter med hvide, røde, blegrøde, violette Blomster samt dobbelte Former med blaa og røde Blomster.

Herniaria latifolia. Lav, tæpedannende Urt med graagrønne Blade og ubetydelige Blomster. Taaler Sol og tør Bund.

Hippocrepis comosa. Bladene uligefinnede, mangeparrede. Blomsterne samlede i Hoved, gule, minder en Del om "Kæmgetand"s Blomster. Planter imellem luse Sten eller i Klipperevner, saaledes at Grenene kan lægge sig ud over Stenene. Ynder Kalk.

Homogyne alpina. 25 cm. Bladene nyreformede, grundstillede. Blomsterne samlede i en enkelt Kurv i Spidsen af Stænglerne. Ynder muldet Jord og Halvskygge samt Fugtighed. Planter bedst paa Afsatser paa nordvendte Stenvægge.

Horminum pyrenaicum. Alperne, Pyrenæerne. 15 cm. Bladene brede i luse Rosetter. Blomsterne violette i Kranse op ad Stængelen. Trives næsten overalt paa Stenhjæn, bliver yppigst og smukkest i Halvskygge, men faar mere sit naturlige Udseende paa lysere Pladser.

Houstonia coerulea. Nord Amerika. 3-5 cm. Danner smaa, tætte Tuer af lysgrønne Blade. Blomsterne paa traadfine Stilke, lysblaa med gult "Ø". Fordrer moseagtig fugtig Jord for at trives.

H. serpyllifolia. Nord Amerika. Ligner foregaaende. Stænglerne mere nedliggende.

Hutchinsia alpina. 8-10 cm. Bladene smaa, fjersnitdelte, frisk grønne, Blomsterne hvide i Klaser. Danner tætte Tæpper, og da den holder sig med friske Blade hele Vinteren, naar Kulden ikke bliver altfor stræng, kan den anbefales til almindelig Plantning. Meget nøjsom og villig; bør omplantes af og til.

Hypericum coris. 20 cm. Orienten. Bladene linieformede, kranstillede. Blomsterne gule i topformede Stænde. Juli. Planter i vandrette Klipperevner og mellem luse Sten.

H. fragile. 5-8 cm. Skuddene svage, nedliggende eller halvt oprette. Bladene smaa, glatte, ovale, graagrønne; Blomsterne store, gule, enkeltvis eller faa sammen. Juli.

H. orientale. Lilleasien. Bladene korsvis modsatte, matgrønne. Blomsterne bleggule.

H. polyphyllum. 20-25 cm. Bladene smaa, elliptiske, mat blaagrønne; Blomsterne enlige eller faa sammen, 6 cm i Diameter. Juli.

Hypochoeris uniflora. 30 cm. Bladene bleggrønne, grundstillede, Blomsterskaftet opret, rankt, ender med en stor Kurv af lysgule Blomster. Behandles som Arnica.

Iberis sempervirens er en svagt forveddet Plante med smalle, mørkegrønne, stedsegrønne Blade og hvide Blomster i Klase. Egner sig bedst til Plantning i lodrette Stenvæge, i Mure eller paa store Stenblokke, som den efterhaanden kan helt tildeke. Formen "Little gem" danner meget mindre og tætte Planter end Hovedarten, derfor bedre til mindre Stenpartier.

I. stylosa. Danner tætte Planter med talrige Skud besatte med smalle, noget kløfulde Blade. Blomsterne hvide eller bleglilla i rigtblomstret Halvskæm. Toaarig eller fleraarig.

Incarvillea grandiflora. Kina. Har store, tragtformede Blomster, den ligner noget den kendte smukke Staude *I. Delavayi*, men er lavere af Vækst og har en- eller to-blomstrede Stængler. Planter i Sol eller Halvskygge paa dybmuldet, fugtig, vel dræet Jord.

Inula acaulis. Lille Asien. Ganske lav af Vækst med glatte Blade og gule Kurve, som ikke hæves op over Løv.

Iris histrio. Palæstina. Regnes ofte som en Varietæt af flggende, men blomstrer endnu tidligere, og Blomsterne er blaa med hvidt. Planter paa en lun Plads.

I. reticulata. Kaukasus. Bladene er smalle, firesiddede, vokser i Lægden efter Blomstringen. Blomsterne violette, vellugtende (omtrent som Violer) i April, undertiden allerede i Marts. En prægtig, villig og meget taknemmelig Plante, som kan planter i porøs Jord paa Stenhjæn, men forøvrigt ogsaa kan trives i en almindelig Stauderabat.

Et stort Antal andre Iris-Arter egner sig paa Grund af deres lave Vækst og deres smukke Blomster til Plantning paa Stenhjæn,

men mange af disse kan ogsaa dyrkes med Held andre Steder i Haven. En sædlig Gruppe af Iris--hørende til en Afdeling, som hedder *Oncocyclus*--er vanskelige at dyrke og er i det hele ikke prøvet meget her i Landet. [Fodnote: De som maatte inske at studere disse pragtfulde Iris henvises til R. Irwing Lynch: The book of the Iris.] Men skal de lykkes hos os paa Friland, maa de ubetinget dyrkes paa Stenhøj, hvis man da ikke er nødt til at dyrke dem i Koldbæk. Den bekendteste af denne Iris-Gruppe er *Iris susiana*, Englændernes "*Mourning Iris*", Tyskernes "*Wittwe in Trauer*", som kaldes saaledes paa Grund af de flidfarvede Blomsterblade, der er tætnede med mørkebrunt. Denne er faktisk haardfør her i Landet og har i vor botaniske Have blomstret et Par Aar i Træ.

[Illustration: Fig. 79. *Nepeta Mussini*.]

Jasione perennis. Blomsterne smaa lysblaa, samlede i tætte Hoveder. Juni-Juli. Planter i Halvskygge eller paa nordvendte Skraaninger.

Leontopodium alpinum, "*Edelweiss*" er med sine Varieteter spredt over Europas og Asiens Bjæge. Danner tætte Tuer af smalle, graalige Blade. Fra Tuerne udskyder Blomsterstænglerne, der ender med en Samling smaa Kurve, tilsammen omgivne af flere Rækker tætvildfildede Blade. At *Edelweiss* skal være vanskelig at dyrke, er en Fabel. Plantet i let, porøs Jord og udsat for fuld Sol trives den ganske fortrinligt og blomstrer rigt hvert Aar. Den kan formeres let baade ved Deling og Frøudsæd. De Varieteter, der udbydes under sædige Navne som *altaicum sibiricum* o. s. v. er næppe meget afvigende fra selve Arten; den der hedder *japonicum* er meget afvigende, men af ringe Værd.

Linaria alpina er en spæd Plante, som bedst trives paa Skraaninger med porøs, let Jord belagt med luse Sten. En Gang plantet paa et saadant Sted, holder den sig fremtidig ved Selvsaaning. Blomsterne er violette med orangegul Gab. Blomstrer hele Sommeren.

L. cymbalaria har lange, tynde, nedliggende Skud med nyreformede, noget lappede Blade, og lysviolette Blomster. Man bør kun plante denne, hvor den kan faa Lov til at brede sig, som den vil; thi den er næsten ikke til at udrydde igen, hvor den har vundet Indpas. Gamle Mure er en udmærket Vokseplads for den. Heraf en hvidblomstret Form.

L. hepaticifolia. Korsika. Skuddene skøre, nedliggende, krybende; Bladene nyreformede, trelappede, tegnede med hvidt langs Nerverne; Blomsterne blegviolette, enkeltvis i Bladhjørnerne. Fugtig Vokseplads, ynder fuld Sol.

L. pallida breder sig meget stærkt ved underjordiske Skud. Den er næbeslægtet med *L. cymbalaria*, men har foruden den afvigende Værd mindre Blade og mørkere violette Blomster.

Anvendelse som *L. cymbalaria*.

L. pilosa er ogsaa af samme Type, den er fladt udbredt paa Jorden og ~~tæ~~tæppedannende. Den er ikke saa vanskelig at faa udryddet som de to andre, undtagen naar den er vokset ind i andre lave Planter. Kan man slrge for at holde disse Planter indenfor visse Græser, blr man ikke foragte dem, da de alle er smukke, hver paa sin Vis, navnlig kan en ~~tæ~~Bevoksning *L. pallida* i Blomst væ af ganske pragtfuld Virkning.

Linum campanulatum, 30 cm. Af almindelig Staudetype. Blomsterne gule. Vil gæne have en varm Vokseplads.

Lithospermum fruticosum. Svagt trægtig med smalle, haarede Blade. Blomsterne blaa eller purpurfarvede. Juni. Planter i fuld Sol i kalkblandet Jord.

L. purpureo-coeruleum. De ikke blomstrende Skud lange, overhængende eller nedliggende, ofte rodslaaende, de blomstrende mere oprette. Bladene lancetformede; Blomsterne i ret store Stande, purpur og blaa. Halvskygge og kalkholdig, muldet Jord. Kræer paa Grund af sin Voksemaade rigelig Plads.

[Illustration: Fig. 80. *Phlox subulata*.]

Lychnis alpina. Danner smaa ~~tæ~~Tuer af smalle Blade. Blomsterstandene ca. 8 cm høje med talrige karmoisinrøde Blomster. Trives meget villigt og er let at formere ved Deling og Frfrudsad.

L. Lagascae. Udvikler en Rigdom af Skud med blaa-grønne Blade og rosenrøde Blomster. Formeres let ved Deling og trives paa solrig Plads og i let Jord.

L. viscaria, "Tjænellike". Denne, der kan udvikle sig smukt paa almindelige Stauderabatter, kan paa Grund af sin Rigdom af karmoisinrøde Blomster ogsaa anbefales til store Stenhøje, Varieteten *fl. pl.* med fyldte Blomster er langt pragtfuldere end selve Arten; *fl. albo* har hvide Blomster.

Meconopsis integrifolia fra Kina hører til de Planter, som dtr efter Blomstringen. Bladene er blege, haarede, Stængelen er rank og kraftig, 50-80 cm høj og bær 6-8 store lysgule Blomster i Toppen. Den er 2-3 Aar om at naa til blomsterdygtig Sttrrelse, og den trives i muldet, fugtig eller næsten vaad Jord.

Mentha Requieni. Korsika. Har samme lave, ~~tæ~~tæppedannende Væst som *Arenaria balearica* og *Helxine*, men har som en yderligere Fordel en herlig Vellugt. Blomsterne er smaa, bleglilla. Anvendelse og Behandling som de to nænte Planter. *M. gibraltarica* er af samme Type, men noget kraftigere.

Mertensia primuloides. Himalaya. 10-15 cm. Bladene

lancetformede. Blomsterne smukt blaa.

Meum athamanticum. 20 cm. En Skæmplante med mørkegrønt, dobbelt fjersnitdelt Lfv med haarfine Smaaafsnit; Blomsterne hvide i Skæm. Planter i Sol eller Halvskygge i muldet Jord, i Sol faar den mere kompakt Væst.

Moltkia petraea. Dalmatien. Staar meget næ *Lithospermum*. Det er en lille Halvbusk med smalle, graalige Blade og mørkeblaa Blomster. Blr plantes klemt inde mellem Sten i fuld Sol.

Morisia hypogaea. Stæggels. Bladene breder sig fladt ud paa Jorden, de er mørkegrønne, fjersnitdelte. Blomsterne rent gule. En ganske prægtig Stenhjæspilte, som fordrer en solrig Plads og stenet Jord.

Mühlenbeckia axillaris. Ny Zeland. Skuddene svagt trægtige, nedliggende og halvt oprette, udvikles i Mægede, Planten derved tætappedannende. Bladene smaa, kredsrunde. Blomsterne ganske ubetydelige. Fortrinlig til Beklædning af stensatte Skræter.

Myosotis alpestris er næppe andet end en alpin Form af vor almindelig *Eng-Forglemmigej*. Væsten er mere sluttet, og Blomsterne mere intensivt blaa end hos denne. Holder sig dog næppe ren i Kultur.

Nepeta Mussini. Fordrer en tår og solrig Plads. Blomsterne i tætte Aks, lavendelblaa.

Oenothera missouriensis fra det vestlige Nord Amerika har talrige, griffeltykke, rødlige Skud fra samme Rod; Bladene lancetformede ca. 10 cm. lange, grønne med hvidlig Rand og Midtnerve. Blomsterne, som Sommeren igennem udvikles fra Bladhjærnerne, er store, gule, langstilkede. Planter i vandrette eller lodrette Klipperevner.

Omphalodes Luciliae. Grænenland, Lille-Asien. 10-15 cm. Bladene glatte, blaagrønne; Blomsterne lillablaa. Maj. Solrig Plads og gruset Jord.

O. verna, "Vaarforglemmigej", har brede, mørkegrønne Blade og dybblaa Blomster i det tidlige Foraar. Ynder muldet Jord og Halvskygge.

Onosma hører til samme Familie som *Forglemmigej*, men Blomsterne er lange, rørformede. Hele Planten stærkt haaret, Bladene derved hos de fleste Arter ganske graa. De hører for Størstedelen hjemme i Orienten. Deres hele Habitus viser, at de høre hjemme paa solrige og tørre Steder, og de plantes i Overensstemmelse hermed i Revner mellem Sten paa Stenhjæns solrigeste Steder.

O. albo-roseum grener sig meget og bliver efterhaanden ret omfangsrig, man maa derfor sætte den et Sted, hvor den faar god

Plads at brede sig paa. Blomsterne er gullighvide med lidt rødt.

O. stellulatum. Stængelen opret, ugrenet; Blomsterne gule.
Bladene linie-lancetformede.

Origanum pulchellum. Orienten. 15 cm. Bladene ovale,
graalig-grønne, Blomsterne rosenrøde. Det mest fremtrædende ved
denne Plante er dog de rødtfarvede Dækblade omkring Blomsterne.
Plantes i fuld Sol.

Ourisia coccinea. Chile. Bladene mest grundstillede,
friskgrønne, hjerteformet-nyreformede. Blomsterstænglerne 25 cm
med stilkede, hjerte Blomster. Maa have en lun Plads og er
maaske tvivlsom haardfr.

Oxalis enneaphylla. 15-20 cm. Falklands Øerne. Stængells eller
med meget kort Stængel. Bladene hjulformede med talrige
Smaablade, blaa-grønne, noget kodede. Blomster enkeltvis, store,
hvide. Fordrer klig Jordbund, plantes derfor bedst paa
Moræbred.

Oxyria digyna. 10-20 cm. Bladene samlede ved Grunden, stilkede,
nyreformede, glatte, noget kdede. Blomsterne samlede i en tæt
forgrenet Top. Blomsterdækket er grønt, men Stivdragerne og
Arrene er røde. Ynder en fugtig Vokseplads i muldet, gruset Jord;
Nordsiden af Stenhjæn.

Oxytropis-Arterne staar meget næved *_Astragalus_* saavel med
Hensyn til Bladenes og Blomsternes Udseende som i Voksemaade.
Hvad der er sagt forud om *Astragalus* gælder derfor ogsaa for
Oxytropis. De plantes bedst i Klipperevner, med god Plads i
Dybden for de lange, kdede Rødder. Jordblanding: stenet-gruset
Mosejord blandet med Græsvejrd.

[Illustration: Fig. 81. *Primula Sieboldii*.]

O. campestris. 10 cm. Blomsterne gullighvide ofte med violet
Anstrøg eller endog helt blaa eller violette. Bladene noget
haarede. Juli.

O. Halleri. 10 cm. Blomsterne violette. Bladene tætsilkeharet
klæde. Juli.

O. montana. 10 cm. Blomsterne violette. Bladene glatte eller
silkehaarede. Juli.

Papaver alpinum. Bladene dobbelt fjersnitdelte. Blomsterne ret
store, hvide med gul Midte, eller helt gule. Plantes i
grusblandet Jord mellem Ise Sten paa solrig Plads.

P. nudicaule anffres som Synonym med *_P. radicum_*. Den
nudicaule-Form, som er i Kultur, er imidlertid meget forskellig
fra *_radicum_*. Den er hjere, kun svagt haaret og har klart

gule Blomster. Trives meget let paa solrig Plads.

P. radicum vokser i Norges Højfjæle, i Grønland o. s. v. Bladene er grundstillede, stivhaarede, fjersnitdelte. Skaftene enblomstrede; Blomsterne blegt grøngule. Maa have en kold, fugtig, stenet Jord.

Pentstemon heterophyllus. Nord Amerika. 30 cm. Hele Planten glat. Bladene linielancetformede. Blomsterne enkeltvis eller i Smaastande fra Bladhjørnerne tilsammen dannende en langstrakt Blomsterstand. Blomsterne tragtformet-rørformede, azurblaa-lilla-røde, de kan ofte frembyde et vidunderligt vekslende Farvespil. Juni. Planter paa sollys Plads.

P. procerus. Nord Amerika. 20 cm. Bladene lancetformede, Stængelbladene æg-lancetformede. Blomsterne i tætte Stande mod Spidsen af Stængelen. Blomsterne smaa, rørformet-tragtformede, røde og blaa.

P. Scouleri. Halvbusk med store, lillafarvede Blomster. Flere andre Arter af denne Slægt vil egne sig til Anvendelse paa Stenhj.

Phlox amoena. Nord Amerika. 15 cm. Bladene smalle, linieformede. Blomsterne røde. Maj. Varieteten *fol. var.* har hidrandede Blade.

P. subulata (kaldes ogsaa *P. setacea*). Nord Amerika. 10-15 cm. Bladene næsten sylfformede. Blomsterne rosenrøde. Af denne gives der en Del Farvevarieteter bl.a. en prægtig blegrosa Form, endvidere en hvid Varietet, der ogsaa opfattes som Art under Navn af *P. nivalis*. De her nævnte Phlox er tæppedannende meget villige Planter, som trives paa solrig Plads; de egner sig til Plantning i store Masser, navnlig er *nivalis* af ypperlig Virkning. De formeres let ved Deling. Af andre Arter kan nævnes: *P. divaricata*, *ovata*, *pilosa* og *stellaris*.

Phyteuma comosum er desværre altfor vanskelig at dyrke, men skal dog nævnes, da det er den ejendommeligste og skønneste af hele Slægten. Blomsterne er forholdsvis store, faa sammen i et tæthoved, azurblaa, i Spidsen sortpurpur. Maa, hvis den skal lykkes, anbringes i meget snævre, men dybe Spalter for at give Plads til den lange kldede, svagt forgrenede Rod.

P. hemisphaicum. Bladene smalle og lange; Blomsterne smaa, blaa, i Hoved. Planter i Klipperevner i grusblandet Mosejord.

P. Scheuchzeri. 30 cm. Grundbladene bredere ved Basis, løber ud i en lang Spids. Blomsterne blaa, i Hoved paa en bladet Stængel. Trives meget let og viligt i Sol eller Halvskygge i muldet, grusblandet Jord,

Pinguicula alpina. Bladene klæbrig-fedtede i en Roset.

Blomsterne enkeltvis paa bladløse Stilke, hvide med gul Løbe.
Maa plantes paa nordvendt Stenhøj i vaad Jord.

Podophyllum Emodi. Himalaya. 20-25 cm. En ejendommelig Plante fortrinlig til Plantning i større, muldede, halvskyggede Lavninger. Bladene er tegnede med brunt og grønt, de skyder om Foraaret op af Jorden, foldede sammen omtrent i Form af en Paddehat. Blomsten enkeltvis, hvid, midt imellem Bladene, senere udvikles en stor, cinnoberrød Frugt.

Polemonium reptans. 15 cm. Nord Amerika. Skuddene svage, tilligemed de fannede Blade glatte. Blomsterne blegblaa i faablomstrede Stande. Halvskygge og muldet Jord.

Polygala chamae-buxus. En lille stedsegrøn Dvægbusk fra Alperne med noget læderagtige, elliptiske Blade og hvide eller røde Blomster, ofte tegnede med gult. Trives i grusblandet Mose- og Græsvejrd; passer ogsaa til Plantning paa Lyngpartiet.

Polygonum affine. Himalaya. 20 cm. Blomsterne rosenrøde i tætte Aks. Sommer. Breder sig let og villigt, formeres ved Deling og er i det hele en af de nemmeste Stenhjlsplanter at have med at gøde.

P. capitatum. Himalaya. Kan kun anbefales for dem, som kan overvintre nogle Planter i Hus. Arten er nemlig ikke fuldt haardfør. Skuddene er nedliggende, Bladene med mørke Tegninger og Blomsterne lysrøde i kugleformede Hoveder.

P. vacciniifolium, ligeledes fra Himalaya, har nedliggende Skud og smaa blanke Blade. Blomsterne rosenrøde i Aks. Den er at anbefale til Plantning i grusblandet Mosejord i Revner mellem Sten, saa at Skuddene kan lægge sig ud over Stenene.

P. viviparum blir næsten som en af de faa arktisk-alpine Planter, som findes tilbage her i Landet. Planten er opret, 10-15 cm, med smalle Blade og Blomsterne rosa eller næsten hvide i Aks. I Blomsterstanden udvikles Yngleknopper, hvorved Planten formeres.

[Illustration: Fig. 82. Saxifraga aizoon.]

Potentilla cinerea. 15 cm. Bladene graalige af tæ Haarbeklædning, Blomsterne gule. Planter paa solrig Plads i grusblandet Lyngjord paa Skrænter mellem luse Sten, paa Klippeblokke eller paa Lyngpartierne.

P. nepalensis. 30 cm. Himalaya. Blomsterne purpur. Af denne findes en "forbedret" Sort: "_Miss Willmott_" med rosenrøde Blomster.

P. nitida. Planten lav af Vækst, tappeddannende. Bladene takkede med Silkehaar, derved ganske sløvgraa. Blomsterne blegrøde. Blir plantes i Sol paa smaa Stentoppe eller i Revner i

større Stenblokke. En prægtig lille Plante. En Form har hvide Blomster.

Primula. Der findes indenfor denne artsrige Slægt en Række forskellige Typer. Blomsterne er enten enlige eller samlede i Skæm paa et bladlöst Skaft, hos nogle Arter skyder Skaftet igennem Blomsterstanden og danner ny Blomsterstand, saaledes at der fremkommer den ene Blomsterkrans over den anden. Grundbladene er af forskellig Form og Bygning; Blade, Skaft, Knopper er hos flere Arter stærkere eller svagere klædt med hvid eller gullig Mel. Alle Arterne er smukke og fortjener en Plads paa Stenhjæn, ja Slægten maa i Virkeligheden regnes blandt de bedste til dette Brug. Nogle enkelte trodser ethvert Dyrkningsforsøg, men ellers er de gennemgaaende taknemmelige og lette at have med at gøre. De her anførte Hjelpeangivelser er kun tilnærmelsesvise. Skaftene strækker sig nemlig eftersom Blomstringen skrider frem, og Jordbundsforhold ligesom andre Kaar indvirker ogsaa paa Plantens Hjeldevækst.

P. acaulis. 10-12 cm. Bladene ovale, buklede. Blomsterne enlige, store, bleggule. Varieteter findes med hvide, røde, violette, lilla, enkelte og fyldte Blomster, ligesom man ogsaa har Former med kronbladagtigt Bæger. Planter i Halvskygge i muldet Jord; ynder Kalk.

P. auricula, "Aurikel". Alperne. 10-12 cm. Bladene glatte; Blomsterne i faablomstret Skæm, lysgule. Planten noget melet. Selve Arten dyrkes sjældent, des mere Hybriderne med *_Primula hirsuta_* (Have-Aurikel). Planter i vandrette eller svagt hældende Klipperevner.

P. auriculata, 25 cm. Persien. Blomsterne i Skæm, fladkravede, karminrøde. April. Maj. Muldet, kraftig, halvfugtig Jord; ikke fuld Sol.

P. Beesiana. 40 cm. Yunnan (Kina). Bladene langstrakt ovale, matgrønne, tandede; Blomsterne i Etager, karminrøde med gult "Ø". Voksekaar som foregaaende. Juli.

P. Bulleyana. 40 cm. Kina. Blomsterne orangebrune i rigtblomstrende Kranse. Ynder muldet, kraftig Jord, fugtig Vokseplads, ikke fuld Sol.

P. capitata. 20 cm. Himalaya. Bladene elliptisk-lancetformede, melete paa Undersiden. Blomsterskaft og Knopper, tæthvidmelete. Blomsterne mørkviolette, ofte vellugtende, i tætte, hovedformede Skæme. Juni. Muldet kraftig Jord, vel afdræet, men ikke for tørt.

P. Clusiana. 8 cm. Bladene ovale, helrandede. Skæmen faablomstret med karminrøde Blomster. April. Planter i vandrette Klipperevner i sten- og grusblandet Mosejord, helst paa nordvendt Stenhjæn.

P. Cockburniana. 25 cm. Kina. Bladene aflangt ovale, matgrønne, blågrå i Randen; Blomsterne i flere Kranse, den ene over den anden, appelsinrøde. Maj-Juni. Planten er to-aarig. Frøudsæt i Potter, derefter Prikling i Kasser, Overvintring i Bæk og Udplantning i det tidlige Foraar i muldet, kraftig, ikke for tør Jord.

[Illustration: Fig. 83. *Saxifraga apiculata*.]

P. cortusoides. Japan. 20 cm. Bladene bredt ovale med hjerteformet Basis, tydeligt stilkede. Blomsterne lyskarminrøde i flere Etager. Juni-Juli.

P. denticulata. Himalaya. 30-40 cm. Bladene aflangt ovale, noget blågrå i Randen, mer eller mindre megede (navnlig Varieteten: *caschmeriana*, som er større og kraftigere end Arten). Blomsterne lilla i tæthovedformet Skæm. Muldet, kraftig Jord, ikke fuld Sol.

P. elatior. Bladene som hos *P. acaulis*. Blomsterne i Skæm, lysgule med flad Krave. Skygge eller Halvskygge; muldet Jord.

P. farinosa. Se Vandplanterne.

P. frondosa. Balkan. 10-15 cm. Bladene hjerteformet-ovale, hvidmelede isæpaa Undersiden. Skæmen rigtblomstret, Blomsterne rødilla; April.

P. grandis. Kaukasus. 30-40 cm. Bladene store, stilkede. Blomsterne smaa, gule, talrige, hængende i Skæm. Fugtig, muldet, kraftig Jord. Halvskygge.

P. hirsuta. 10-15 cm. Bladene omvendt hjerteformede, savtakkede. Blomsterne karminrøde, lysere i Svæget.

P. integrifolia. 5-8 cm. Bladene bløde, svagt haarede. Skaftet faablomstret, meget kort, Blomsterne dybtrøde. Planter i vandrette Klipperevner.

P. involucrata. Himalaya. 20 cm. Bladene hjerteformet-ovale med tydelig Stilk. Blomsterne hvide eller blegilla. Maj-Juni. Muldet, ikke for tør Jord. Overvintrer ikke altid lige godt.

P. japonica. Japan. 25 cm. Bladene langstrakt ovale, grovt savtakkede; Blomsterne i Kranse, karminrøde, mørkere mod Svæget. Juni. Af denne findes en Del forskellige Farvevarieteter.

P. Juliae. Transkaukasien. 8 cm. Bladene nyreformet-ovale med hjerteformet Basis. Blomsterne karminrøde, talrige, enkeltvis, paa ret lange Stilke af Størrelse som *P. acaulis*. Blomster. Maj. Fordrer muldet, halvfugtig Jord, Halvskygge eller Plads paa

Nordsiden af Stenhjlen.

P. leucophylla. Karpatherne. 20 cm. Ligner ganske *P. elatior*, er blot noget hvidfiltet, navnlig paa Bladenes Underside. April. Taaler en tlr Vokseplads.

P. longiflora. 15-20 cm. Staar nre *P. farinosa* og *P. frondosa*, men Blomsterne er betydelig strre og mere langkronede, ligesom Blomsterstanden har fere Blomster. Juni. Fugtig, muldet, veldræt Jord. Nordside.

P. luteola. Se Vandplanterne.

P. marginata. 10-15 cm. Stregel ofte udviklet over Jorden, beklædt med gamle Bladresten. Bladene omvendt ægformet-kileformede, tandede, tægulmelede isæi Randen; Blomsterne lilla i 5-10 blomstrede Skæme. Juni.

P. minima. Kun faa cm hj. Udvikler let Sideskud, saa at den efterhaanden kan danne tæ Bevoksninger. Bladene kileformede, takkede; Blomsterne lyskarmin, enlige eller faa sammen. Planter i vandrette Klipperevner i grusblandet Mosejord helst paa Nordsiden af Hjlen.

P. officinalis. Blade som *P. acaulis*; Blomster i Skæm, orangegule med oppustet Bager. Der findes en Varietet med rdlig Krone. Planter i Sol eller Halvskygge, muldet eller svæJord.

P. pulverulenta. Kina. 20-30 cm. Staar nre *P. Beesinia*. Bladene er bredere, stærere grnne, fint buklede, fint tandede. Blomsterne karminrde med mlrkt "Ø". Juni-Juli. Muldet, kraftig, ikke for tlr Jord.

P. rosea. Himalaya. 10-20 cm. Bladene friskgrnne, aflangt ovale, fint takkede i Randen. Blomsterne af en enestaaende straalende lys rosenkarmin Farve. Planter i muldet, fugtig Jord. April.

P. Sieboldi. Japan. 25 cm. Bladene tydeligt stilkede, æg-hjæteformede-hjænyreformede med lappet Rand. Blomsterne i Skæm, rde. Maj. Talrige Varieteter, storblomstrede og i prægtige rene og sarte Farver.

P. sikkimensis. Se Afdelingen om Vand- og Moseplanter.

P. villosa. 5-10 cm. Bladene omvendt ægformede, noget kirtelhaarede; Skæmene 3-10-blomstrede; Kronen rld. Maj.

P. viscosa. 8 cm. Bladene ægformet-elliptiske, savtakke. Blomsterne karminrde, faa i Skæmen. April.

P. Wulfeniana. Bladene stive, elliptiske, helrandede, mlrkegrnne. Blomsterne faa i Skæmen, karminrde. Juni.

Pulsatilla, "Kobjælde". Henregnes ofte under Slægten *Anemone*, men kan dog paa Grund af sit karakteristiske Ydre og visse botaniske Karakterer med en vis Ret opretholdes som en egen Slægt. Krone mangler, medens Bægeret er stort, kronbladagtigt, gaae silkehaaret udvendigt; noget nedenfor Blomsten sidder et dybt delt Svøb. Livet er hos de fleste Arter dobbelt eller tredobbelt fjersnitdelt med smalle Afsnit.

Alle Arterne er smukke Planter, som er saaledes anvendelige paa Stenhj. De trives gennemgaaende godt paa Lyngpartiet. Holder ikke af Omplantring; de unge Planter maa derfor anbringes et Sted, hvor de kan faa Lov at blive og udvikle sig til store Blokke.

P. alpina. 30 cm. Svøbbladene ligner Livbladene i Form. Blomsterne hvide, udvendig af og til med violet Anstrøg. Ynder Kalk. Varieteten *sulphurea* har svovlgule Blomster, den vokser i Naturen ikke paa Kalkbjæge, men kun paa Urkjæde.

P. Halleri. 15-20 cm. Blomsterne oprette, mørkviolette. Maj. Bladene dobbelt fjersnitdelte.

[Illustration: Fig. 84. *Saxifraga apiculata* i Tæppe.]

P. montana. Blomsterne halvt nikkende, mørkviolette, sjældent blaalige, rdlige eller hvidlige.

P. patens. Grundbladene haandformet tredelte med tredelte Afsnit. Blomsterne blaaviolette, oprette.

P. pratensis (ogsaa kaldet *P. nigricans*). 25-30 cm. Blomsterne ret smaa, nikkende, mørkviolette eller skiddent lysviolette. Kan trives paa næsten rent Sand. April-Maj.

P. vernalis. Denne og *P. patens* er af lavere Vækst end de kvrige Arter, under Blomstringen næppe mer end 8-12 cm. Bladene enkelt fjersnitdelte med brede, lappede Afsnit. Blomsterne blege, udvendig med violet Anstrøg; Haarene paa Blomsten er rustbrune. Maj.

P. vulgaris. Blomsterne store, violette, oprette. Bladene tredobbelt fjersnitdelte.

Ramondia. Bladene, der er samlede i en flad Rosette, er brede, rynkede, beklædt med rustfarvede Haar. Blomsterne 3-4 sammen paa bladløse Stængler fra Bladhjærnerne, de er lilla med gule Støvdragere. R. bør plantes paa Afsatser paa Grottevægge, hvor Solens Straaler ikke naar hen, i muldet, jævn fugtig Jord. Af Arter skal nævnes *R. pyrenaica* og *R. serbica*, der staar hinanden meget nære. *R. Nathaliæ* er kun en Varietet af sidstnævnte Art.

Ranunculus alpestris. 5-10 cm. Bladene frisk grønne, dybt

delte; Blomsterne hvide, enkeltvis eller faa sammen. April. Maa dyrkes i gruset, fugtig Jord.

R. amplexicaulis. 25 cm. Grundbladene udelte, elliptiske, glatte. Blomsterne hvide. Juni.

R. anemonoides. Bladene dobbelt tredelte med fligede Bladafsnit, de udvikles ~~gane~~ først, efter at Planten har blomstret. Blomsterne hvide med talrige smalle Kronblade. April. Fordrer porfs, kflig Jordbund.

R. glacialis, "Is-Ranunkel", vokser paa de hjeeste Bjægtinder og blomstrer, medens Sneen endnu smelter omkring dens Fod. Bægeret er klædt med brunlige Haar; Kronen hvid eller oftere rddlig. Er sædeles vanskelig at faa til at trives i Kultur; maa have kold, porfs, fugtig Jordbund.

R. gramineus. Europa, N. Afrika. 30 cm. Bladene lange, smalle, udelte. Blomsterne gule paa slanke Stilke. Maj-Juni. En smuk lille Plante, der ser bedst ud plantet uregelmæssigt og i Mægede imellem andre lavere Stenhjlsplanter. Ranunklens Blomster hæer sig da betydeligt op over den anden Plante. Visner ret tidligt paa Sommeren, men de unge Blade for det flggende Aars Væst begynder allerede at skyde frem inden Vinteren.

R. hybridus. 10 cm. Bladene glatte, blaaduggede, takket-lappede i Spidsen. Blomsterne gule.

R. parnassifolius. 20 cm. Ligner en Del _R. amplexicaulis_, men Bladene er hjæteformede og Blomsterne stlrre; Planten noget lavere af Væst.

R. pyrenæas. Alperne, Pyrenæerne. Bladene smalle, udelte, glatte. Blomsterne hvide, 4-6 sammen i Standen. Ynder gruset muldet Jord. Nordsiden af Stenhjlen.

R. rutifolius. Ligner _R. anemonoides_, men har fære og bredede Kronblade; Bladene er ~~gane~~ udviklede, naar Blomstringen finder Sted.

R. thora, 10-20 cm. Ligner _R. hybridus_, men er stlrre og kraftigere, Bladene er store, nyreformede, fint savtakkeede. Trives i en ikke for thr grusblandet Græstvej Jord.

[Illustration: Fig. 85. Saxifraga Burseriana.]

Romneya Coulteri. Er egentlig en for stor Plante at sæe paa Stenhjlen, men da den ikke kan trives paa flad Jord, og da det er en prægtig Plante, kan det dog forsvares at anbefale den. Den hlrer til Valmuefamilien, har blaaduggede, indskaarne Blade og hvide Blomster af Stlrrelse som den orientalske, rde Valmue. I Midten af Blomsten sidder en Mægede gule Stlvdragere. R. fryser ned til Basis hvert Aar og blr dækes om Vinteren. Dens

underjordiske Dele gaar vidt omkring, og ofte kan Skud bryde frem i en betydelig Afstand fra Hovedplanten. Planter i fuld Sol.

Rubus arcticus. Arktiske Egne. 10 cm. Urteagtig. Bladene trekoblede med savtakkede Smaablade. Blomsterne enkeltvis, karminrøde. Maj. Planter i fugtig Lyngjord.

Sagina subulata. Danner ~~te~~ smaa Tuer, kan ogsaa blive ~~tapp~~ tappe-dannende. Løvet frisk-grønt. Blomsterne hvide. Trives meget let paa fugtig Sandjord, Mosejord eller Lyngjord. En Varietet har gule Blade.

Salix. Nogle af de alpine og arktiske Arter af denne Slægt er ~~Dværg~~ buske eller ~~næsten~~ urteagtige, ganske lave Planter. Heraf skal ~~sæd~~ sæd nævnes:

S. herbacea har underjordiske, krybende Skud og korte overjordiske Skud med ovalt-kredsrunde Blade. Breder sig let i en grusblandet Mosejord.

S. reticulata. Grenene nedliggende med elliptiske Blade, der er netformet-rynkede, paa Undersiden blege. Grusblandet Mosejord; Nordsiden af Højen.

Sanguinaria canadensis. "Blodurt". Nord Amerika. 15-20 cm. Bladene matgrønne, nyreformede, rundtakkede og uregelmæssigt lappede. Blomsterne hvide med c. 8 Kronblade; Blomsterstilke og Bladstilke skøre, rødlige, indeholder en rustrød Mælkesaft. April. Der findes en fyldtblomstret Varietet.

Saponaria capitata. Pyrenæerne. Bladene er samlede i Rosetter. De rosenrøde Blomster er ~~tæ~~ samlede paa korte, kraftige Stængler. Den ynder en sandet Jord.

S. ocymoides. Planten grenet, ~~tapp~~ tappe-dannende. Blomsterne rosenrøde. Trives meget villigt overalt paa Stenhøjen. Formeres ved Deling.

Saxifraga, "Stenbræ". Arterne af denne Slægt, der kan ~~tæles~~ tæles i 100-vis, er ~~sæd~~ sædeles anvendelige til Stenhøj. De er meget forskellige i Voksemaade. Der findes baade enaarige, toaarige og flaarige Arter, der er grove Arter som *_Megasea_*-Afdelingen og meget fine smaa Arter som *_S. cæcia_* og *_S. retusa_*; nogle Arter har Bladene i Rosetter, atter andre har grenede, bladede Skud, nogle har udelte, andre dybt indskaarne Blade. Ejendommeligt for en ~~Mægde~~ Mægde Saxifraga er en Udskilning af Kalk navnlig i Bladranden; Bladene faar derved et graat eller hvidligt Udseende.

S. aizoides. Planten har nedliggende Grene og smalle, stedsegrønne Blade og er ~~tapp~~ tappe-dannende. Blomsterne kan ~~væ~~ værent gule, orange-gule eller dybt orangerøde. Vokser i Naturen mest langs Elve og i fugtige Ur, ynder derfor en fugtig

Vokseplads, men kan dog ogsaa vokse paa noget tårrere Bund.

S. aizoon danner en Mægde Rosetter faa cm i Gennemsnit, den ene tæved den anden, saa at den bliver tæpedannende. Bladene smalle, tungeformede med hvide Kalkpunkter i Randen. Blomsterstandene grenede, Blomsterne hvide. Meget villig; plantes bedst i Revner mellem store Sten eller blandt luse Sten. En meget variabel Art.

S. Andrewsii. Voksemaade som foregaaende; Rosetterne er dog langt stærrre, Bladene er frisk grånne. Blomsterne hvide med røde Prikker, samlede i en forgrenet Stand. Anses for at væ af hybrid Oprindelse.

S. apiculata. Danner tæ Puder og Tæpper, Bladene smaa, tæsidende. Blomsterne bleggule, 6-8 paa hver Stægel i det tidlige Foraar. Udmarkket til Plantning i Mægde. Taaler Sol og ret tårr Vokseplads.

S. aspera. Danner store, tæ Tæpper. Bladene smalle, randhaarede. Blomsterne i grenet Stand, ret faa i Tal, gullighvide. Ynder ret fugtig Vokseplads paa nordvendt Skraaning.

S. bronchialis. Tæpedannende. Bladene noget bredere end hos foregaaende; Blomsterne gullige med røde Punkter. Trives meget let.

S. Burseriana. 10 cm. Danner tæ smaa Puder. Bladene smalle, sylformede, blaaliggrånne; Blomsterne enkeltvis eller to sammen paa Stægelen, store, hvide. April. Bår plantes i smalle Revner paa sollys Plads. Ynder Kalk.

S. cæsia. 10 cm. Hårrer til de mindste af Slågen. Bladene meget smaa, graa af Kalkudsondring, samlede tæ i Rosetter, der tilsammen danner smaa, toppede Puder; Blomsterne hvide. Plantes i smalle Revner mellem Sten i fuld Sol, men med rigelig Fugtighed. Ynder Kalk.

S. cochlearis. Bladene linieformede, graalige af Kalkudsondringer i Randen, samlede i Rosetter. Disse meget talrige, saa at Planten bliver pude- eller tæpedannende. Blomsterne hvide i rigt forgrenede Stande.

S. cotyledon Alperne, Norge. Kaldes sidstnævnte Sted _"Bergfrue"_. En overordentlig pragtfuld Art. Den danner store Rosetter af noget kidede Blade. Fra Midten af Rosetten frembryder den store, rigt forgrenede, topformede Stand med Hundreder af hvide Blomster. Efter Ablomstringen visner Rosetten, men Plantens Liv fortsætes af Side-Rosetterne. Plantes i vandrette og lodrette Klipperevner i Sol eller Halvskygge. Af denne findes Varieteterne _purpurascens_ og _pyramidalis_.

S. crustata. Voksemaade som *S. aizoon*, men Bladene er mindre og mere graalighvide af Kalk. Blomsterne hvide, rdplettede i den nedre Halvdel af hver Kronflig. Planter i smalle Revner.

[Illustration: Fig. 86. *Saxifraga cochlearis*.]

S. cymbalaria er en lille enaarig Art fra Orienten. Bladene er smaa, kldede, noget glinsende, omtrent af Form som Vedbendblade. Blomsterne gule. Ynder fugtig, gruset-muldet Jord.

S. decipiens. Bladene haandformigt delte, tsiddende paa Skuddene, der udvikles i Mgde, Planten derved tæppe-dannende. Blomsterstglerne 3-9-blomstrede, Blomsterne ret store, hvide. En meget foranderlig Art, hvoraf der dyrkes mange Former. De Stenbrde, der gaar i Handelen under Navn af *S. rhei* og *S. rhei superba* stammer sikkert fra *S. decipiens*, de har begge store, rosa-farvede Blomster. Ogsaa Sorterne "*Bltentepich*" med lys karmoisinrøde og "*Teppichknigin*" med rosa Blomster hører herhen. Alle de her nænte Former er ganske fortrinlige Stenhjsplanter.

S. Elisabethæ. 8 cm. Danner nette smaa Tuer og tæpper. Bladene tsiddende, smaa, sylformede. Blomsterne bleggule 3 a 5 paa hver Stængel. April. Er af hybrid Oprindelse. Planter paa Toppe, Afsatser eller i smalle Revner mellem Sten.

S. erosa fra Nord Amerika er af en meget afvigende Vækst Type. Bladene er store, bredt lancetformede, haarede, samlede i Rosetter. Blomsterne smaa, grønlige i en rigt forgrenet Top. Udvikles bedst, naar den plantes i muldet, fugtig Jord i Kløfter.

S. geranioides. 20 cm. Danner lse Puder og Tæpper. Bladene langstilkede, nyreformede, lappede og takket-lappede, noget kødfulde. Blomsterne hvide i ret rigtblomstrende Stande. Maj. Er meget villig, vil gærne have en noget fugtig Jord og Halvskygge.

S. granulata er vildtvoksende her i Landet. Den har nyreformede, rundtakkede Blade og smukke, hvide Blomster. Trives paa tr Vokseplads. Varieteten *fl. pl.* med fyldte Blomster er meget at anbefale.

S. hirculus. Ligeledes vildtvoksende her i Danmark. Bladene paa Stænglerne, saavel som paa de golde Skud ved Basis, er smalle, mørkegrønne. Blomsterne ret store, gule, faa paa hver Stængel. Trives i fugtig, muldet Jord.

S. Huetii. Ligner meget *S. cymbalaria*, med hvilken den ofte forveksles. Den er mere kompakt af Vækst end *S. cymbalaria*.

S. hypnoides. Staar nædecipiens. Danner store, tæpper. Bladene gærne kløvede med smalle Flige. Blomsterne hvide.

S. irrigua fra Øst Europa. Blomsterne hvide. Ynder en fugtig,

halvskygget Vokseplads.

S. juniperifolia. Kaukasus. Danner ~~tæte~~, mørkegrønne Tuer; Bladene er ~~næsten~~ sylformede. Blomsterne gule. Juli.

S. longifolia. Pyrenæerne. Bladene lange og smalle, graalige eller hvidlige af Kalkudsondring, de er samlede i en meget stor og regelmæssig Rosette. Denne ~~sætter~~ ingen Sideskud. Efter 3-4 Aars ~~Vækst~~ udvikles fra Midten af Rosetten en ~~mægtig~~, 50 cm høj, rigtblomstret, pyramideformet Stand af hvide Blomster. Planten ~~dør~~ efter Blomstringen. Er en af de allerskønneste Stenbræ. Maa plantes i lodrette Klippespalter.

S. muscoides. Danner ~~tæte~~, store Tæpper. Bladene er smalt linieformede eller trespaltede med smalle Flige. Blomsterne grønne, kun faa sammen paa hver Stængel. Varieteten *atropurpurea*, der ofte regnes som en ~~sædlig~~ Art, har røde Blomster. Bliver smukkeste i Halvskygge eller dog paa Nordsiden af Anlægget.

[Illustration: Fig. 87. *Saxifraga cotyledon* var. *pyramidalis*.]

Sax. mutata. Bladene smalt tungeformede, samlede i Rosette. Fra Midten af denne udskyder en rank, rigtblomstret Blomsterstand af orangegule Blomster. Planten ~~dør~~ efter Blomstringen. Ynder en gruset, kalkholdig, fugtig Bund.

S. nivalis. Bladene i Rosette, temmelig brede. Stængelen rank med mange smaa hvide Blomster, ~~tæsamlede~~. Plantes i fugtig, gruset Jord. *S. oppositifolia*. Vokser i Alpernes hjere Regioner og i arktiske Egne. Planten ganske lav med nedliggende Grene, danner ~~læsere~~ eller ~~tæte~~ Tæpper. Bladene meget smaa. Blomsterne enlige, meget store, violetrøde; der findes ogsaa en Form med hvide Blomster. *S. oppositifolia* er en ~~prægtig~~ Stenhjlsplante, den plantes bedst paa Nordsiden af Stenhjlen i en porls, fugtig Jord. Blomstrer i April.

S. pentadactylis. 20 cm. Pyrenæerne. Danner store udbredte Tæpper. Bladene frisk mørkegrønne, stilkede, dobbelt haandfligede med linie-lancetformede Flige.

S. retusa. 4-5 cm. Af mere sammentrængt ~~Vækst~~ end *S. oppositifolia* med endnu mindre Blade, der er ~~tæte~~ samlede og graagrønne af Kalkudsondring. Blomsterne som hos *S. oppositifolia*. Behandles som denne.

S. rhei. Se under *S. decipiens*.

S. Rocheliana. 8-12 cm. Ungarn, Balkan. Danner ~~tæte~~ Puder. Bladene smaa med Kalkudskilning mod Spidsen. Blomsterne 5-6 i hver Stand, store, hvide. April-Maj. Plantes i Revner mellem store Sten.

S. sancta. Grænenland. 12 cm. Pudedannende. Bladene mørkegrønne, stikkende. Blomsterne gule. Planter i Klipperevner i kalkblandet Jord. Taaler Sol.

S. scardica. Balkan. 10-12 cm. Pude-tæpedannende. Bladene smaa, tætsiddende, lancetformede, med Kalkudskilning mod Spidsen. Blomsterne gullighvide, 6-8 paa hver Stængel.

S. stellaris. Bladene kileformede, i den forreste Del savtakke, samlede i Rosetter, disse udvikles ofte flere ved Siden af hverandre, saa at der dannes smaa Tuer. Blomsterskaftene spæde, faablomstrede, Blomsterne hvide. Trives i fugtig Jord, planter bedst paa Nordsiden af Stenhjæn.

S. taygetea. Grænenland. 10 cm. Bladene langstilkede, Pladen tværoval eller næsten kredsrunder, noget kldet. Blomsterne hvide med faa smaa og røde Pletter, faa i Standen. Maj.

S. tenella. 10 cm. Tæpedannende. Bladene linieformet-sylformede, haarspidsede. Blomsterne bleggule. Trives bedst paa Nordsiden af Stenhjæn.

S. trifurcata. Bladene treklvede, Fligene atter tre-fire-klvede med smalle Flige, frisk mørkegrønne. Blomsterne hvide. Trives meget let overalt paa Stenhjæn og danner store sammenhængende Bevoksninger.

S. umbrosa. "Porcelænsblomst". Er vel nok den mest bekendte Frilands-Stenbræ. Vokser overordentlig villigt og anvendes i stor Udstrækning som Kantplante, kan ogsaa anvendes paa store Stenhjæ til Dækning af store Flader, da den hurtigt breder sig. Bladene stilkede, ovale, rundtakke. Blomsterne smaa, talrige, hvide med røde Prikker.

[Illustration: Fig. 88. Saxifraga longifolia.]

Foruden de her nævnte Arter findes en overordentlig Mængde fortræffelige Arter. Til store Stenhjæ kan endvidere anbefales de grove Arter _S. cordata, crassifolia, ligulata_, der ogsaa henføres til en sælig Slægt _Megasea_. De har store blanke Blade og lysrøde Blomster, der fremkommer tidligt om Foraaret.

Scabiosa pteroccephala. Grænenland. 10 cm. Bladene haarede derved graalige; Blomsterne smudsigt rosenrøde i hovedformede Stande. Taaler tår og solrig Vokseplads. Tæpedannende.

Sedum, "Stenurt". Denne Slægt omfatter en Mængde haardføre, nøjsomme, lavtvoksende Planter, som gennemgaaende taaler at planter paa tårre, solbeskinnede Steder i mager Jord. Mange af dem har Skuddene saa tætsamlede, at Planten bliver tæpedannende.

S. acre. Bladene smaa, ovale, tætsiddende. Blomsterne gule.

S. album. Blade smaa, kldede, trinde; Blomsterne hvide. Hele Planten ofte rldprikket.

S. dasyphyllum. Bladene tætsiddende, smaa, tykke, graagrønne; Blomsterne hvide.

S. hybridum. Sibirien. Stænglerne nedliggende. Bladene omvendt ægformede. Blomsterne lysrøde i kvastformet forgrenede Stande.

S. maximum. "St. Hans-Urt". Stænglerne oprette, kraftige med kldede, ovale, tandede Blade; Blomsterne talrige, grøngule, i Halvskæme.

S. populifolium. Sibirien. Planten noget trægtig forneden. Bladene kldede, grovtakkede; Blomsterne hvide.

S. reflexum. Bladene linieformet-sylformede, trinde, kldfulde; Blomsterne gule i Halvskæm.

S. rupestre. Ligner meget foregaaende og regnes ofte for at væ en Varietet deraf. Bladene blaagrønne.

S. rhodiola. (Rhodiola rosea_) findes baade i Alperne, Skandinavien og Grønland. Han- og Hunblomster hver paa sin Plante. Rodhalsen knoldet, vellugtende. Bladene aflangt kileformede. Blomsterne smaa, gullige ofte noget rdlige.

S. Sieboldii. Japan. Bladene 3 og 3 sammen i Krans, blegt blaagrønne, kredsrunde. Blomsterne lyst karminrøde. Der findes en brogetbladet Varietet.

S. spathulifolium. Nord Amerika. Bladene noget rosetteagtigt samlede paa Skuddene, omvendt ægformet-spatelformede, noget hvidmelede isæpaa Undersiden. Blomsterne gule.

Sempervivum. Bladene er meget kldede og saftfulde, samlede i tætte, ofte meget tætte Rosetter. Blomsterne ganne mangebladede og med talrige Stvdragere. De fleste Arter udvikler Sideskud, som i Spidsen bærr Rosetter, disse slaar hurtigt Rod og der dannes derved en meget tætte Bevoksning. S. kan paa Grund af Bladenes Saftfuldhed taale en ttr Vokseplads. Man planter dem derfor navnlig paa solrige Steder, paa Stenknolde, mellem lise Sten, ja ligefrem ogsaa i Hulheder paa porlse Sten som Tufsten og Kalksten.

[Illustration: Fig. 89. Saxifraga (Megasea) paa Stenhjæn i Henriksholms Have.]

S. arachnoideum. Rosetterne næsten kugleformede, smaa, meget tættebladede, beklædt med Haar, som er indfildrede i hverandre som Spindelvæ.

S. Braunii. Rosetterne smaa med ~~ta~~siddende, gr~~æ~~gr~~ø~~nne Blade, der er ~~tæ~~kirtelhaarede. Blomsterne gule.

S. glaucum. Ligner _S. tectorum_, men Bladene er noget mere graaligt beduggede og kun svagt r~~ø~~dlige mod Spidsen. Blomsterne blegr~~ø~~de.

S. montanum. Rosetterne ret store, ~~ta~~bladede, Bladene randhaarede.

S. soboliferum. Rosetterne, navnlig de unge, næsten kuglerunde, udvikles i en saadan M~~æ~~gde, at der næsten ikke er Plads til dem, og man kan derfor tit tr~~æ~~ffe Ilse Rosetter uden R~~ø~~dder ovenpaa den ~~h~~vrige Bevoksning. Bladene matgr~~ø~~nne, udvendig brune.

S. tectorum. "Husl~~ø~~g". Rosetterne store, Bladene matgr~~ø~~nne, i Randen og mod Spidsen r~~ø~~dblune. Udli~~ø~~berne ofte ret lange. Blomsterne rosenr~~ø~~de.

S. triste. Rosetterne ret store og ret aabne. Bladene m~~ø~~rkvioletbrune.

Senecio aurantiacus. 20 cm. Juni. Bladene aflange. Kurvene faa i Halvsk~~æ~~m, baade Randkroner og Skivekroner brandgule. Ynder Kalk.

S. carniolicus. 15 cm. Bladene noget indskaarne eller endog fjerfligede, bekl~~æ~~dte med Silkehaar, derved graalige. Blomsterne gule.

S. incanus. 10 cm. Bladene fjerfligede med indskaarne Flige, graa eller næsten hvide af t~~æ~~Haarbekl~~æ~~dning. Blomsterkurve smaa, i Halvsk~~æ~~m. Planter i stenet-gruset Lyngjord.

Silene acaulis. 5 cm. Danner t~~æ~~te, faste Puder, Bladene lysgr~~ø~~nne, linieformet-sylformede; Blomsterne lysrosenr~~ø~~de, enkeltvis og saa kortstilkede, at de ikke hæ~~ø~~s op over Bladene, En pr~~æ~~gtig Stenhj~~ø~~splante. Den plantes paa solaabne Steder i sten- og grusblandet Mosejord, som man maa passe paa ikke bliver for t~~ø~~r.

S. alpetris. (=Heliosperma). 10-15 cm. St~~æ~~glerne tynde med lancetformede Blade, aabent forgrenede med hvide eller svagt r~~ø~~dlige Blomster.

_S. Elisabeth~~æ~~. 5-15 cm. Er en af de skinneste Arter i denne Sl~~æ~~gt. Dens St~~æ~~gler er ranke, bæ~~ø~~r nogle faa store, rosenr~~ø~~de Blomster, som fr~~ø~~st viser sig hen paa Sommeren. Vil g~~æ~~rne have en varm, beskyttet Plads.

S. Quadrifida (Heliosperma). Staar næ~~ø~~ved _S. alpestre_. Bladene er smallere hos denne Art, og Blomsterne noget mindre.

S. rupestris. Blomsterne hvide eller rosenrøde, Bladene blåliggrønne, glatte. Trives let paa ret tørre, solbeskinnede Steder.

S. schafta. Kaukasus. 10-12 cm. Planten udvikler en Mægde tabladede Skud, der bærer talrige karminrosa Blomster, enkeltvis fra Bladhjørnerne. Sommer. Stiller ikke store Fordringer til Jordbund, trives i Sol og Halvskygge.

Soldanella. "Alpeklokke". Trods Navnet hører den ikke til Klokkerne, men til Kodriverfamilien. Bladene er grundstillede, stillkede, nyreformede; Blomstestænglerne bærer 1-4 hængende Blomster med lilla eller blaaviolette, frynsede Kroner. I Naturen vokser de højt op i Bjærgene og blomstrer, ligesom Sneen smelter bort; ja man kan endog træffe dem blomstrende i Sneen. Den største og smukkeste er *S. montana*, det er tillige den, der trives bedst i Kultur. Man planter den i stenet-gruset Mosejord med lidt Tilsætning af Græsstrvejord, og anbringer den bedst i Lavninger paa Nordsiden af Stenhjæn. De andre Arter: *alpina*, *minima* og *pusilla* bør vel nok have en stærkere Tilsætning af fint knuste Sten i Jorden og rigelig Fugtighed om Roden.

Spiraea capitosa, som har hjemme i Rocky mountains, bliver kun 10-12 cm høj. Bladene er graagrønne, langstrakt spatelformede. Blomsterne hvidlige. Planten danner smaa, flade Tuer.

Statice tatarica. Bladene i en aaben Rosette, bredt lancetformede, læderagtige. Blomsterne smaa, røde, i en stor forgrenet Stand. Planter bedst i større Klippeblokke i lodrette eller vandrette Revner i fuld Sol.

Stokesia cyanea. Nord Amerika. Kurvene store af en smuk, lys lillablå Farve. Bør have en varm Plads. Endogsaa i engelske Havebøger nævnes den som en Koldhusplante, som kan plantes ud om Sommeren; den har dog i Aaringer holdt sig paa Friland i Botanisk Have i København uden at lide om Vinteren.

Sweertia perennis. Bladene aflange, glatte, Blomsterne ejendommeligt farvede--nærmest bleget blåblå--i en forgrenet Stand. Muldet fugtig Jord i Grotter eller Kliffter.

[Illustration: Fig. 90. *Saxifraga muscoides* var. *atropurpurea*.]

Teucrium montanum. Grenene nedliggende med linie-lancetformede Blade, hvidfildede paa Undersiden; Blomsterne bleggule. Ynder Kalk og en solrig Vokseplads.

T. pyrenaicum. Planten haaret, Grenene nedliggende, svagt trægtige ved Basis, rodslaende, Bladene runde, takkede. Blomsterne gullige i halvkugleformede Stande. Sommer. Tør, solrig Vokseplads.

Thalictrum alpinum. 5-15 cm. Bladene, som mest er grundstillede, er dobbelt fannede, blanke; Blomsterdækket kun lille, det mest fremtrædende ved Blomsterne er Stikdragerne. Fugtig, gruset Lyngjord.

T. Tuberosum. 20 cm. Bladene mat blaagrønne, dobbelt fannede. Blomsterne med gulhvidt Bager, hævede hjt op over Bladene.

Thymus chamaedrys. Skuddene nedliggende, Planten derved tappeddannende; Bladene smaa, ovale; Blomsterne smaa, lyst karminrøde i Kranse, der er samlede til et Aks.

T. serpyllum. Ligner meget foregaaende; Bladene er mindre og smallere, de blomstrende Skud kortere. Af denne findes en Form, som hedder *Januginosus*, den opføres ogsaa som en egen Art, eller som en Form af *T. chamaedrys*. Den er tæthaaret. Alle tre her nævnte Planter trives paa solrig Vokseplads i let Jord. Der findes ogsaa en hvidblomstret Form.

Tofieldia calyculata. 20 cm. Bladene er svædformede, smalle. Blomsterne gule i et endestillet Aks. Juli. Ynder fugtig Mosejord.

T. palustris er lavere af Væst og har kortere Aks.

Townsendia Wilcoxiana fra Colorado er en lav lille Kurvblomst med linieformet-spatelformede Blade og forholdsvis store, næsten siddende Kurve. Planter bedst i ganske smalle Revner mellem Sten paa solbeskinnet Plads.

Trillium. En nordamerikansk Slægt, som systematisk set staar næved den her i Landet vildtvoksende *Paris*. Blomsterne er store med to Kredse Blade, 3 i hver Kreds. Planterne trives i lune, muldede Kliffter.

T. erectum. 30 cm. Mirkpurpur. Maj.

T. grandiflorum. 30-40 cm. Blomsterne store, hvide. Maj.

Tropæolum polyphyllum. Chile. Har lange, nedliggende Grene og haanddelte, kldede Blade med mange Smaablade; Blomsterne gule, enkeltvis fra Bladhjørnerne. Juli. Gaar dybt med sine Rødder, ynder ikke Omplantning og maa helst formeres ved Frøudsæd. Solrig varm Plads.

T. speciosum. Chile. Bladene 6-lappede. Skuddene klatrende. Blomsterne røde. August. Planter i Halvskygge paa lun Plads.

Tunica saxifraga. 20 cm. Udvikler talrige, tynde Skud med smalle, linieformede Blade. Blomstrer rigt og længe; Blomsterne blegrosa. Varieteten *fl. pl.* med dobbelte Blomster kan kun formeres ved Stiklinger. Planter i lodrette eller vandrette Klipperevner. Er tilbøjelig til at fryse bort om Vinteren.

Umbilicus chrysantha. Lille Asien. Næbeslægtet med *_Sempervivum_* og har ligesom denne en Roset af klædede Blade. Rosetterne udvikles i Mægde og er af en frisk lysgrøn Farve; Blomsterne lysgule. Anvendelse som *_Sempervivum_*.

Valeriana celtica. Sædlig at omtale paa Grund af den Vellugt, Planten er i Besiddelse af. Den hører til de vanskelige at dyrke, af Vigtighed er det at have godt Dræ under Planten; Jorden, den plantes i, bør bestaa af Mosejord og skarpt Grus. Planten er kun 5-10 cm. høj, er ganske glat og har gullige Blomster.

V. montana. 30 cm. Denne trives meget let, plantet i større Spalter mellem Sten. Bladene udelte, Blomsterne bleggrøde i ret store Halvskæme.

V. saxatilis. En lav Plante med aflangt spatelformede Grundblade og smalle Stængelblade. Blomsterne hvide. Rødderne dybtgaaende. Anbringes i smalle, dybe Revner i kalkholdig Jord.

V. supina. 5 cm. Tæppedannende. Bladene spatelformede, stilkede. Blomsterne bleggrøde i tætte Hoveder. Formeres let ved Deling.

V. tripteris. Ligner meget *_V. montana_*, Stængelbladene er dog her tredelte.

Veronica Allioni. Skuddene lange, nedliggende med bredt elliptiske Blade.

V. aphylla. 5-8 cm. Skuddene meget korte, tæsamlede. Bladene ovale, randhaarede. Klaserne korte, bladløse, faablomstrede; Blomsterne violetblaa. Juni.

V. cuneifolia. Lille Asien. Skuddene rødlige, nedliggende, talrige, derved tæppedannende. Bladene omvendt ærformede, grovt savtakkeede, ligesom Stænglerne faltet-haarede. Blomsterne blegblaa. Taaler Sol og tør Vokseplads. Formeres let ved Deling.

V. Guthriana. Af hybrid Oprindelse, rimeligvis en Bastard mellem *_V. saxatilis_* og en ny-zelandsk buskagtig *_Veronica_*. Skuddene, som udvikles i Mægde, er oprette, tæbladene, i milde Vintre holder Livet sig friskt, i strænge Vintre, eller i Foraarets ugunstige Vejr, afsvides det. Blomsterne mørkeblaa i Klase. Formeres sædeles let ved Deling og trives overalt paa Stenhjæn.

V. prostrata. 20 cm. Blomsterne blaa. Juni.

V. repens. Skuddene nedliggende og halvt oprette, tæsidende, saa at Planten danner meget tætte Tæpper. Bladene smaa, ovale, frisk grønne; Blomsterne bleglilla eller næsten hvide i faablomstrede, korte Klaser. Juni. Udmarkket til Beklædning af smaa Stenknolde.

V. rupestris. Afghanistan. Skuddene svage, nedliggende, derved tæpedannende. Bladene lancetformede, noget savtakkede. Blomsterne blaa, i lange, rigtblomstrende Klaser. Juni-Juli. En udmærket Plante til Beklædning af Skræter.

[Illustration: Fig. 91. Saxifraga oppositifolia.]

V. saturejoides. Balkan. Tæpedannende. Bladene smaa, omvendt ægformede. Blomsterne i tætte, endestillede Klaser, lillablaa med røde Stvdragere. Maj.

V. saxatilis. Tæpedannende. Planten glat; Bladene ovale. Blomsterne lillablaa i Klaser. Juni-Juli.

De her nævnte Veronica trives gennemgaaende saaledes let og kan formeres ved Deling.

Viola biflora. Bladene nyreformede; Stænglerne oprette, men svage, med faa, rent gule Blomster. Ynder en halvskygget Vokseplads med muldet, halvfugtig Jord.

V. calcarata. Bladene ægformede, de tvre smallere; Blomsterne meget store, violblaa. Trives bedst i noget muldet Jord i Halvskygge.

V. cornuta. Stamformen for den i Haver nu saa udbredte Plante har lysblaa Blomster. Er meget taknemmelig og villig.

V. cucullata. Nord Amerika. Har store, langstilkede Blade og store blaa, langstilkede Blomster.

V. jooi. Karpatherne. En lille, lav Art med nyreformede Blade og smaa, rødlige, stærkt vellugtende Blomster.

V. pedata. Nord Amerika. Er mærkelig ved sine dybt fodelte Blade. Blomstene ret store, blaa. Trives i let, fugtig Jord.

Wulfenia carinthiaca. Bladene aflangt ovale, lysgrønne, takkede i Randen. Blomsterne blaa, i et ensidigt, tætskudt Aks. Planter bedst imellem Sten paa de Volde, som flankerer Kliffterne paa Stenhjæn.

Ligvækster til Stenhjæsanlæggene.

I foranstaaende Artsbeskrivelser af Stenhjæplanterne er Ligvæksterne ikke medtagne; den Anvendelse, man kan gøre af disse Planter, er dog langtfra uden Betydning. Men dels er Antallet af brugelige Arter saa stort, at Beskrivelser af Arterne vilde fylde uforholdsmæssig meget, dels kan man med faa Ord give faaes Regler for Kulturen, saa at Beskrivelser af denne ved hver

Art kun vilde blive Gentagelser.

Ligvæsterne (og Knoldvæsterne) er hovedsagelig Foraars- og Efteraars-Planter med en kort Vækstperiode, de overjordiske Dele visner bort ret hurtigt. Kun enkelte blomstrer i Højsommeren.

Det gælder derfor om at anbringe dem saaledes, at den Plads, de har prydet med deres Blomster, ikke ligger nogen hen, naar disse og Plantens Liv er visnet bort. De maa altsaa sættes paa Steder, hvor andre Planter, der har en anden Udviklings- og Blomstringstid, allerede er anbragte. Foraarsblomstrende Ligplanter maa saaledes sættes mellem Planter, der har en ret sen Udvikling, udenomkring Planter, som udsender lange nedliggende Skud, der kan komme til at dække den Plads, Ligvæsterne har indtaget og under flade Krybbuske, der har sent Livspring, og mellem hvis Grene, de kan skyde frem. Efteraarsblomstrende Ligvæster maa sættes indlem Planter, der har afsluttet deres Vækst tidligt paa Eftersommeren, saa at de ved deres Blomster paany kan oplive denne Del af Stenpartiet. De fleste Ligvæster ynder en varm Vokseplads; flere af de tidligste Arter taaler dog at plantes under Træer, da den Skygge, disse giver, medens Ligvæsterne blomstrer, ikke er af nogen Betydning, og disse sidste er bortvisnede til den Tid, Træerne giver Skygge.

[Illustration: Fig. 92. Saxifraga Rocheliana.]

Her et mindre Udvalg af Lig- og Knoldvæster, kun lavere Arter nævnes:

Allium Ostrowskianum. Blomster karmoisinrøde.

Bulbocodium vernum. Blomster lilla.

Chionodoxa Luciliæ. Blomsterne blaa med hvid Midte. Marts-April. Man har Former med hvide og med rosa Blo.

C. sardensis. Blo. blaa. Marts-April.

Colchicum autumnale. Blo. rødlilla. _fl. albo_ har hvide Blo. _fl. pl_. fyldte Blo.

C. speciosum. Blo. rødlilla, meget større end hos autumnale.

C. variegatum. Blo. rødtæmmede.

_"Tidlls"-_Arterne blomstrer alle om Efteraaret. Livet fremkommer det følgende Foraars.

Crocus aureus. Den alm. gule Krokus. Marts-April.

C. Imperati. Foraars. Spæd; Blo. hvide, uvendig med mørke Tegninger.

C. speciosus. Efteraar. Blo. blaalilla.

C. susianus. Foraar. Spæ. Blo. gule, udvendig med mfrke Tegninger.

C. vernus. Den alm. Foraarskrokus. Blo. hvide, blaaviolette o. s. v.

C. zonatus. Efteraar. Blo. lyslilla. Den og _speciosus_ egner sig til Plantning mellem Bregner, til hvis brune, visne Løv de staar udmæket.

Eranthis. Se foran i Artsbeskrivelserne.

Erythronium, "Hundetand". Af Arter kan nævnes:

E. americanum. Blo. gule.

E. dens canis. Blo. rosa eller hvidlige, enkeltvis.

E. grandiflorum. Blo gule eller cremefarvede, ofte flere sammen.

Galanthus, "Vintergæ".
de

G. cilicicus. Sent Efteraar.

G. Elwesii. Vinter og tidligste Foraar.

G. Imperati. Marts.

G. latifolius. Tidligste Foraar.

G. nivalis. Tidligste Foraar, heraf flere Varieteter bl. a. fl. pl. med fyldte Blo. og efteraarsblomstrende Former.

G. Olgæ. Sent Efteraar-Vinter.

G. plicatus. April.

Alle Arterne har hvide Blomster med grønne Tegninger paa de indre Blomsterdeksblade.

Fritillaria camschatcensis. Blo. sortviolette. Tidlig Sommer.

F. latifolia. April-Maj.

F. meleagris, "Vibeag". Blo. tænnede. _fl. albo_ har hvide Blomster. April-Maj.

F. verticillata. Blo. hvidlige, udvendig grønne. Maj.

Gagea, "Guldstjerne". Arterne har gule, regelmæssigt 6-delte Blomster. April.

G. lutea.

G. minima.

G. stenopetala.

Hyacinthus amethystinus . Blo. blegblaa. Maj.

Iris . Se Artsbeskrivelserne.

[Illustration: Fig. 93. Sempervivum.]

Leucojum autumnale . Blo. hvide med rosa Skæ Efteraar.

L. vernum, "Dorothealilie" . Blo. hvide med gulgrønne Pletter.
Marts. Planter bedst i Mægede mellem Smaabuske ved Foden af Stenhjæn.

Muscari botryoides, "Druehyacinth" . Blo. lysblaa. April.
Varieteten _fl. albo_ har hvide Blo.

M. comosum . Blo. spredte, de nedre grønne, de øvre violette;
golde Blomster i Spidsen af Klasen. Maj.

M. comosum v. plumosum . Blomsterne er omdannede til golde Blo.
Klasen stærkt forgrenet med violette Forgreninger. Senere end Hovedarten.

Muscari moschatum . Blo. grønliggule med violet, vellugtende.
Maj.

M. racemosum . Blo. mørkeblaa.

Narcissus bulbocodium . Blo. gule, tragtformede. April-Maj.

N. minor . Blo. gule. Kan betragtes som en Dværgform af
"Paaskelilie" . Trives godt i fugtige Lavninger.

N. triandrus . Blo. hvide, noget hængende. April.

Ornithogalum umbellatum, "Fuglemark" . Blo. indvendig snehvide,
udvendig grønne. Planter kun hvor den kan faa Lov at brede sig.

Scilla festalis (= _S. nonscripta_) . Blaa, hængende Blomster.
Planter kun i den nedre Del af Stenhjæn mellem store Bregner
o.l. Steder (i "Skovbund").

S. sibirica . Blo. rent blaa, noget hængende. April. Heraf en
hvidblomstret Var.

Triteleia uniflora . Blo. regelmæssigt 6-delte, indvendig næsten
hvide, udvendig lilla. Maj.

Tulipa biflora. Blo. grønlighvide, flere paa Stængelen.

T. Greigii. Blo. cinnoberrøde. Bladene brunplettede.

T. Kaufmanniana. Blo. flødegule, udvendig rødlige. Den tidligste af alle Frilandstulipaner.

T. Kolpakowskiana. Blo. fra gule til hjørte, ofte med en mørk Plet ved Grunden.

Smaabuske til Stenhjæn.

Foruden de i den foranstaaende Planteliste omtalte svagt forveddede Planter, som _Dryas_ og _Salix_, kan en Del Smaabuske, Krybbuske og Dvægbuske finde Anvendelse i Stenhjænanlæggene. I det foregaaende er sagt, at Skygge over hele Anlægget eller Dele deraf, som den gives af store Træer, er uheldig og bør undgaaes; men da nogle Planter, som i deres Hjemstavn vokser i Klippekløfter paa Steder, hvor Solens Straaler ikke naaar dem, er imtaalelige overfor direkte Sollys, maa man give dem en Vokseplads, hvor dette er mindsket i høj Grad. At anbringe nogle enkelte Buske ovenfor Grotterne er derfor en hensigtsmæssig Foranstaltning; man maa dog undgaa at plante Buske med overhængende Grene; slanke stjerneformede _juniperus_ eller andre Naaletræer af lignende Form svarer bedst til Hensigten. Men der findes ogsaa en ikke ringe Mængde Prydbuske af sluttet Vækst, hvilke med god Ret kan anbringes paa Stenhjæn og da navnlig paa større Anlæg. Bedst planter man disse Smaabuske paa Steder, hvor man finder, at Konstruktionen af Stenhjæn er faldet mindre heldig ud, idet Buskenes fyldigere Former kan bidrage til at skjule noget af det mindre vellykkede i Opstillingen. Nogle Buske fordrer dog særlige Jordbundsforhold eller passer bedst paa anden Vokseplads (for Eks. paa Lyngpartierne).

Andromeda polifolia, "Rosmarinlyng". Bladene smalle, blanke, mørkegrønne, paa Undersiden hvidlige. Blomsterne blegrøde. Lyngpartierne i disses fugtigste Del.

Arctostaphylos nevadensis og _A. uva ursi, "Melbæris"_, den sidste vildtvoksende her i Landet, har nedliggende Grene med stedsegrønne Blade. Lyngpartierne.

Azalea amoena. Stedsegrøn med karminrøde Blomster i April-Maj. Lyngpartierne.

Ogsaa de kvædetende Arter _A. mollis_ og _pontica_ med deres talrige Former kan paa store Stenhjæne plantes mellem stedsegrønne Planter.

Betula nana, "Dvægbirk". Lav og stækt grenet med næsten kredsrunde Blade. Bedst paa Nordsiden af Anlægget og i Stensætningerne langs Kliffterne.

Calluna vulgaris, "Hedelyng". Saavel selve Arten som de talrige Varieteter btr have en Plads paa Stenhjæn, paa Lyngpartiet. Varieteterne kan nu tæles i Snesevis. Man har dobbelt-blomstrede, hvidblomstrede og mørktviolette Former, endvidere Varieteter med meget kompakt Vækst eller med gulligt eller næsten gyldent Løv.

Cotoneaster horizontalis. Grenene tævifteformet forgrenede med smaa, mørkegrønne Blade. Om Efteraaret tæbesat med koralrøde Frugter. Planten holder sig meget lav, men breder sig stærkt ud til Siderne. Ynder Sol.

C. pyrenaica. Grenene tænedliggende til Underlaget og følgende dette, voksende op over Sten eller andre Hindringer, de maatte træde under Væsten. Bladene ovale. Blomsterne hvidlig-rosa.

Cytisus purpureus. Blomsterne smudsigt karminrøde. Meget blomsterrig.

[Illustration: Fig. 94. Veronica prostrata.]

Daboecia polifolia. Løvet er mørkegrønt, glinsende paa Overfladen, blegt paa Underfladen. Blomsterne violetrøde eller hvide. Lyngpartierne.

Daphne. Planterne af denne Slægt har stærkt vellugtende Blomster.

D. alpina. Blomsterne hvide. Lyngpartierne.

D. Blagayana. Skuddene ganske vege, nedliggende. Blomsterne gullighvide, ret store. Planter i ikke for tår Mosejord.

D. cneorum. Svag af Vækst med nedliggende Grene. Blomsterne røde. Planter paa Klippeblokke i grusblandet Mosejord.

D. laureola. Stedsegrøn. Blanke, glatte Blade; grønne Blomster. Lyngpartierne.

D. mezereum, "Pebertræ". Blomstrer tidligt om Foraaret inden Løvspring. Blomsterne blegrøde. Lyngpartierne.

Enantospartion radiatum. I Slægt med Guldregn. Blomsterne gule. Danner meget brede Buske; Grenene grønne.

Erica, "Lyng". Bladene er hos alle Arter smalt linieformede eller naaleformede.

E. carnea, "Foraarslyng"_. Lav af Væst; danner efterhaanden meget brede, lave Buske. Allerede tidligt paa Efteraaret er de gulligrønne Blomsterknopper ansatte, de overvintrer og farves henad Foraaret rødlige for hen i April at udfolde sig. Blomsterne er rødliglilla eller hvide: _fl. albo_.

*E. cinerea*_. Blomsterne purpurrøde. Juli-August.

*E. stricta*_. Har opret Væst, vokser ret hurtigt og grener sig stærkt. Blomsterne røde om Eftersommeren, holder sig længe.

E. tetralix, "Klokkelyng"_. Bladene haarede, Blomsterne blegt rosenrøde.

*E. vagans*_. Har bred og fyldig Væst. Blomstrer om Eftersommeren. Blomsterne af forskellige røde Nuancer.

*Erica*_ Arterne plantes paa Lyngpartierne. *E. tetralix*_ paa de fugtigere Dele.

*Gaultheria procumbens*_. Bladene smaa, blanke. Bærene koralrøde.

*G. shallon*_. Bladene større end hos foregaaende, matte. Bærene blaasorte.

*Genista anglica*_. Grenene nedliggende, tornede. Blomsterne gule.

*G. pilosa*_. Grenene nedliggende eller halvt oprette. Bladene noget silkehaarede. Blomsterne gule. Begge Arter plantes paa Lyngpartierne, den sidstnævnte paa tårrere og mere sandet Jord end den første.

*Hedera helix*_. Forskellige Former af "*Vedbend*"_ kan plantes paa Stenhj. Her skal blot nævnes den ejendommelige Form:

*conglomerata*_, der vanskeligt trives paa flad Jord og maa have Stene eller Trædder at lægge sig op over for ret at præsentere sig.

Hypericum calycinum, *H. patulum*_ og Bastarden mellem disse: *H. Moserianum*_ med Varieteten *tricolor*_, der har brogede Blade, samt *H. lysimachioides*_, har alle smukke, store, gule Blomster, den førstnævnte er stedsegrøn.

*Juniperus communis*_. Varieteten *suecica*_ har stjeleformet Væst.

*J. nana*_ meget lav Væst, medens *J. prostrata*_, der opfattes som en Varietet af *J. sabina*_ har Grenene strakte tæt hen ad Underlaget.

*Kalmia angustifolia*_ og *K. glauca*_. To smaa tårgrenede Buske med smalle Blade og karmoisinrøde eller lilla Blomster. Lyngpartierne.

*Ononis aragonensis*_ af lav Væst har gule, *O. fruticosa*_ og

rotundifolia karminrosa Blomster.

Pernettya mucronata. Bladene er smalt afformede, tilspidsede, stedsegrønne; Blomsterne hvide eller bleggrøde; Frugterne røde. Lyngpartierne.

Philadelphus microphyllus bliver kun nogle få Decimeter høj, den er af kompakt Vækst med små Blade og hvide, vellugtende Blomster.

Phillyrea Vilmoriana. Lav Busk med stedsegrønne, læderagtige Blade. Planter mellem Rhododendron o.l.

Pieris floribunda og *_P. japonica_.* Tætgrenede, stedsegrønne Buske med hvide Blomster. Planter mellem Rhododendron.

Rhododendron, "Alperose". Foruden de store Arter, der nu finder en saa udstrakt Anvendelse i Busketter, findes der en Del Arter, som fordrer en bedre Vokseplads, og som derfor passende kan anbringes paa Stenhjæ, dog vel egentlig kun paa større Anlæg.

R. campanulatum. Bladene tykke, læderagtige; Blomsterne lilla.

R. ferrugineum. Bladene små, rustbrune paa Undersiden. Blomsterne karmoisinrøde. Denne og følgende vokser i Europas Alper.

R. hirsutum. Ligner foregående, men Bladene er grønne paa begge Flader, haarede. Ynder Kalk.

R. camtschaticum. Livfældende. Blomsterne karminrosa.

R. praecox. Er en Bastard mellem *_R. dahuricum_* og *_ciliatum_*, opstaaet i England. Blomstrer i Slutningen af Marts med rosenrøde, vellugtende Blomster.

Salix retusa. Planten stærkt forgrenet, breder sig vidt ud; Grenene følgende Underlaget, vokser fladt henad Jorden og op over Stene, som ligger paa Plantens Vej i dens Vækst fremad; den egner sig derved udmærket til Beklædning af større Flader. Livet glinsende, lysgrønt.

[Illustration: Fig. 95. Colchicum og Blechnum i Dr. Børgesens Have i Hellebæk. Se Livvækster og Bregner til Stenhjæ.]

Skimmia japonica. Bladene lysgrønne, læderagtige. Blomsterne hvide, Hanblomster og Hunblomster hver paa sin Plante. Bærene hjørte. Lun Plads.

Veronica pinguifolia. Ny Zeland. En lav, lille, buskagtig Art med bredt ovale, graagrønne Blade og blege, næsten hvide Blomster i kort Klase. Er haardfjær, men bør dog have en lun Plads og Dækning om Vinteren.

Bregner til Stenhjlsanlæg.

Bregner egner sig i ~~s~~adig Grad til Plantning paa Stenhjle. De smaa Arter plantes bedst i Revnerne mellem Stenene i Grotte~~v~~æggene, de store egner sig til Masseplantning i store Grotter og Kliffter samt til Skovbundsplantninger i de Busketter, som maatte stude op til Stenhjlen. Her et mindre Udvalg:

Adiantum pedatum fra Nord Amerika med sorte Bladstilke og findelt Lfv skal have Skygge og muldet, fugtig Jord.

Asplenium adiantum nigrum. I Grotte~~v~~ægge i Halvskygge.

A. ruta muraria. I smalle Klipperevner eller i Mure. Sol.

A. septentrionale. Lfv er spaltet i lange, smalle Afsnit.

A. trichomanes. Bladstilke sorte, Bladafsnittene rundagtige.

A. viride. Ligner foregaaende, men har grøne Bladstilke. De tre sidstnævnte behandles som _A. adiantum nigrum_.

Athyrium filix foemina, af hvilken der findes Snesevis af Varieteter og Former, passer bedst til Skovbundsplantninger og til Grotter.

Blechnum, "Kambregne", har enkelt fjersnitdelte Blade.

B. penna-marina. Lfv temmelig kort. Planten breder sig og danner sammenhængende Tæpper. Plantes i Halvskygge.

B. spicant. Vildtvoksende her i Landet. Bladene lange, de frugtbare lægere end de golde og mere oprette. Plantes i Skygge eller Halvskygge imellem Sten i muldet Jord helst tæved rindende Vand.

Botrychium lunaria, "Maanerude". Plantes i sandet Lyngjord paa Lyngpartierne.

Ceterach officinarum har enkelt fjersnitdelt Lfv med tæ rustfarvet Skælning paa Bladenes Underside. Plantes mellem Sten i Sol.

Cryptogramme crispa. Lfv frisk lysgrønt, meget findelt. Plantes imellem luse Sten, hvor der er rigelig Fugtighed til Stede.

Cystopteris fragilis. Danmark. Med findelt Lfv. Plantes i Grotte~~v~~ægge.

Dryopteris filix mas. Anvendes som *Anthyr. filix foemina*.

Ogsaa af denne Art eksisterer en Mængde Varieteter.

Dryopteris Linnæana (= *Polypodium dryopteris*). Bladene triangulære i Omkreds, fintdelte, lysgrønne. Halvskygge. (Se om andre *Dryopteris* i Vandplanteafdelingen).

Ophioglossum vulgatum, "Slangetunge". Bladet udelt, tungeformet med et smalt, opret Frugtblad. Planter i sandblandet Lyngjord. Fugtig Plads.

Osmunda cinnamomea og *O. Claytoniana*, begge fra Nord-Amerika er meget smukke Bregner, beslægtede med den danske "Kongebregne". (Se Vandplanteafdelingen). Planter i store Kliffter og Grotter.

Polypodium vulgare, "Engelsld". Vor almindeligste Stengælle-Bregne. Planter i Grottevejge. Af denne findes flere Varieteter bl.a. *cambricum* med stærkt delte Blade.

Polystichum aculeatum. Har smukt fintdelt Løv. Heraf findes en Mængde fortrinlige Varieteter. Planter mellem Stenene paa de Volde, der flankerer Klifterne paa Stenhjæn.

P. lonchitis. Planter paa Afsatser paa lodrette Grottevejge med rigelig Plads til Rødderne og megen Muld for disse at brede sig i.

Scolopendrium officinarum, "Hjortetunge". Har udelte, tungeformede, friskgrønne Blade. Heraf mange Varieteter med krusede og hanekamformede Blade. Anvendes som de to foranførte Arter.

Struthiopteris germanica, "Strudsvinge". Har de oprette Blade regelmæssigt ordnede, saa at de tilsammen danner en stor Tragt; Planten kaldes derfor ogsaa "Kurbregne". Skygge og halvfugtig Vokseplads med muldet Jord.

Woodsia alpina og *ilvensis* har fintdelt Løv. Det er temmelig smaa Bregner. Planter i Revner mellem Sten paa Nordsiden af Stenhjæn eller i Grottevejge.

LITTERATUR OM STENHJÆN.

For dem, som maatte ønske at sætte sig grundigere ind i Dyrkningen af Stenhjænsplanter, anbefales følgende Skrifter paa fremmede Sprog:

Reginald Farrer: My rockgarden.

Reginald A. Malby: The story of my rockgarden.

W. Robinson: Alpine flowers for gardens.

Max Kolb: Die europäichen und überseeischen Alpenpflanzen.

Erich Wocke: Die Alpenflanzen in der Gartenkultur der Tiefländer.

F. Correvon: Les plantes des montagnes et des rochers.

Disse Værker er til Dels benyttede ved Udarbejdelsen af nærværende Bog.

Vandplanter behandles bl.a. i nedennævnte Bøger:

W. Tricker: The Water Garden.

Gertrude Jekyll: Wall and Water Gardens.

W. Minkemeyer: Die Sumpf- und Wasserpflanzen.

End of the Project Gutenberg EBook of Vand- og stenhoejsplanter en vejledning for havevenner, by G.N. Brandt (red.)

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK VAND- OG STENHOEJSPLANTER ***

This file should be named 8vast11.txt or 8vast11.zip

Corrected EDITIONS of our eBooks get a new NUMBER, 8vast12.txt
VERSIONS based on separate sources get new LETTER, 8vast11a.txt

Produced by Miranda, Steen Christensen Janet Kino and the PG Online Distributed Proofreaders.

Project Gutenberg eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as Public Domain in the US unless a copyright notice is included. Thus, we usually do not keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

We are now trying to release all our eBooks one year in advance of the official release dates, leaving time for better editing. Please be encouraged to tell us about any error or corrections, even years after the official publication date.

Please note neither this listing nor its contents are final til midnight of the last day of the month of any such announcement. The official release date of all Project Gutenberg eBooks is at

Midnight, Central Time, of the last day of the stated month. A preliminary version may often be posted for suggestion, comment and editing by those who wish to do so.

Most people start at our Web sites at:

<http://gutenberg.net> or

<http://promo.net/pg>

These Web sites include award-winning information about Project Gutenberg, including how to donate, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter (free!).

Those of you who want to download any eBook before announcement can get to them as follows, and just download by date. This is also a good way to get them instantly upon announcement, as the indexes our cataloguers produce obviously take a while after an announcement goes out in the Project Gutenberg Newsletter.

<http://www.ibiblio.org/gutenberg/etext03> or

<ftp://ftp.ibiblio.org/pub/docs/books/gutenberg/etext03>

Or /etext02, 01, 00, 99, 98, 97, 96, 95, 94, 93, 92, 91 or 90

Just search by the first five letters of the filename you want, as it appears in our Newsletters.

Information about Project Gutenberg (one page)

We produce about two million dollars for each hour we work. The time it takes us, a rather conservative estimate, is fifty hours to get any eBook selected, entered, proofread, edited, copyright searched and analyzed, the copyright letters written, etc. Our projected audience is one hundred million readers. If the value per text is nominally estimated at one dollar then we produce \$2 million dollars per hour in 2002 as we release over 100 new text files per month: 1240 more eBooks in 2001 for a total of 4000+ We are already on our way to trying for 2000 more eBooks in 2002 If they reach just 1-2% of the world's population then the total will reach over half a trillion eBooks given away by year's end.

The Goal of Project Gutenberg is to Give Away 1 Trillion eBooks! This is ten thousand titles each to one hundred million readers, which is only about 4% of the present number of computer users.

Here is the briefest record of our progress (* means estimated):

eBooks Year Month

1 1971 July

10 1991 January

100 1994 January

1000 1997 August
1500 1998 October
2000 1999 December
2500 2000 December
3000 2001 November
4000 2001 October/November
6000 2002 December*
9000 2003 November*
10000 2004 January*

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation has been created to secure a future for Project Gutenberg into the next millennium.

We need your donations more than ever!

As of February, 2002, contributions are being solicited from people and organizations in: Alabama, Alaska, Arkansas, Connecticut, Delaware, District of Columbia, Florida, Georgia, Hawaii, Illinois, Indiana, Iowa, Kansas, Kentucky, Louisiana, Maine, Massachusetts, Michigan, Mississippi, Missouri, Montana, Nebraska, Nevada, New Hampshire, New Jersey, New Mexico, New York, North Carolina, Ohio, Oklahoma, Oregon, Pennsylvania, Rhode Island, South Carolina, South Dakota, Tennessee, Texas, Utah, Vermont, Virginia, Washington, West Virginia, Wisconsin, and Wyoming.

We have filed in all 50 states now, but these are the only ones that have responded.

As the requirements for other states are met, additions to this list will be made and fund raising will begin in the additional states. Please feel free to ask to check the status of your state.

In answer to various questions we have received on this:

We are constantly working on finishing the paperwork to legally request donations in all 50 states. If your state is not listed and you would like to know if we have added it since the list you have, just ask.

While we cannot solicit donations from people in states where we are not yet registered, we know of no prohibition against accepting donations from donors in these states who approach us with an offer to donate.

International donations are accepted, but we don't know ANYTHING about how to make them tax-deductible, or even if they CAN be made deductible, and don't have the staff to handle it even if there are ways.

Donations by check or money order may be sent to:

Project Gutenberg Literary Archive Foundation

PMB 113
1739 University Ave.
Oxford, MS 38655-4109

Contact us if you want to arrange for a wire transfer or payment method other than by check or money order.

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation has been approved by the US Internal Revenue Service as a 501(c)(3) organization with EIN [Employee Identification Number] 64-622154. Donations are tax-deductible to the maximum extent permitted by law. As fund-raising requirements for other states are met, additions to this list will be made and fund-raising will begin in the additional states.

We need your donations more than ever!

You can get up to date donation information online at:

<http://www.gutenberg.net/donation.html>

If you can't reach Project Gutenberg,
you can always email directly to:

Michael S. Hart <hart@pobox.com>

Prof. Hart will answer or forward your message.

We would prefer to send you information by email.

****The Legal Small Print****

(Three Pages)

*****START**THE SMALL PRINT!**FOR PUBLIC DOMAIN EBOOKS**START*****

Why is this "Small Print!" statement here? You know: lawyers. They tell us you might sue us if there is something wrong with your copy of this eBook, even if you got it for free from someone other than us, and even if what's wrong is not our fault. So, among other things, this "Small Print!" statement disclaims most of our liability to you. It also tells you how you may distribute copies of this eBook if you want to.

***BEFORE!* YOU USE OR READ THIS EBOOK**

By using or reading any part of this PROJECT GUTENBERG-tm eBook, you indicate that you understand, agree to and accept this "Small Print!" statement. If you do not, you can receive a refund of the money (if any) you paid for this eBook by sending a request within 30 days of receiving it to the person

you got it from. If you received this eBook on a physical medium (such as a disk), you must return it with your request.

ABOUT PROJECT GUTENBERG-TM EBOOKS

This PROJECT GUTENBERG-tm eBook, like most PROJECT GUTENBERG-tm eBooks, is a "public domain" work distributed by Professor Michael S. Hart through the Project Gutenberg Association (the "Project"). Among other things, this means that no one owns a United States copyright on or for this work, so the Project (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth below, apply if you wish to copy and distribute this eBook under the "PROJECT GUTENBERG" trademark.

Please do not use the "PROJECT GUTENBERG" trademark to market any commercial products without permission.

To create these eBooks, the Project expends considerable efforts to identify, transcribe and proofread public domain works. Despite these efforts, the Project's eBooks and any medium they may be on may contain "Defects". Among other things, Defects may take the form of incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other eBook medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

LIMITED WARRANTY; DISCLAIMER OF DAMAGES

But for the "Right of Replacement or Refund" described below, [1] Michael Hart and the Foundation (and any other party you may receive this eBook from as a PROJECT GUTENBERG-tm eBook) disclaims all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees, and [2] YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE OR UNDER STRICT LIABILITY, OR FOR BREACH OF WARRANTY OR CONTRACT, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES, EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGES.

If you discover a Defect in this eBook within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending an explanatory note within that time to the person you received it from. If you received it on a physical medium, you must return it with your note, and such person may choose to alternatively give you a replacement copy. If you received it electronically, such person may choose to alternatively give you a second opportunity to receive it electronically.

THIS EBOOK IS OTHERWISE PROVIDED TO YOU "AS-IS". NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, ARE MADE TO YOU AS TO THE EBOOK OR ANY MEDIUM IT MAY BE ON, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR A PARTICULAR PURPOSE.

Some states do not allow disclaimers of implied warranties or the exclusion or limitation of consequential damages, so the above disclaimers and exclusions may not apply to you, and you may have other legal rights.

INDEMNITY

You will indemnify and hold Michael Hart, the Foundation, and its trustees and agents, and any volunteers associated with the production and distribution of Project Gutenberg-tm texts harmless, from all liability, cost and expense, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following that you do or cause: [1] distribution of this eBook, [2] alteration, modification, or addition to the eBook, or [3] any Defect.

DISTRIBUTION UNDER "PROJECT GUTENBERG-tm"

You may distribute copies of this eBook electronically, or by disk, book or any other medium if you either delete this "Small Print!" and all other references to Project Gutenberg, or:

[1] Only give exact copies of it. Among other things, this requires that you do not remove, alter or modify the eBook or this "small print!" statement. You may however, if you wish, distribute this eBook in machine readable binary, compressed, mark-up, or proprietary form, including any form resulting from conversion by word processing or hypertext software, but only so long as *EITHER*:

[*] The eBook, when displayed, is clearly readable, and does *not* contain characters other than those intended by the author of the work, although tilde (~), asterisk (*) and underline (_) characters may be used to convey punctuation intended by the author, and additional characters may be used to indicate hypertext links; OR

[*] The eBook may be readily converted by the reader at no expense into plain ASCII, EBCDIC or equivalent form by the program that displays the eBook (as is the case, for instance, with most word processors); OR

[*] You provide, or agree to also provide on request at no additional cost, fee or expense, a copy of the eBook in its original plain ASCII form (or in EBCDIC or other equivalent proprietary form).

[2] Honor the eBook refund and replacement provisions of this "Small Print!" statement.

[3] Pay a trademark license fee to the Foundation of 20% of the gross profits you derive calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. If you don't derive profits, no royalty is due. Royalties are payable to "Project Gutenberg Literary Archive Foundation" the 60 days following each date you prepare (or were legally required to prepare) your annual (or equivalent periodic) tax return. Please contact us beforehand to let us know your plans and to work out the details.

WHAT IF YOU *WANT* TO SEND MONEY EVEN IF YOU DON'T HAVE TO?

Project Gutenberg is dedicated to increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine readable form.

The Project gratefully accepts contributions of money, time, public domain materials, or royalty free copyright licenses.

Money should be paid to the:

"Project Gutenberg Literary Archive Foundation."

If you are interested in contributing scanning equipment or software or other items, please contact Michael Hart at:
hart@pobox.com

[Portions of this eBook's header and trailer may be reprinted only when distributed free of all fees. Copyright (C) 2001, 2002 by Michael S. Hart. Project Gutenberg is a TradeMark and may not be used in any sales of Project Gutenberg eBooks or other materials be they hardware or software or any other related product without express permission.]

*END THE SMALL PRINT! FOR PUBLIC DOMAIN EBOOKS*Ver.02/11/02*END*

*END THE SMALL PRINT! FOR PUBLIC DOMAIN EBOOKS*Ver.02/11/02*END*

understand, agree to and accept

this "Small Print!" statement. If you do not, you can receive

a refund of the money (if any) you paid for this eBook by

sending a request within 30 days of receiving it to the person

you got it from. If you received this eBook on a physical

medium (such as a disk), you must return it with your request.

ABOUT PROJECT GUTENBERG-TM EBOOKS

This PROJECT GUTENBERG-tm eBook, like most PROJECT GUTENBERG-tm eBooks, is a "public domain" work distributed by Professor Michael S. Hart through the Project Gutenberg Association (the "Project").

Among other things, this means that no one owns a United States copyright on or for this work, so the Project (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth below, apply if you wish to copy and distribute this eBook under the "PROJECT GUTENBERG" trademark.

Please do not use the "PROJECT GUTENBERG" trademark to market any commercial products without permission.

To create these eBooks, the Project expends considerable efforts to identify, transcribe and proofread public domain works. Despite these efforts, the Project's eBooks and any medium they may be on may contain "Defects". Among other things, Defects may take the form of incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other eBook medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

LIMITED WARRANTY; DISCLAIMER OF DAMAGES

But for the "Right of Replacement or Refund" described below,

[1] Michael Hart and the Foundation (and any other party you may receive this eBook from as a PROJECT GUTENBERG-tm eBook) disclaims all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees, and [2] YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE OR UNDER STRICT LIABILITY, OR FOR BREACH OF WARRANTY OR CONTRACT, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES, EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGES.

If you discover a Defect in this eBook within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending an explanatory note within that time to the person you received it from. If you received it on a physical medium, you must return it with your note, and such person may choose to alternatively give you a replacement copy. If you received it electronically, such person may choose to alternatively give you a second opportunity to receive it electronically.

THIS EBOOK IS OTHERWISE PROVIDED TO YOU "AS-IS". NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, ARE MADE TO YOU AS TO THE EBOOK OR ANY MEDIUM IT MAY BE ON, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR A PARTICULAR PURPOSE.

Some states do not allow disclaimers of implied warranties or the exclusion or limitation of consequential damages, so the

above disclaimers and exclusions may not apply to you, and you may have other legal rights.

INDEMNITY

You will indemnify and hold Michael Hart, the Foundation, and its trustees and agents, and any volunteers associated with the production and distribution of Project Gutenberg-tm texts harmless, from all liability, cost and expense, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following that you do or cause: [1] distribution of this eBook, [2] alteration, modification, or addition to the eBook, or [3] any Defect.

DISTRIBUTION UNDER "PROJECT GUTENBERG-tm"

You